

Mimarlar Dik Durur! İlginç Öyküler

DOĞAN HASOL

Mimarlar Dik Durur!

İlginç Öyküler

DOĞAN HASOL

Portreler ve Karikatürler: GÜNGÖR KABAKÇIOĞLU

YEM Yayın

MİMARLAR DİK DURUR/
İLGİNÇ ÖYKÜLER
Doğan HASOL

YAPİİENDÜSTRİ MERKEZİ
YEM Yayın 181

Yayın Yönetmeni: Gülçin İpek
Yayın Sorumlusu: Mesut Kaya
Kapak Tasarımı: Ahmet Kırım, Clinic
Grâfik Uygulama: Resul Atabay

YEM Yayın (YapıİEndüstri Merkezi Yayınları)
Fulya Mah. Yeşilçimen Sok. No: 12/430 34394 Fulya / İstanbul
Sertifika No: 12370
Tel: 0212 266 70 70 Faks: 0212 266 70 10
eİposta: yemyayın@yem.net web: www.yem.net

© YapıİEndüstri Merkezi A.Ş.

Bu kitabın her hakkı saklı olup, tümünün ya da bölümlerinin fotokopi, ofset, teksir ya da başka yollarla çoğaltılması ancak YapıİEndüstri Merkezi A.Ş.'nin ve yazarının yazılı onayı ile olabilir.

Bu dünyada iz bırakıp

Önsöz

İnsanları mutlu edecek türden yaşanabilir çevreler yaratma mesleği ve sanatı "mimarlık" çok keyifli fakat o kadar da zor ve ciddi bir iştir.

Mimarlıkta, öğrencilikten başlayıp yaşam boyu süren bir yarış söz konusudur. Mimar, yaşam boyu, başkalarıyla olmasa bile kendisiyle sürekli bir yarış içinde olur. Sürekli olarak tasarlamak, daha iyisini tasarlamak ve yapmak... Ürünü, mimar tek başına da ortaya çıkaramaz üstelik... Bir birliktelik, adetâ sürüp giden bir orkestra etkinliği söz konusudur. İş sahibinden, birlikte çalışılan mimarlardan, mühendislerden, çeşitli danışmanlardan, müteahhitten, işleticilerden vb. kurulu geniş bir orkestra...

Bu orkestradaki uyum, ürünün kalitesini etkiler. Bu nedenle mimar iyi bir orkestra şefi, yaratıcı, örgütleyici ve uzlaştırıcı olmak zorundadır.

Bütün bu karmaşık düzen ve hayhuy içinde mimarlar genellikle keyifli ve renkli kişiliklerdir. Yaratmak için yaşamayı severler.

Bu kitap, mimarların iş dünyası kadar, iç dünyasına da eğilmeye çalışıyor. Kitapta, tuhaflıkları, garip olayları, mimarların insancıl yanlarını, değişik espri parıltılarını bulacaksınız. Burada yazılanlar daha önceden tutulmuş notlara dayanmıyor. Bizzat içinde yaşayarak tanıdığı olduğum ya da dinlediğim bazı gülümsetici/düşündürücü ilginç olayları belleğimin süzgecinden geçirip aktarmaya çalıştım. Olaylar ve kişiler gerçektir; tarafımdan yapılmış herhangi bir yakıştırma ya da kurgu söz konusu değildir. Kitabın, mimarlık dünyamızın belli bir dönemine değişik bir bakışla ışık tutacağına inanıyorum.

Öykülerin çoğunun keyifli olduğunu göreceksiniz. Bazı öykülerin sizleri gülümseteceğini, bazılarının da şaşırtıp düşündüreceğini sanıyorum. Ayrıca, kitabın yalnızca mimarların değil, mimarlığa yakınlık duyan kişilerin de ilgisini çekeceğini düşünüyorum, çünkü aktarılan olaylar, kanımca okuyucunun tanımayabileceği öznelerinden bağımsız olarak da ilgiye değer.

Burada ilginç öykülerini aktarmaya çalıştığım, dünyada izler bırakarak aramızdan ayrılmış olan mimarları bir kez daha saygıyla anıyorum. Hayatta olanlara da sağlık, mutluluk, iyi mimarlık diliyorum.

Teşekkürlere gelince... İlk teşekkürüm Güngör Kabakçıoğlu'na... Güngör Kabakçıoğlu'nun kullanmama gönülden izin verdiği portreler, kitaba renk kattı. Sevgili Güngör'le birlikteliklerimiz ve yaşam boyu yakınlığımız oldu. Uzun süren komşuluk ve ortaklık ilişkilerimiz zaman içinde kardeşliğe dönüştü. Kendisine, çizgi desteğinin yanısıra, paylaştığımız güzel anlar ve anılar için de teşekkür ediyorum.

Ayrıca, yazdıklarımı defalarca gözden geçirerek değerli katkılar getiren ve her zaman ilk okuyucum olan eşim, Mimar Hayzuran Hasol'un ve baskıyı gerçekleştiren YEM Yayın'daki değerli çalışma arkadaşlarımdan emeklerini şükranla anmak isterim.

Mimarlık dünyasının bilinmeyen kıvrımlarında kâh keyifli, kâh düşündürücü bir yolculuk yapmanız dileğiyle...

Dik Durmak!..

İstanbul Serbest Mimarlar Derneği'nin aylık yemekli toplantılarında genellikle güncel olaylar, mesleki konular ekseninde dile getirilir; bazen de dertleşilir. Bu toplantılardan birinde bir arkadaşımız, son zamanlarda projesini gerçekleştirdiği kompleksin yapımı evresinde yaşadığı sıkıntıları anlattıktan sonra, "Biz mimarlar sürekli kazık yiyoruz" diye bitirdi sözlerini. Levent Aksüt atıldı: "İşte o sayede hepimiz dimdik ayaktaız ya!.." Böylece, mimarların nasıl dimdik ayakta kalabildiklerinin sırrı çözülmüş oldu.

Toplumumuzun bireyleri sürekli olarak mimari mekânlarda, mimarlık ortamlarında yaşıyorlar, ama denizdeki balıklar örneği, bunun pek farkında değiller. Anlaşıyor ki toplumumuzun yaşamında "mimarlık" daha yerini almamış durumda. Herkes Mimar Sinan'ı anıyor, ama büyük çoğunluk onun ne yaptığını bilmiyor. Toplumun genel eğitim düzeyinin mimarlığı gereken yere oturtmaya yetmediği açık. Tabii hemen sorabilirsiniz: "Yalnızca toplum mu kusurlu, mimarların hiç mi kusuru yok?... Mimar da bu toplumun bireyi olduğuna göre doğaldır ki o da kusurdan arınmış olamaz. Her meslekte olduğu gibi, mimarın da kusurları vardır kuşkusuz. Öteki meslek insanlarıninkinden ne eksik, ne fazla...

Bizde nedense, insanlar koleksiyonlarındaki resimler ve onların ressamlarıyla övünürler ama, evleri ya da binaları beğenildiğinde mimarlarının adının ortaya çıkmasından pek hoşlanmazlar; nedense başarıyı paylaşmakta cimri davranırlar. Çoğu kez, mimarın adının binaya değer katabileceği bilinci daha oluşmamıştır. Mimarın aklını, yeteneğini, emeğini, göz nurunu hiçe sayan böyle bir anlayışı anlamak zordur. Oysa, dış dünyada malsahipleri, binaları kadar binalarının mimarlarıyla da övünürler. Oralarda binalar çoğu kez mimarlarının adıyla birlikte anılır... Hattâ bazen Paris Operası örneğinde olduğu gibi binaya mimarının adı verilir. Paris'in ünlü operası bugün, mimarı Charles Garnier'nin adını taşır ve "Opéra Garnier" olarak anılır.

İstanbul'da deniz kenarında, yeni bitmiş büyük bir oteli sahiplerinden biriyle geziyorduk. Otelin mimarını sordum. Aldığım yanıt: "Benim" oldu. "Sen mimar değilsin ki!" diyecek oldum. Yanıtı ilginçti: "Bunca zamandır inşaatın içindeyim; artık ben de mimar sayılırım".

Yine mimarlar arasında sıkça anlatılan bir öykü vardır: Adam, konuğuna evini gezdirir. Konuk, evin bir mekânını beğendiğini belirtir. Evin sahibi, "evet", der, "orayı bizim hanım düzenledi." Konuk başka bir hacmi beğenmediğini söylediğinde ise yanıt şöyledir: "Mimara bir türlü anlatamadık derdimizi... Kendi başına yapa yapa bunu yaptı"...

Öyküdeki sahnelerin her gün defalarca tekrarlandığına kuşku yoktur. Öyküler çoğaltılabilir...

Mimar Doğan Tekeli, yukarıda anılan toplantılardan birinde anlatmıştı... Tasarlayıp bitirdikleri bir komplekste kafe olarak tasarlanmış olan yere işletmeci, bir köfteci-hamburgerci yerleştirmek istemiş.

Tekeli, idareye itirazını bildirmiş. İşin, anlamsızlığını, mimari bakımdan sakıncalarını ve mekanik tesisatın o işleve hiç de uygun olmadığını anlatmaya çalışmış. Karşısındaki üst düzeyden yönetici, "Çok haklısınız Doğan Bey" demiş, "Siz proje müellifi olarak ne isterseniz o yapılır; istemediğiniz şey kesinlikle yapılamaz. Ama isterseniz gelin bunu yapalım!..?"

Meslek Şeref ve Haysiyeti^[1]

Unkapanı'ndaki Tekel Genel Müdürlüğü binasının projeleri, açılan bir yarışma sonucunda elde edilmişti. Yarışmayı iki mimar; Yılmaz Sanlı ve İlhan Tayman kazanmıştı. Projelerin ileriki aşamalarını ve inşaatın mesleki kontrollüğünü ikili adına İlhan Tayman yürütüyordu. Ben öğrenciliğimin bir bölümünde Tayman'ın bürosunda bu projede çalıştım. Bu yapı, bildiğim kadarıyla, sınırlı teknolojik olanaklara karşın Türkiye'de yapılmış olan giydirme cepmeli ilk yapıdır. Koruma Kurulu'nca, korunması gerekli yapı olarak tescil edilmiştir.

Bir gün İlhan Tayman'la inşaata gittik. Giriş saçağının betonarmesi dökülmüş, ama uygulama tasarımdan farklı olmuş. Tayman köpürdü... Önce şantiye şefi olan mimara bir hayli söylendi. Tartışmalardan anlaşılıyordu ki, değişikliği müteahhit yaptırmış. Biraz sonra müteahhit Cemal Okçuoğlu geldi. Aynı öfke sahnesi bu kez de müteahhit için tekrarlandı. Tayman söylevini, "Bu yaptığınız, meslek şeref ve haysiyetine sığmaz" diye noktalandı.

Bir zamanlar "meslek şeref ve haysiyeti"nin önemi vardı. Okçuoğlu'nun, söylenenleri büyük bir sessizlik içinde dinledikten sonraki yanıtı son derece sakin ve sadeydi: "İlhan Bey boşuna yoruluyorsunuz. Bütün bu söyledikleriniz beni bağlamaz, çünkü ben meslekten değilim." Gerçekten de Okçuoğlu mühendis ya da mimar değildi.

İşte bu deyiş, Türkiye'deki ihale ve müteahhitlik düzeninin ironik bir çerçevede özetiydi. O günden bugüne değişen fazla bir şey var mı? Hiç sanmıyorum.

Yanlış Alkış

1956-57 ders yılında Mimarlık Fakóltesi'nin birinci sınıfındaydık. O zamanlar cumartesi günleri saat 13:00'e kadar ders vardı. Hem de ne ders... Topoğrafya. Hoca, İnşaat Fakóltesi'nden Doç. Dr. Mustafa Aytaç'tı; genelde kimi liselerdeki aşırı disiplini aratmayacak tavırlar içindeydi.

Dört saat boyunca derslerin çok tatlı geçtiği söylenemezdi. Cumartesi günü... Üstelik mimarlık öğrencileri için pek de zevkli olmayan bir ders.

Bir defasında son zil çalmadan önce hoca, uzun bir diskurdan sonra hafta sonu için güzel sözler söyledi. Hocanın güzel sözlerinin yanısıra sıkıntının bitmesinin sevinciyle hepimiz kendisini coşkuyla alkışladık...

Bu alkış faslı sonraki haftalarda da gerekli gereksiz tekrarlandı. Yine bir cumartesi ders bitimine yakın, hoca yeni bir diskur çekti. Bu kez ses tonu sert ve öfkeliydi. "Ben bu alkışın altında yatan mânayı anlıyorum" türünden bir şeyler de söyledi. "Bundan böyle alkış sesi duymak istemiyorum" diye bitirdi sözlerini. İşte tam bu sırada, hepimiz şaşkınlık içinde ne olup bittiğini çözmeye çalışırken arkadaki bir kişiden alkış sesi geldi. Herkes hayretle geriye döndü. Alkışlayan, henüz Türkçeyi iyi sökememiş bir Arap arkadaşımızdı. Hoca, sınıfı terk etti, hışımla!

Sonraları çok düşünmüşümdür. Alkışlarımız doğru anlamaya mı dayanıyor her zaman? Her zaman doğru değerlendirerek mi alkışlıyoruz?

Ergun Köknar'ın Cüssesi

Nisan 1960... Ülkenin içinde bulunduğu ekonomik durum kötü, siyasal ortam karmakarışık. İktidardaki Demokrat Parti'nin, "her mahallede bir milyoner yaratılması" düşü iflas etmiş, 1958'de Cumhuriyet döneminin en büyük devalüasyonu yapılmış, doların değeri bir anda 2,80 liradan 9,20'ye çıkmış, döviz darboğazı nedeniyle ithalat durma noktasına gelmiş, kıtlıklar başlamıştı. Oysa daha bir yıl önce Cumhurbaşkanı Celal Bayar, "30 yıl sonra Türkiye küçük bir Amerika olacak" diyordu. 14 Mayıs 1950'de serbest seçimlerle iktidara gelen Demokrat Parti, zaman içinde, liberal ekonomi sevdası, tüketim ekonomisi özentileri ve plansız gidişle bütün dengeleri bozmuş; işler kötü gidince de hırçınlaşmaya, demokrasi dışı yollara yönelmeye başlamıştı.

Değişik bir demokrasi anlayışı vardı DP'nin. Belki de bu nedenle takma adı "Demirkırat"tı. Demokrasiyi oy çokluğu ve çoğunluk tahakkümü olarak algılamaktaydı. Bu anlayışın sonucu, "gelsin antidemokratik uygulamalar, haksız yasaklamalar" oldu. Muhalefet sözcülerinin gezileri yasaklanıyor, kısıtlanıyor, çeşitli baskılarla engelleniyordu. Bazen propaganda gezileri sırasında muhalefete tuzaklar bile kurulduğu oluyordu.

Baskı giderek artıyor; üniversiteler, hattâ liseler kaynıyordu. 28 Nisan günü Ankara'da ve İstanbul'da olaylar patlak verdi. Ankara'da Siyasal Bilgiler ve Hukuk Fakültelerinde... İstanbul'da da İstanbul Üniversitesi'nde polis okullara girmiş, öğrencilerle polis arasında çatışmalar olmuştu. Basına uygulanan sansür nedeniyle olaylar, haliyle biraz da çarpıtılarak kulaktan kulağa yayılıyordu. Polis, İstanbul Üniversitesi'nde Rektör Sıddık Sami Onar'ı tartaklamış; olaylar daha sonra Beyazıt Meydanı'na taşmıştı. Söylentilere göre, çatışmalarda ölen öğrenciler vardı.

Çetin Altan'ın 29 Nisan 1960 günü Milliyet'teki makalesi, boş bir sütunda yalnızca, "Bugün canım yazı yazmak istemiyor" cümlesinden oluşuyordu.

Yine aynı gün bu kez İstanbul Teknik Üniversitesi'nde olaylar başlıyordu. Olay dedimse, derslere girmemiş ve üniversitenin Gümüşsuyu binasının önünde toplanmıştık. Sıkıyönetim ilan edildiği için bu kez polis yerine karşımıza asker çıkmıştı. Askerlerin başındaki bir tuğgeneral, dağılmazsak ateş açtıracağını söylüyordu. Öğleye doğru olaysız dağıldık.

O tarihlerde İstanbul'da yalnızca iki üniversite vardı. O gün İstanbul Üniversitesi, öğrencilerin toplanma ve direnme yeri haline gelmiş. Her iki üniversiteden öğrenciler, Beyazıt'ta İstanbul Üniversitesi'nin geniş bahçesini doldurduk. Gün boyunca Atatürk Anıtı önünde heyecanlı konuşmalar yapıldı. Öğrencilerin hareketleri örgütlü görünmüyordu. İstekler çok masumdu ve yalnızca bir noktada odaklanıyordu: Anayasa dışına çıkmış hükümetin istifası.

Radyo hâlâ, haberlerin sonunda Vatan Cephesi'ne yani Demokrat Parti'ye katılanları geniş listeler halinde duyuruyordu. Kimi öğrenciler, hükümet istifa edinceye kadar direneceklerini belirterek gece üniversite bahçesinde kalmaya karar verdiler.

Hava kararırken ayrıldığım için geceki olayları ertesi sabah fakültede dinledim. Askerler üniversitede kalanları gece geç saatte toplayarak askeri kamyonlarla Davutpaşa Kışlası'na taşımışlar. Asker-öğrenci ilişkisi son derece düzgünmüş. Sabaha karşı da subaylar öğrencilere pencerelerden kaçmalarını fısıldamışlar. Bizim arkadaşların hepsi, herhangi bir engelle karşılaşmadan kaçabilmiş. Yalnızca, sonraki yıllarda adını tiyatrocusu olarak duyuracak Ergun Köknar iri gövdesiyle parmaklıkların arasından geçemediği için orada kalmış, kendisini bırakmak istemeyen bazı arkadaşlar

da onunla birlikte misafirliklerini uzatmışlar. Sabah onların da kapıdan salıverildikleri haberi geldi.^[2]

Beyaz Gömlek

Yıl 1961.. İTÜ Mimarlık Fakültesi'nin son sınıfındayım. skdar'da Doğancılar yokuşunun alt başında bir apartman katında oturuyoruz, ve o günlerde evde gece gündüz çalışarak bitirme (diploma) projemi hazırlıyorum.

Kapı alındı. Açtım. Karşımda genç bir adam, yanında bir kadın.. "Doktor beyi arıyoruz" dediler. Üst katımızda oturan Dr. Talha Yapa'yı aradıkları anlaşılıyor. "Doktor st katta" dedim. Yukarıda aramışlar, yerinde yokmuş. Israrla bana bakıyorlar..

O tarihlerde mimarlar ve mimarlık öğrencileri de doktorlar gibi beyaz gömlek giyerlerdi. Böylece giysiler kurşunkalem tozundan, ini mürekkebinden korunmuş olurdu. Yine pek çoğu da sigara yerine pipo içerdi. Pipo dişlerin arasına sıkıştırılınca eller çizim için daha serbest kalıyormuş. Dönemin modası böyle.. Uzun beyaz gömlek ve pipo.. Ben sigara ya da pipo içmiyorum, ama üstümde beyaz gömleğim var.

Bu kez ısrarlı bakışlar sze dökülüyor: "Siz baksanız n'olur"... Doktor olmadığımı anlatmaya çalışıyorum, fakat ikna etmem olanaksız. Bir türlü inandıramıyorum. Sylene söylene merdivenleri iniyorlar: "Artık doktorlarda da merhamet kalmamış".

"Dört Taraftan Kuşatıldık"

27 Mayıs 1960 İhtilali'ni izleyen aylarda orduda bir gençleştirme operasyonu yapılmış ve pek çok subay, ülkeyi yöneten Milli Birlik Komitesi'nin aldığı ani bir kararla emekliye sevk edilmişti. Tıpkı, üniversitelerden 147 öğretim üyesinin bir çırpıda görevlerinden uzaklaştırılmaları gibi?

Böylece emekli edilen subaylara "eminsu" adı verilmişti, yani "emekli inkılap subayları." Bir anda, denizden çıkmış balığa dönen eminsu'lara destekleyici bazı haklar sağlanmaya çalışılıyordu. İsteklilerin bir kontenjan içinde üniversitelere girmelerinin sağlanması bunlardan biriydi. Benim İTÜ Mimarlık Fakültesi'nde asistan olduğum dönemde bizim fakülteye de birkaç emekli subay, bu kapsamda öğrenci olarak katıldı. Aralarındaki genç subaylar kolay uyum sağladılar. Ancak onlardan biri, yaşı oldukça ilerlemiş bir albaydı ve uyum göstermekte zorlanıyordu.

Örneğin, proje tashih sırası kendisine geldiğinde taburesinden fırlayıp esas duruşa geçiyordu. Hoca-öğrenci ilişkilerinde hiç alışık olmadığımız bu durum özellikle de genç asistanları sıkıntıya sokuyordu.

Bir gün, hazırladığı konut eskizinin vaziyet planı gözden geçirilirken asistan arkadaşımız, tasarlanan evin arsanın tam ortasında yer almasını eleştirmiş; "bakın demiş çevrede kullanılabilecek hiç bahçe kalmamış, oysa biraz geriye çekseniz önde bir bahçe düzenlenebilir." Albay, "efendim" demiş, "olamaz, arkada komşuya çok yaklaşmış oluruz." Aynı görüşme iki yanda kalan arsa bölümleri için de yapılmış; yanıt, "Oralara da yaklaşamayız, oralarda da komşular var" olmuş. Asistan "peki" demiş, "o halde öne doğru çekelim." Albay yine karşı çıkmış: "Orada da yol var; yola çok yaklaşmış oluruz." Sonra da asker terminolojisiyle özetleyivermiş durumu: "Efendim, anlayacağınız, dört taraftan kuşatıldık, hiçbir yere kımlıdayamıyoruz!"

"Evvel Allah Sonra Nâzım Plan!"

27 Mayıs 1960 İhtilali olmuş, İstanbul'a asker bir belediye başkanı atanmıştı. Mimarlar Odası'nın ısrarıyla Belediye, İstanbul Nâzım Planı'nın hazırlanması doğrultusunda adımlar atmaya yatkın görünüyordu. Plan hazırlanıncaya kadar geçecek süre içinde planlamaya ilişkin olarak alınacak önlemleri ve izlenecek yolu tartışmak üzere İstanbul Belediyesi 22-24 Aralık 1961 günleri arasında bir "Geçit Devresi Tedbirleri Şûrası" topladı. Şûrada daha çok İtalyan şehirci Piccinato'nun iki yıl kadar önce hazırladığı plan görüşüldü. Sonuçta, geçerli bir nâzım plan yapılıncaya kadar bu plandan yararlanılması ilke olarak benimsendi.

Mimarlar Odası İstanbul Şubesi'nin hizmetlisi Mehmet Umur da getir götür işleri arasında, üç gün boyunca süren tartışmaları Belediye'nin Saraçhane'deki Meclis Toplantı Salonu'nda izlemişti. Mehmet, gerçek bir halk feylesofuydu. Toplantı sonunda bazı mimar arkadaşlar kendisine muzipçe sormuşlar: "Mehmet sen bu işten ne anladın?..." Mehmet toplantının sonucunu veciz bir şekilde özetlemiş: "Anladım, anladım" demiş; "Evvel Allah, sonra nâzım plan!"

Aradan yaklaşık yarım yüzyıl geçti. İstanbul'un hâlâ bir nâzım planı yok.

Bir Bayram Kutlama Kartı

İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'ndeki asistanlık dönemimizde, o zaman asistan olan arkadaşımız Ayda Arel'in hazırlayıp bizlere gönderdiği bayram kutlama kartı. Fotomontajdaki kişilerin kim olduklarını bulabilecek misiniz bakalım...

Nimet Abla Camisi

1960'a doğru olmalı. Sınıf arkadaşımız Erdal Alpatlı, Mimar İstepan Aratan'ın Karaköy'deki bürosunda çalışıyordu. Eminönü'ndeki ünlü piyango bayisi Nimet Abla gişesinin sahibi Nimet Hanım, İstepan Aratan'ın bürosuna gelmiş ve Mecidiyeköy'de bir cami yaptırma yolundaki niyetini aktarmış. İstepan Aratan Müslüman olmamasına karşın o zamana kadar birkaç cami yapmış; bu konuda deneyimli bir mimar. Bu nedenle mi bilinmez, "hoca" diye anılıyor.

Nimet Abla yaptıracığı cami için pek heyecanlı... Hoca'nın bürosuna sık sık uğruyor. O zamanlar bürolar çoğunlukla bir ya da iki göz odadan oluşurdu. Bu nedenle bizim Erdal da konuşmaların tümünün tanığı... Hattâ zaman zaman konuşmalara bile katılıyor. Bir gün dayanamayıp asıl düşüncesini söylemiş: "Nimet Abla, niçin cami yaptırmak istiyorsun? Daha yararlı bir işe yatırsana paranı..." Nimet Abla, "Ben hayır işi yapmak istiyorum. Cami yaptırmayıp ne yapayım" demiş. Erdal, aynı parayla örneğin bir okul yaptırabileceğini, bunun camiden daha yararlı olacağını anlatmaya çalışmış. Nimet Abla oturduğu yerden kalkıp Erdal'ın yanağından bir makas alırken görüşünü açıklamış: "Yavruuum! Ben cami yaptırıyorum; okulu da sen yaptır, olmaz mı?"

İşte size Mecidiyeköy'deki Nimet Abla Camisi'nin başlangıç öyküsü.

Uzmanlık!

Yıllar önce Karadeniz Teknik Üniversitesi Spor Salonu mimari proje yarışması jüri toplantısı için Trabzon'daydık. Yarışmanın projeleri değerlendirecek jürisi 4 mimar ve 1 inşaat mühendisinden oluşuyordu. Birkaç gün süren yoğun çalışma ve tartışmalarla sonuca epey yaklaşılmıştı. Ancak ortada bir sorun vardı. Birinci seçilecek proje konusunda mimar üyeler arasında uzlaşma sağlanamamıştı. Mimar üyelerin oyları finale kalan iki proje arasında bölünmüştü. Sonuçta mimar üyeler, inşaat mühendisi arkadaşımızın fikrinin belirleyici olması konusunda uzlaştık. Kendisinin hangi projenin daha üstün olduğunu söylemesini bekliyorduk, tabii, strüktürel bakımdan. Mühendis arkadaşımız zaten hazırmış. "Hangisi?" dedik. Projelerden birini işaret etti. "Niçin?" diye sorduk. Yanıtı çok şaşırtıcı oldu: "Çünkü bu daha güzel."

Daha sonraki yıllarda Ali Sirmen'in Cumhuriyet gazetesinde çıkan bir yazısı da benzer bir çarpıklığa işaret ediyordu. Şöyle anlatıyordu Sirmen^[1]:

"Hukuk fakültesinde okurken tanıdığım, çok değerli, sonradan parlamenterlik de yapmış bir arkadaşım, bundan yedi yıl önce, politikadan kopmadan, avukatlık yapmakta olduğu bir tatil kentimizde karşılaşmış konuşmuştuk. Kendisine kimi belediyelerin kentleşme yatırımlarındaki hukuk dışı tasarruflarını örnekleriyle anlattığım zaman, 'Ama' demişti "mimari olarak güzeller".

Doğrusu yanıtına çok şaşırmıştım.

"Bırak" dedim, "işin o yanını şehircilik uzmanları ile mimarlar düşünsün. Sen hukukçusun. Senin olaylara, hukukun üstünlüğü açısından yaklaşman gerekmez mi?"

Kâr Binası

Bilindiği gibi "yarışmalar" mimarlıkta en iyi iş verme yöntemlerinden biri olarak kabul edilir. Ancak her alanda görüldüğü gibi yarışmalarda da zaman zaman aksaklıklar olur; jüriden etkilenmeler, jüriyi etkilemeler, hattâ bazen ortak girişimler... Bu oluşumlara tepkiler normal olarak yarışma sonrası düzenlenen kolokyumlarda ortaya konur. Kimi zaman da başka ilginç boyutlara taşınır. Bunların nasıl olabildiğine bakalım.

Bir hayır kurumunun Ankara-Kızılay'da yaptırmak istediği bir bina için 1960'a doğru, bir mimari proje yarışması açılmıştı. Yarışmanın şartname ve programında binanın işlevleri tam olarak belirtilmemiş; ancak en çok kârı sağlayabilecek işlevlere tahsis edilmesi ilke olarak kabul edilmiş ve yarışmaya katılacak mimarların bu doğrultuda önerilerde bulunması istenmiş.

Belirlenen tarihte yarışma sonuçlanmış, gelen projeler özel bir salonda sergilenmiş ve sıra jürinin değerlendirme çalışmasına gelmiş. İşte, jürinin incelemeleri sırasında, projelerden birinin rant tesisi olarak modern bir genelev önerdiği görülmüş. Bir kat sarışınlara, başka bir kat esmerlere, bir başkası tombul sarışınlara, zayıf esmerlere ayrılmış... Öneri proje gerekli bütün tamamlayıcı işlevleri kapsayacak şekilde, büyük bir ciddiyet ve emekle hazırlanıp bütün ayrıntılarıyla çizilmiş. Projenin açıklama raporunda da genelev işlevinin, yarışmayı açan hayır kurumunun amaçlarıyla uyduğu anlatılmaktaymış.

Jürinin, mimari kalitesine karşın projeyi elemek zorunda kalmış olduğu, mimarlar arasında hep anlatılır. Projeler rumuzlu olduğu ve kazanamayan projelerin kimlik zarfları açılmadığı için, önerilen projenin hangi mimara ya da mimarlara ait olduğu belirlenememiş.

Ben bu öykünün çok özel ve tek olduğunu düşünüyordum. Ne var ki daha sonra Mimar-Ressam Erol Akyavaş'ın benzer bir öyküsüne rastladım. Erol Akyavaş, ABD'de mimarlık öğrenimini tamamladıktan sonra Türkiye'de serbest mimarlık yapmayı dener; bu arada bazı proje yarışmalarına katılırsa da hiç ödül kazanamaz. Ödüllerin hep aynı kişilere gittiğini görür. Ve durumu protesto etmek için bir oyun hazırlar. Öykünün gerisini kendisinden dinleyelim^[4]:

"Bir gün benim aklıma bir fikir geldi; arkadaşları da razı ettim: 'Yahu' dedim, 'gelin neşelenelim.' Malatya Devlet Hastanesi'ydi galiba. Şimdi kuralları var onların, şu şekilde kâğıda çizilecek, şöyle olacak filan. Bütün bu kurallara aynen riayet ettik. Elimine edilmek istemiyoruz... Mesela, vaziyet planında bina gözükyor, gölgesi var değil mi? Oraya bir not koyduk: Bu gölge değildir; bu Atatürk'ün doğum gününde binanın yere çıkan gölgesidir. Kutupları çizilecek ve içi siyaha boyanacaktır. Bu suretle güneşsiz havalarda da binanın cephesinin bütün gölgeleri olacak. Bir de 300 metrelik bir koridor var, rampa. Bu, tedavisi gayri kâbil hastalar için intihar yeri. Çıkacak, oradan atlayacak. Aşağıda bir havuz var... Havuzda da köpekbalıkları. Böylece yöresel bir hayvanat ve botanik bahçesi de oluyor ve beslenmesi temin ediliyor. Altta 200 tane filan oda var. Kapısı, penceresi, hiçbir şeyi yok. Bunlar tedavisi zor akıl hastaları için. Herifi yakalayıp oraya tıkacaklar ve önünü örecekler. Bekleyeceksin, arada bir bakacaksın, öldü mü diye. Sonra tekrar açıp bir tane daha tıkacaksın...

Gelir getirecek bir yeri olması lazımdı. Oraya hemen bir kerhane tavsiye ettik: Malatya Kerhanesi. Hem hastalara bir rekreasyondur, hem devamlı gelirdir, hem de neşe kaynağıdır. Orada müzik olur, bilmemne olur. Hastanenin bir kısmı kerhane olsun diye düşündüktü. Kapısız odalar... Bir yere

gitmeyen merdivenler... Mesela odadaki merdiven trrrt, tavana gidiyor. Sonra duyduk ki jüri üyeleri çıldırmış. Planlar birbirini tutmuyor, kesitler de planları tutmuyor. Çünkü bir noktada ben ayırdım, paftaları ayrı insanlara verdim. Mesela, Akademi'de talebe. "Oğlum çiz" dedim, "İçinden geldiği gibi çiz, ne yaparsan yap, bitince bana haber ver." Bitirdiğinde de altına ikinci kat yazdık.

Esas, notlarıydı güzel tarafı. Mesela, üçüncü katla dördüncü kat arasında asansör var. Birle iki arasında yok, üçle dört arasında da yok, ayrıca asansör helâya çıkıyor... Dış cephede bir merdiven gidiyor, 16. katta bitiyor. Binanın son 10 katı boş, gelişme ihtimaline karşı. Her zaman bir salgın hastalık olabilir diye.

[Projemizi] sergilemek zorunda kaldılar. Açık vermedik çünkü; ne istedilerse yaptık... İsim kapalı filan, çıldırıyormuş adamlar, "Kim bu" diye. Ne istedilerse usulüne uygun. Statik raporu var. Statik raporu ise, saçını başını yolduracak cinsten. Bilemediklerimizi, "muhakkak bir çaresi bulunur canım", filan diye geçirdik. Ama 'zor hastalar' bölümü var, 'ameliyathane kedilerini saklama yeri' var.

Onu aslında İlona'dan (eşi) gördüm. Ameliyat olması gerekti, acilen Haydarpaşa'ya kaldırdık. Bir baktım ameliyathanede kediler dolaşüyor –bu espri değil– 'Bu ne?' dedim. Hastabakıcı, 'Ameliyathanenin kedisi' dedi. Yani yabancı kedi değil. Hemen düşünüyorsun tabii, doktor kesiyor, 'pisi pisi' diye çağırıyor, bir ciğer atıyor, bir yandan kesiyor, bir yandan da, 'Hep Samur aldı, Tekir'i çağırırsanız, iyi dalak var' diyor. 'Ameliyathane kedisi' dedi kadın, bozmadan. 'Haa, pardon!' filan dedik biz. Projede de ameliyathane kedileri bakım yeri yaptık. Bunu da bir dipnotla izah ettik, bu suretle 'atık' işini de hallediyoruz çünkü..."

İşte, öyküler böyle... Ne var ki ikinci öyküdeki Atatürk'ün gölgesinin anlam ve önemini kavrayamadım.

Kara Kazoz!

1970'te Diyarbakır'da askerliğimi yaptığım sırada, Varto depremi sonrası Hollanda'dan yardım olarak gelmiş teneke kutulu eritme peynirler dükkan raflarında boy gösteriyordu. Bunların yardım amaçlı olarak gönderildiği, teneke kutuların üzerinde yazılıydı. Satan dükkanların açıklaması ise, deprem bölgesindeki halkın bu peynirleri sevmediği için yemeyip sattığı idi. Vartoluların sevmedikleri peyniri Diyarbakırlıların sevdikleri anlaşılıyordu. Ayrıca o insanların böylesine sistemli bir satışı nasıl gerçekleştirebildikleri merak edilecek şeydi doğrusu.

Yine o günler, Coca Cola'nın Türkiye'nin yaşamına yeni girdiği günlerdi. Hava Kuvvetleri'nin kimi inşaatlarının kontrol mühendisliğini yürüten mimar ya da mühendis arkadaşlarımız sürekli olarak aynı taleple karşı karşıyaydılar. Korkunç sıcak altında şantiyede çalışan işçilerin zaman zaman kendilerine şaka yollu baskısı vardı: "Kara kazoz gelmiir, iş bitmiir..."

Coca Cola Güneydoğu'da henüz "kara kazoz"du.

Müşteri Denince

Günümüz genç mimarlarının dilinde bir "müşteri" sözcüğüdür gidiyor. Mimarın müşterisi olur mu? Bildiğimiz kadarıyla, olmaz... Doktor, avukat gibi serbest meslek sahiplerinin olmadığı gibi...

Mimarın karşısında "malsahibi", "işveren" ya da "iş sahibi" vardır. Doktorun "hastası", avukatın "müvekkili", müzisyenin "dinleyicisi", gazetenin "okuyucusu" ya da "okuru", tiyatronun "seyirci" ya da "izleyicisi" olur. Hattâ daha ileri gidersek, otelin "konuk"ları, otobüsün "yolcu"ları vardır. Müşteri, bir malı satın almak isteyen ya da satın alan kimsedir. Serbest mesleklerde bir satış değil de hizmet söz konusu olduğuna göre bu meslek sahiplerinin yanına müşteri sözcüğünü koyamazsınız. Ne yapalım ki tüketim çağında yaşıyoruz. Her şeye alışveriş gözlüğüyle bakılıyor.

Ülkede her şey çözülmeye uğrarken dil bunun dışında kalamıyor. Son zamanlarda İngilizceden, Amerikancadan çevrilmiş bir Türkçe konuştuğumuzun herhalde farkındasınızdır. Müşteri sözcüğü de böyle bir alıntı olsa gerek; İngilizce "client"ın mimara uyarlanmış yanlış çevirisi. İngilizin, Amerikalının "client"ı aslında; malsahibinin, müvekkilin, doktorun hastasının karşılığıdır. Ancak ikincil, uzak anlamı müşteridir. O dillerde bizim müşterinin karşılığı "customer"dır. Fransızcada "client" sözcüğü "müşteri"nin tam karşılığıdır ama, onlar da bu sözcüğü mimarların, mühendislerin işverenleri konusunda kullanmazlar. Fransızcada mimarın, mühendisin işvereni "client" değil, "maître d'ouvrage"dır.

Bu hata son zamanlarda çok yaygınlaştı. Mimarlar Odası belgelerinde (örneğin "UIA Belgesi 2001" çevirisinde), İstanbul Serbest Mimarlar Derneği belgelerinde bile malsahibi ya da işveren yerine "müşteri"den söz ediliyor.

Başka bir hata da "ücret" yerine "fiyat" sözcüğü kullanılırken yapılıyor. Hizmetin parasal karşılığı ücretle, malınki fiyatla belirlendiğine göre, mimarlara ve mühendislere proje ve benzeri hizmetleri karşılığında ödenen bedel, "ücret" tir. Bu nedenle bir projenin fiyatı olmaz, ücreti olur. Bu ayrım, başka birçok dilde olabileceği gibi Fransızca ve İngilizcede de vardır. Mimar, mühendis gibi serbest meslek sahiplerine ödenen ücret İngilizcede "fee"dir: "architectural fee" gibi. Fiyat'ın karşılığı ise "price"tır. Fransızcada ise mimarlık, doktorluk, avukatlık ücreti "honoraires", fiyat "prix"dir^[5].

Mimarların ağızındaki müşteri sözcüğü, her duyduğumda bana, yaşanmış hoş bir öyküyü anımsatır.

Bir arkadaşımız işine bağlılığı, işindeki ciddiyetiyle ün salmıştı. İşteyken telefonda bile yalnızca "evet, hayır"larla çok kısa konuşur, zaman zaman eşi kendisini telefonla aradığında aynı ciddiyet içinde, "Çabuk söyle... Müşterim var" diyerek konuşmayı kısa kesmeye çalışmış. Bu olay sıkça tekrarlanmaya başlamış. Bir gün kendisi evden eşini aradığında, eşin yanıtı şöyle olmuş: "Ne söyleyeceksen çabuk söyle... Müşterim var!.."

"Para Mimarla Yenir!" Üzerine Bir Çeşitleme

Bir deyiş vardır, "Para kadınla, kumarda ya da mimarla yenir" diye. Burada doğallıkla, mimarlara bir sitem gizlidir. Mimar eli değen binanın pahalıya çıktığı anlatılmak istenir bununla. Böyle midir, değil midir? Bunun tartışma yeri bu kitap olmamalı. İsterseniz konuyu biraz şurasından burasından çekiştirmeyi deneyelim.

Her zaman söyleyip yazdığım gibi, aslında mimar, malsahibinin dostudur; malsahibi ise kendi kendisinin düşmanı... Malsahibi çoğu kez mimarca dostluğun farkında değildir.

Mimar olmayanlar parayı mimarla yerlerse, acaba mimarlar parayı nasıl yerler? Kadınla ya da kumarda mı? Bunun en kestirme yanıtı şöyle olabilir: "Mimarın parası mı olurmuş ki yesin? Bu yanıt Türkiye için doğrudur. Bizim yerli yatırımcılar, yabancı mimarlara davrandıkları cömertlikte davranmıyorlar bizimkilere... Sonuçta proje, mimarın malsahibine armağanı gibi oluyor.

Yabancı mimarlar parayı nasıl yerler acaba? Kadınla mı, kumarda mı, ya da mimarla mı? Tabii, eşleri mimarsa neden olmasın? Başka mimara gidecek halleri yok ya... Ama dünyada paralı mimarlar da yok değil. Aralarında özel uçağı olanlar bile var.

"Para kadınla, kumarda ya da mimarla yenir" deyişi, paranın kadınla yenebileceğini ileri sürdüğüne göre yalnızca erkekler için düşünülmüş olsa gerek. Yalnızca erkeklerin para yeme yollarını dile getiriyor. Ya kadınlar?.. Onlar nasıl yerler parayı? Onların para yemek için herhangi bir gerekçe, kişi ya da bahaneye ihtiyaçları olduğunu hiç sanmıyorum. Ellerinde para olsun yeter. Eldeki para, yenmesi için en sağlam gerekçedir.

Ünlü mimar Le Corbusier'nin, "Proje yalnızca bir kişi için pahalıdır: mimarı için" türünden bir sözü vardır. Doğrudur... Ciddi çalışılan her proje en çok mimarı için pahalıdır.

Manzarave Yalı

Hürriyet gazetesinden bir röportaj için bizim eve gelmişlerdi. Görüşmek istedikleri konuyu şimdi anımsamıyorum. Evimiz gelenlerin ilgisini çektiği için esas konu kısaca geçirilmiş ve röportaj, evin öyküsüne dönüşmüştü. İki mimarın evi, gelen gazetecinin ve fotoğrafçının ilgisini daha çok çekmiş olmalıydı.

Röportaj 23 Temmuz 2007 günü Hürriyet gazetesinin Emlak ekinde tam sayfa olarak çıktı. Röportajın iri puntolarla kocaman başlığı şöyleydi: "Boğaz manzaramızı bir daha kimse kapatmasın istedik. Yalıda yaşamı seçtik."

O gün, daha önce Yeniköy Mimarlar Sitesi'nde Boğaz manzaralı bir yerde oturduğumuzu; ancak bir zorbanın yasadışı yollarla önümüze diktiği blokla manzaramızı kapattığını anlatmış; canımızı sıkan bu nedenle de bir arayışa girdiğimizi ve bir şans eseri olarak Paşalimanı'ndaki yeri bulup yeniden düzenleyerek oraya yerleştirdiğimizi anlatmıştım. Nitekim, altta asıl metin içinde bu söylediklerim yer alıyordu. Röportaj evin özelliklerinin yanısıra yaşam öykümüzle ve mesleki çalışmalarımızla sürüp gidiyordu. Bunların hepsi düzgün bir şekilde aktarılmıştı. Ancak bizim ağzımızdan çıkmayan sözlerle oluşturulmuş o başlık neyin nesiydi?

Öğrendik... Röportaj gazeteyle verildikten sonra sayfa yöneticisi yazının başına bazı yorumlar ekleyebiliyor, başlığı da kendince ballandırıp çarpıcı şekilde yazıp yerleştiriyordu. Başlığın hemen altındaki yorum da şöyleydi: "Mimar Doğan Hasol, Yeniköy sırtlarındaki dairenin Boğaz manzarası bir gecede kapanınca, Üsküdar sahilinde yalı satın alıp, taşınmış".

Başlık ve yorum karşısında şaşırıp kalmıştık.

Gazetenin azizliğinin eseri o başlık, İnternet'te Google'da sık sık karşıma çıkıyor ve her defasında yeniden öfkeleniyorum.

Yapılacak pek bir şey yok. Bu başlığa göre tavsiye şu olabilir: "Manzarasının kapanmasını istemeyen herkes yalıda yaşamı seçsin!"

Bitmemiş Resimler, Bitmemiş Ev

Ünlü ressam Avni Arbaş bir TV programında anlatıyordu: "Vaktiyle Boğaz'da deniz kenarında oturuyorduk. Sabahları beşte uyanırım. Bir sabah kalktığımda karşı kıyıyı tül gibi örten bir sis vardı. Ondan esinlenerek, bakanların hayal edip tamamlayabilecekleri bir dizi resim yaptım. Bir arkadaşım resimleri gördü; yorumu, "bu resimleri bitmemiş diye almazlar" şeklinde oldu. Daha sonra açtığım sergide bir hanım, "Avni Bey, bu resim bitmiş mi?" diye sormaz mı..."

Bu öykü beni, yaşadığım benzer bir olaya götürdü. Üsküdar, 4. Levent, Şişli, Yeniköy derken, yıllar sonra yine Üsküdar'a döndük. Paşalimanı'nda deniz kıyısında harap bir evi satın alıp, içini-dışını yeniden düzenledik. Ev bize göre iyi oldu. Olabildiğince sade, yalın... Diyebilirim ki bütün iddiası, estetiği yalınlıkta aramasındaydı. Ev, dergilerde yayımlandı, bir yabancı yayınevi olan Ellipsis-Könemann'ın çeşitli şehirlerin mimarlık yapıtlarını içeren dizisinden "İstanbul" kitabında yer aldı, hattâ uluslararası bir TV programının İstanbul yaşamına ilişkin belgeseli için çekimi yapıldı¹⁶¹ ve çekilen film Batı'da birçok TV kanalında yayımlandı. Evimize konuk olan mimar arkadaşlarımız ve bazı ünlü yabancı mimarlar da beğendiler.

Bu arada ilginç bir olay yaşadık. Bizim evin strüktür tasarımını ve uygulamasını yapan mimar arkadaşımız Necmi Üstüner bize iki konuk getirmek istediğini söyledi. Konukları, Zerrin Arbaş ve onun yakını olan, vefat etmiş bir mimarın eşiydi. Rastlantıya bakın... Bilindiği gibi, Zerrin Arbaş, Avni Arbaş'ın kızıdır. Necmi kendileriyle, Ada'da bir ev yapmak üzere anlaşmış. Hayal ettikleri evi tarif etmelerinde sıkıntılar doğmuş bir süre; sonra bir gün ellerinde bir dergiyle gelmişler, "İşte böyle bir ev istiyoruz" demişler. Resimlerini gösterdikleri ev bizimki. Necmi de ilişkimizden söz edip, kendilerine evi gezdirmeyi önermiş. Böylece bir cumartesi sabahı konuklarımızı ağırlamaktan keyif duyduk. Bütün bunları evi övmek için değil, yaşadığımız bir olayı daha iyi anlatabilmek için yazıyorum.

İşte o olay: Ünlü bir sanayici arkadaşımız bir arkadaş grubuyla birlikte evimize iki kez gelmişti. Daha sonraki bir karşılaşmamızda, "Evi bitirebildin mi?" diye sordu. Arbaş'ın karşılaştığı sorunun tam bir benzeriydi bu... Anlaşıyordu ki bizim evin sadeliği, yalınlığı kendisini hiç tatmin etmemiştii ve evin daha bitmemiş olduğunu sanıyordu. O tarihlerde başka bir arkadaşımız da Boğaz'da yaptırmakta olduğu evinin salonuna dekorasyon amacıyla yerleştirilmek üzere üç metre yüksekliğinde tek parça mermer sütunlar aramaktaydı. O sütunları Türkiye'den sağlayamadığı için İtalya'dan getirtmeyi tasarlıyordu. Ülkemizdeki sanat, mimarlık, kültür düzeyi sorunsalını ortaya koyan anlamlı örnekler bunlar.

Geçenlerde televizyonda bir komedi filmi seyrettim. Fabio adındaki baş aktör, yaptırdığı bilmem hangi Louis tarzına yaklaşan, rüküşlük kertesinde çok süslü evi için –biraz da kendisini iğneleyerek– şunları söylüyordu: "Hollywood'da küçük bir İtalyam olsun istedim, sonradan küçük bir Fransam olduğunu öğrendim".

ARISTO 1994 GÜZDAK İSTANBUL

Dejanam
Eğin bedava gıgavı.
Köle sülüsün çampalın
Yekun dıkkında şaklıkın gırtısı
Gıte, gıde şırın, Ekin tıvı, Kısın ben dıkkıfı

24 Eylül 94

Mimarın Günahı...

Her mimar biraz günahkârdır. Bunların örneklerini sıralamak doğal ki bu kitabın işi değil. Bir söyleme göre, doktorun hatası toprak altında, mimarınki toprak üstünde olurmuş. Bir başkasına göre de doktorların hatasını toprak örtermiş, mimarlarınkini ise ağaçlar... Ne var ki son zamanlarda ormanları, yeşili ağaçları yok ettikçe binalar da, mimarlar da böylece korumasız, çırılçıplak kalıyorlar.

Hastalarla, hasta binalar arasındaki fark şu: Hastalar dünya değiştirirken, binalar yerlerinde kalabildikleri kadar kalıyorlar. Öte yandan, azalan yalnızca ağaçlar değil, binaların ömrü de giderek azalıyor. İyilerinin de kötülerinin de...

Arsalardaki yapılaşma hakkı artırılınca binalar yıkılıveriyor. İstanbul Beylikdüzü'nde Tatilya, Maslak'ta önce Vestel sonra Garanti Bankası olan bina ve Levent'teki Türkiye'nin ilk otomatik katlı otoparkı örneğinde olduğu gibi çok kısa sürede yıkılan ya da yıkılmak istenen talihsiz binalar da var. Kimi zaman insanlar için de söylendiği gibi bazen iyiler gidiyor, kötüler kalıyor. Saydığım binaların hepsi de korunmalıydı aslında; bunların tümü ödül kazanmış yapılarıydı. Ankara Atatürk Kültür Merkezi (AKM)'nin de elikulağında... Cumhurbaşkanı'nın başkanlığındaki Milli Komite'nin kararını bekliyor. Örneğin o bina daha 22 yaşında... Ve Atatürk'ün 100. Doğum Yılı kutlamaları kapsamında halktan toplanan bağışlar da kullanılarak, bir yarışma sonucunda yapılmış. Sonra da Ulusal Mimarlık Ödülü kazanmış. Tatilya yıkıldığında 11, Vestel (sonradan Garanti Bankası) 16, Otopark ise 10 yaşındaydı. Genç giden iyi insanlara acıdığımız gibi bu yapılar için de üzülmeliyiz.

Bunların yanısıra, yine çok genç ya da orta yaşta iken yok olup giden binaların sayısı çok fazla. İçlerinde kuşkusuz çok değerli olanlar vardı. Değişen imar kararları ve sürekli artan inşaat yoğunlukları nedeniyle arsalarına tamah edilerek yıkıldı çoğu. Binaların yaşı artık insanlarınki kadar bile olamıyor. Doğduğumuz, içinde yaşadığımız binalar spekülasyon baskısı altında, bizler kadar bile yaşayamıyor artık. Ekonomik ömrünü doldurmadan yıkılıp gidiyorlar birer birer. Bunlar çoğunlukla, asıl yıkılması gerekenler değil. Asıl yıkılması gerekenler daha uzun yaşıyor ve gözümüzü tırmalamayı sürdürüyor.

Bir de kazaya gelip yanlış yapılanlar ve yanlışlıkla yıkılanlar var! Nasıl mı? Okumaya devam, lütfen.

Küçük Bir Yanlışlık

Eşimin halasının İstanbul Maltepe'de, hepsi aynı tarzda yapılmış bahçeli evlerin oluşturduğu bir mahallede iki katlı bir evi vardı. Yazları Ankara'dan gelip o evde ailece tatillerini geçirirler, hattâ yüz metre kadar ötedeki denize girerlerdi. Burası, İsmet İnönü'nün, önünden denize girdiği, ünlü çivileme atlayışlarını yaptığı evine çok yakındı.

Zaman içinde Maltepe'nin çehresi değişmeye başladı. İstanbul'un pek çok yerinde olduğu gibi orada da imar planlarıyla oynandı. Orada da bir iki katlı evlerin yerini yüksek apartmanlar almaya başladı. Maltepe, yazların geçirileceği sakin bir semt olmaktan çıkmış, denizi de girilmez olmuştu.

Aile, kendileri için anlamı değişmiş olan bu evin arsasını, kat karşılığı yoluyla apartmana dönüştürüp değerlendirmeyi düşünmeye başladı. Mimar olduğumuz için de bizden fikir almak istediler. Kendilerine bu işle uğraşabilecek bir mimar arkadaşımızı salık verdik, tanıştırdık.

Görüşmeler sonucunda anlaşma sağlandı, projeler hazırlandı. Sıra, çok katlı apartmanın yapılabilmesi için mevcut iki katlı evin yıkılmasına gelmişti. Ama içinde bekçi gibi oturanlar, eve yıllarca hizmet ettiklerini ileri sürerek çıkmamakta ayak diremeye başlamışlardı. Bu nedenle inşaatın başlaması için bir hayli zaman yitirildi.

Sonuçta, müteahhit arkadaşımız yüklüce bir tazminat ile orada yaşayanları evi boşaltmaya ikna edebilmiş, hattâ eşyalarının taşınması işini bile üstlenmişti. Kısa bir süre sonra, evin yıkılmış olduğunu bize bildirdi. Belediye'den gerekli yıkma iznini almış, adamlarını göndererek evi yıktırmıştı. Biz de bu mutlu habere, inşaatın hemen başlayacağı haberini de ekleyerek Ankara'ya ulaştırdık.

Aradan birkaç gün geçmişti ki, halanın çocuklarından biri İstanbul'a gelmiş, telefonla bizi arıyor ve acımasızca haşlıyordu: "Sizin müteahhit arkadaşınız yalancı... Ev, olduğu gibi yerinde duruyor, hattâ içinde oturanlar bile daha çıkmamışlar..."

Dilimiz döndüğünce, yanlış olabileceğini söyleyerek ikna etmeye çalıştık kendisini, ama olmadı. "Yıllarımı geçirdiğim evi tanımaz mıyım?" diye diretiyor ve ısrarla sürdürüyordu: "Sizin arkadaşınız yalancı!"

Telefonu kapatır kapatmaz arkadaşımızı aradık: "Nasıl olur? Ben binayı yıktırdım" dedi, sinirli ve sitem dolu bir sesle..

İşin gerçeği, yerine gidilip bakıldığında anlaşılabilir. Arkadaşımız, adamlarını kendisi götürmemiş, gidenlere binanın bulunduğu yeri ve yapılacak işi tarif etmiş. Onlar da küçük bir yanlışlıkla (!), bir sonraki sokağın köşesindeki, terk edilmiş iki katlı benzer bir evi yıkıvermişler. Haklı oldukları bir tek nokta vardı: her iki evin de sahiplerinin adı, Sabri idi. Aynı sokak üzerindeki iki ayrı köşede, iki ayrı Sabri Bey.

Büyük bir şans eseri olarak hiç kimse, "Bu evi kim yıktı, niçin yıktı?" diye sormadı. Arkadaşımız o işi kaybetmekle kaldı.

Mimarlık macerasında, bu durum tek değil. 2001 yılında Milliyet gazetesinde bir haber çıkmıştı; kocaman bir de fotoğraf vardı. 1908 yılında Mısır'a bir tren istasyonu, Dalaman'a da bir av köşkü yapılması gerekiyormuş. Bunun için İstanbul'da projeler hazırlanmış, Mısır'a ve Dalaman'a

gönderilmiş. Fakat gelin görün ki, projeler yanlış yönlendirildiği için Dalaman'da tren olmamasına hattâ tren 300 km uzaktan geçmesine karşın Dalaman'a tren istasyonu, Mısır'a da av köşkü yapılmış. Gazetenin haberine göre, Dalaman'daki gar şimdi Tarım İşletmesi Müdürlüğü olarak kullanılıyor. Ayrıca şöyle bir not da var haberde: O dönemde, Sudan'dan istasyon binasının yapımında çalışmak üzere siyahi işçiler getirilmiş. Bugün Antalya ve Dalaman yöresinde bulunan siyahi yurttaşlarımız, o dönemde gelen işçilerin çocukları, torunlarıymış..

Böylesi küçük (!) hatalar her meslekte görülüyor mu?

"Doğan ıldırımış"

1967 yılı... Yapı konusunda bir bilgi merkezi kurma girişimine yeni başlamışız. Gözüme kestirdiğim yakınlarımla konuşup onları, girişime katılmaya çağırıyorum. Görüřtüđüm kişilerin pek çoğu üniversiteden, Mimarlık Fakóltesi'nden...

İşe bizim kürsüden başladım. Prof. Ruhi Kafescioğlu fazla tereddüt etmeden öneriye sıcak yaklaştı. Ardından üniversitedeki arkadaşlarım Bülent Özer ve Yılmaz Zenger olumlu yaklaşım gösterdiler. Kürsüdeki asistan arkadaşım Nihat Toydemir'in katılmasını çok istiyordum, çünkü uzmanlaşmak üzere seçtiği alan "yapı malzemesi" idi. Tam da bir yapı merkezi için gereken dal. Fakat olmadı; Nihat'ı bir türlü ikna edemedim. Yüzüme söylemedi ama arkadaşlara söylemiş: "Doğan ıldırımış; ben aklımı peynir ekmekle yemedim."

Nihat böylece Yapı Endüstri Merkezi'nin kuruluşuna katılmadı; belki de haklıydı... Benim o tarihte asistan olarak İTÜ'deki aylık ücretim bin lira kadardı. Harbiye'de Daimi Sergi için tutmaya kalktığımız (sonradan tuttuğumuz) yerin kirası ise yıllık 200 bin lira idi. Giriştiğimiz maceranın daha işin başındaki parasal yükümlölüğu –belki de haklı olarak– Nihat'ın gözünü korkutmuştu. Mimarlar Odası'nın bir komisyon toplantısında hiç beklenmedik bir şekilde hayata gözlerini yuman Mimar Prof. Dr. Nihat Toydemir'i sevgi ve rahmetle anıyorum.

Sözlük ve Rakı Fiyatı

1976 yılıydı. Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü'nün birinci baskısı çıkmıştı. İlk kitabımın çıkmış olması benim için büyük bir mutluluk kaynağıydı. Sıra, kitabın satış fiyatının belirlenmesine, sonra da kitabevlerine dağıtılmasına gelmişti. Benim için fiyatın belirlenmesinde tek ölçüt, öğrencilerin alım gücüne uygun olmasıydı. Ancak kanımca maliyet yüksek olmuştu ve bu nedenle 60 liranın altında satılması olanaklı görünmüyordu. Bu fiyat bana pahalı gibi görünüyordu.

Yakınımdaki arkadaşlara danışıp fikir almaya çalışıyordum. O arkadaşlardan biri de daha sonra bir matbaa sahibi olup Çevre dergisini çıkaracak olan Selçuk Batur'du. Selçuk bu fiyatın öğrenciler için de makul olduğunu söylüyordu ısrarla... Sonunda dayanamadı: "Yahu" dedi "bu öğrenciler hiç rakı içmiyorlar mı? Söylediğin para, bir şişe rakı parası... Rakıyı alan, mimarlık sözlüğünü de alır." Bu saptamanın da etkisiyle sözlüğün fiyatı 60 TL oldu. Geçenlerde kitabın 11. baskısını yaptık. Öykü yeniden aklıma geldi. Fiyatları yine kıyasladım; sözlük yaklaşık olarak yine bir şişe rakı parasına satılacaktı... Selçuk'u sevgiyle anıyorum.

"Ben Hep 10 Alırdım"

Taşkışla'nın ve İTÜ Mimarlık Fakültesi'nin benim yaşamımdaki önemi büyüktür. Orada okudum, arkadaşlar edindim, eşimi orada tanıdım, asistan olarak bir süre görev aldım. Sonra da kızımız Ayşe orada okudu.

Ayşe'nin Mimarlık Fakültesi'ndeki öğrencilik dönemi idi. Ayşe zaman zaman gelir, filanca dersten 8 aldım, 9 aldım diyerek bize başarısını aktarmaya çalışırdı. Benim yanıtımsa hep, "Tam not 10 değil mi, niçin 10 almadın ki? Ben hep 10 alırdım" şeklinde olurdu. Annesi de ben de aynı okulun, İTÜ Mimarlık Fakültesi'nin öğrencileri olmuştuk. Bu tür konuşmalar epeyce sürüp gitti. Sonunda bir gün Ayşe dayanamayarak isyan etti: "Anne sahiden babam hep 10 mu alırdı?..." Yanıt benden geldi: "Hayır kızım; bazı derslerden 11, ya da 12 aldığım zamanlar da olurdu..."

Bizim zamanımızda tam not 20'ydi de...

Pisuar

Bizim Has Mimarlık'ın 1980'li yıllarda içmimarlık uygulamaları yapan bir bölümü vardı. Daha çok, banka şubelerinin düzenlenmesiyle uğraşırđı. Aslında bu iş çok ilginçti... Projeleri hazırlanır, yerin büyüklüğüne göre birkaç ay içinde bitirilir, parlak törenlerle açılışı yapılır, teşekkürler kabul edilir. Sonuçtan herkes memnundur. Ne var ki içmimarlık işleri genelde kısa ömürlüdür. Örneğın, o dönemde yaptığımız yüzlerce uygulamadan hiçbiri, özellikle de ekonomik bunalımda bankaların kapatılması nedeniyle bugüne ulaşamadı.

Bir bankanın Kadıköy şubesini yapıp aynı tantana içinde teslim etmiştik. Her şey yolunda görünüyordu. Ne var ki birkaç gün sonra bir şikâyet geldi: Pisuarlar akıtıyormuş. O işin başındaki arkadaşımız İçmimar Barbaros Açan konuyu yerinde incelemeye gitti. Gördüğü manzara şu olmuş: Akıtıp ortalığı kirlettiğı için pisuarlar naylonla kaplanmış ve böylece kullanılması engellenmiş.

Barbaros, naylonları çıkarttırmış; getirilen bir kova su pisuara boşaltılmış. Herhangi bir sorun görülmemiş. Bir kova daha... Durum yine aynı. Sonunda işin aslı anlaşılmış. Sorun, pisuarı kullananların, işlerini pisuarın biraz içine, biraz dışına yapmalarından kaynaklanıyormuş. Bankanın idare memuru hanım, deneyimsizlik nedeniyle olsa gerek, kusuru pisuara yüklemiş.

Mimar'dan Arkitekt'e... [7]

1931 yılında yayınına başlanan Mimar dergisinin adı sonradan niçin Arkitekt'e çevrilmiştir? Mimar'ın son sayısında da, Arkitekt'in ilk sayısında da bu konuda bir açıklama yoktur. Dergiyi çıkaranlardan biri olan Zeki Sayar çok sonraları, derginin çıkış öyküsünü anlatırken buna açıklık getirdi: "Mecmuayı ilkin Mimar adı altında çıkarmaya başlamıştık. Beş yıl kadar böyle sürdü. Sonra bir gün Matbuat Umum Müdürlüğü'nden bir yazı aldık, "Derginizin ismi Arapçadır; Türkçeleştirin" diye... Öyle ya genç Türkiye'de dil devrimi başlamıştı. Dil Türkçeleştirilecekti; öz Türkçe olacaktı."

Mimar'ı çıkaran grup bu durum karşısında düşünüp taşınır ve derginin adını Arkitekt olarak değiştirir. Arkitekt Türkçe mi? Hayır. O sıralarda dergiye değiş-tokuş yoluyla gelen Fince bir dergi vardır; adı Arkkitechti'dir. Ondan esinlenilmiştir. Sözcüğün kökeninin Yunanca olduğu da bilinmektedir: arkhitekton.

"Hattâ" diyor Zeki Sayar, "Derginin sonraki sayılarında mimarlardan söz ederken bir süre 'arkitekt' kelimesini kullandık."

O dönemde dört yüz yıllık Mimar Sinan da Arkitekt Sinan olmuş mu bilmiyorum.

Mimar-Arkitekt öyküsü bana, başımdan geçen ilginç bir olayı anımsattı.

Yapı Fuarlarının ikincisi ya da üçüncüsüydü. 1980'li yılların başı.. Yer, İstanbul Spor ve Sergi Sarayı. Bir ziyaretçi, fuarı düzenleyen kuruluşun yetkilisiyle görüşmek istemiş: başında fötr şapkası olan, kısa boylu bir adam. Fuarı düzenlemedeki başarımızı dile getirip bir hayli övdükten sonra, sıra asıl söylemek istediğine geldi. Her şey iyiydi, iyiydi de bu tavana gerilmiş olan bezler neyin nesiydi? Ben, hem binanın tavanına daha değişik bir görünüm vermek, hem de gürültü sorununu çözmek için bu bezleri tavana boydan boya astığımızı dilim döndüğünce anlatmaya çalışıyordum. Israrla "Hayır" diyordu adam, "Onu sormuyorum. Bu ne bayrağıdır? Onu söyleyin."

Birden beynimde şimşek çaktı. Anladım ki sorduğu, bezlerin rengidir: sıra sıra maviler, beyazlar. Bir çeşit asma tavan oluşturan bu bezlerin bir fuarda bayrak olarak kabul edilebileceği o ana kadar hiç aklıma gelmemişti. Adam bezleri Yunan bayrağı olarak görüyordu. Bu durumda akılcı bir yanıtın yeri yoktu. Aklıma bir muziplik geldi:

"Bayrak olarak mı soruyorsunuz? Tabii ki Fin bayrağı" dedim. Adam "Öyle mi?... O zaman mesele yok. Ben Yunan bayrağı diye düşünmüştüm" dedi ve tatmin olmuş bir şekilde ayrıldı.

Nedense, "Arkadaş, senin ya da bu fuarın Fin bayrağıyla ne işi var?" diye sormak gereğini duymamıştı. Yunan'a karşı çıkan kafa, nedense Fin'e karşı çıkmıyordu, hattâ hoşgörülle bakıyordu. Garip bir anlayış...

Amacım kişileri eleştirmek değil, hele Zeki Sayar'ı ve arkadaşlarını asla.. Yalnızca toplumsal bir rahatsızlığa parmak basmak istedim. Aynı hataları hepimiz yapabiliyoruz.

1992 yılında Ankara'da Yapı Fuarı'nın yanısıra bir de tasarım fuarı düzenliyorduk. İşin uluslararası niteliğini anlatmak ve dış ilişkilerde kolaylık sağlamak için adını "Design '92" koymuştuk. O zaman Ankara Belediye Başkanı olan Murat Karayalçın açılış konuşmasını yaparken fuarın adının Türkçe yerine İngilizceden alınmış olmasını –haklı olarak– eleştirdi. Ama Ankara Belediyesi'nin olan ve

Sayın Murat Karayalçın'ın başkanlığı döneminde açılmış bulunan aynı fuar alanının adı da Altınpark Expo Center idi. Söz konusu fuar alanı bugün de aynı adla anılıyor.

İletişim çağının yaygınlaştırdığı olanaklar ve küreselleşmeyle, bütün diller aynı hastalıklarla karşı karşıya. En yaygın tehlike, Amerikan kuşatması ve İngilizce. Fransızlar dillerini korumak için bir yasa^[8] bile çıkararak duvar ilanlarında ve reklamlarda İngilizce sözcükler kullanılmasını yasakladılar. Buna karşılık şimdi de İngilizlerin, İngilizcedeki Fransızca sözcükleri ayıklama girişimleri var.

Bizde ise henüz ciddi bir bilinçlenme yok. Biz ulus olarak her an, bir salıncakta hep bir uçtan ötekine kolan vurup gideriz: doğudan batıya, batıdan doğuya. Arapçadan Farsçadan kurtulmak isterken Fransızcanın, İtalyancanın, İngilizcenin, dolaylı olarak da, bunların kökenini oluşturan Yunanca ile Latince'nin tuzağına düştük. Gitsin lokanta, gelsin restoran^[9]. Ne bulursak yiyoruz. Cihat Burak'ın ince deyişiyle "Buyurun restoran lokantasına."

Yazmayı, söylemeyi bile doğru dürüst beceremediğimiz sözcüklerden oluşan bir dil kullandığımız için birbirimizi anlayamıyoruz. Politik, sosyal, ekonomik yaşamımız da bu nedenle karmakarışık. Yaşamımızdaki kargaşayı dile bağlayabileceğimiz gibi, dildeki kargaşayı da kafamızdaki karışıklığa bağlayamaz mıyız?

Mehmet Ali Handan Öyküleri

Çok hoş bir insandı Mehmet Ali Handan. Güzel Sanatlar Akademisi'nin ünlü hocaları arasındaydı. En çok da nükteleriyle, söz oyunları ile ünlüydü. Mimarlık dünyasının espri makinesi, gülen yüzüydü adetâ. Mimar olarak, kişisel ve eğitime ilişkin çalışmalarından sonra, dönemin ünlü AHE Mimarlık ve Şehircilik Atölyesi'ni kurmuşlardı. AHE'deki "H"nin yarısı ona aitti (öteki yarısı Hande Çağlar'a (Suher)... "A"nın Kemal Ahmet Arû ve Tekin Aydın'a ait olması gibi... "E"de Yalçın Emiroğlu ve Altay Erol'dan geliyordu.

1957-60 ve 1969-75 arasında iki evrede etkinlik gösteren AHE, dönemin ünlü mimarlık bürolarından biriydi. İlk Tünel'deki Metropol Han'da (bugünkü Baro Han) kurulmuş, sonraki dönemde Sıraselviler'de çalışmalarını sürdürmüştü. En büyük başarıları, yıkılan ünlü Taksim Belediye Gazinosu'nun (mimarı Rüknettin Güney) yeri için açılan Taksim Vakıflar Otel Mimari Proje yarışmasındaki birincilikleriydi. Otel AHE'nin projesine göre inşa edildi. Uzun yıllar Sheraton adını taşıdı; bugün Ceylan Intercontinental.

Mehmet Ali Handan, öykülerini çevresindekilere sık sık anlatmaktan hoşlanırdı. İşte onlardan birkaçı...

Günün Birinde

Handan'ın güzel öykülerinden biri askere gidişiyle ilgilidir. Yedek Subay Okulu'na katılacaktır. O zamanlar okul, İstanbul'da Harbiye'de, bugünkü Askeri Müze Kültür Merkezi'nin bulunduğu yerdedir.

Handan, bir akşamüstü arkadaşlarıyla birlikte okulun nizamiyesine gelir. Ancak bir hafta kadar bir gecikmesi olmuştur. Kapıda bir yüzbaşı gelenleri biraz da hayretle karşılar: "Nerelerdesiniz? Ayın birinde gelmeniz gerekiyordu!" Mehmet Ali Handan'ın yanıtı: "Ayın birinde gelemedik, günün birinde geldik, yüzbaşım."

Geç Geldik, Erken Gidelim

Handan'ın başka bir gecikme öyküsü daha vardır. Akademi'de öğretim üyeleri toplantısı başlamış; toplantıyı Sedat Hakkı Eldem yönetiyor. Görüşmeler epey ilerledikten sonra kapı açılmış ve Mehmet Ali Handan girmiş... Yerine yönelip oturmuş. Aradan kısa bir süre geçtikten sonra da gitmek üzere toparlanmaya başlamış. Durumu fark eden Sedat Bey, "Hayrola Mehmet Ali Bey?" diyecek olmuş. Mehmet Ali Bey'in yanıtı ilginçtir: "Efendim, geç geldik, bari erken giderek telafi edelim."

Dua

Mehmet Ali Handan'ın babasının vefatından sonra annesi dua için eve bir hoca çağırılmış. Dua sürerken Handan başka bir odaya sığınmış olacak ki, bir ara annesi gelip "Ne olur Mehmet Ali, hocaya biraz daha para verelim, amcan için de okusun" demiş. Ana oğul arasındaki bu sahne öteki dünyaya göçmüş yakınlar için birkaç kez tekrarlanmış: "Ne olur oğlum biraz daha para verelim de...." Sonunda Mehmet Ali Handan, "Anne" demiş, "en iyisi, biz şu hocaya hiç para vermeyelim. O zaman yedi sülalemize okur. Daha iyi olmaz mı?"

Arû'nun Konferansı

Mimarlar Odası'nda görevli olduğum günlerden birinde Mehmet Ali Handan da, şimdi anımsamadığım bir nedenle oradaydı... Belki bir komite toplantısı... Oda, daha doğrusu Şube, o zamanlar Elmadağ'da Cumhuriyet Caddesi'ne bağlanan Üftade Sokağı'nın köşesindeki binadaydı. O akşam Taşkışla'da Kemal Ahmet Arû'nun konferansı vardı. Handan, ortağı Arû'nun konferansından habersiz görünüyordu.

Kendisine konferansı anımsattım ve o nedenle Taşkışla'ya gideceğimi söyledim. Taşkışla, bulunduğumuz yere çok yakın. "Siz konferansa gelmiyor musunuz" diye sordum. Aldığım yanıt: "Ben zaten onu dinleye dinleye bu hale geldim" oldu.

Deneme Dersi

Başka bir sefer, Mehmet Ali Handan'la Taşkışla'daydık ve o gün, sonradan feci bir trafik kazasında yitireceğimiz Tekin Aydın'ın prosedür gereği vermek zorunda olduğu "Deneme Dersi" vardı. Tekin Aydın da AHE'nin ortağıydı. Handan'a katılmak isteyip istemediğini sordum. Yanıtı, "Biz hâlâ ders denemesi yapıyoruz. O da varsın, deneme dersi yapın" şeklindeydi.

Akar Yapmış

Ünlü sanatçılar Eren ve Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun Kalamış'taki evleri yeni bitmiş. Eve henüz yerleşmişler ve bir akşam birlikte olmak için dostlarını çağırmışlar. Evi mimar Turgut Cansever yapmış. Bir ara, Bedri Rahmi, yağmurda evin çatısının akmasından yakınır olmuş. Mehmet Ali Handan yakınmayı dinledikten sonra, "Daha ne istersin Bedri?" demiş, "Turgut sana akar yapmış".

Mehmet Ali Handan, YEM'de "Anılarda Mimarlık" sohbet toplantısında.

Orhan Safa Bey

Prof. Orhan Safa, İTÜ Mimarlık Fakültesi'nde öğrenciliğimizde çok saygı duyduğumuz bir hocamız, asistan olduğum dönemde de kürsü şefimizdi. Kusursuz bir beyefendi; bu nedenle de "Bey" sıfatı adına yapılmış ve ikinci soyadı gibi olmuştu. Her konuda mükemmeli arayan iyi bir hoca, zarif ve çok saygın bir kişilikti. Ders boyunca, karatahtayı, bir ucundan başlayarak, yazılar ve renkli çizimlerle doldururdu. Ders sonunda silmeye kıyamazdık. Tahtanın resmini çekmediğime yınarım. Ne var ki o dönemde çekilen resim siyah beyaz olacak ve belki de aynı tadı vermeyecekti.

Orhan Safa köklü bir aileden geliyordu. Babası Osmanlı döneminde büyükelçilik ve hariciye nâzırlığı yapmıştı. Safa, Fransızca ve Almancayı daha çocukken öğrenmiş, Galatasaray Lisesi'ni ve Güzel Sanatlar Akademisi'ni bitirmişti. Yabancı dil bilgisinin yanısıra geniş bir kültürü ve mesleki bilgisi vardı. Tenis ve eskrim gibi sporlarda başarılar kazanmıştı. İki özelliği çok dikkat çekiciydi: Çok nazikti ve her zaman en mükemmeli arardı. Fransızların "perfeksiyonizm" dedikleri bu mükemmeli arama özeliğinin, bildiklerini yayımlamakta kendisini engellemek gibi bir zararı olduğunu hep düşünmüşümdür.

27 Mayıs 1960 İhtilali sonrası 147'ler arasında zorla emekliye sevk edilmesi bizleri çok üzen bir haksızlıktı. Neyse ki bir süre sonra o haksız uygulamadan vazgeçildi ve Orhan Safa Bey de öteki hocalarla birlikte üniversitedeki görevine döndü.

Evlerine gittiğimizde kahveyi bizzat hazırlamak ve sunmak onun işiydi. Zaten eşi Vera Hanım da "Siz Orhan'ın kahvesini içtiniz mi hiç?" diye sorduktan sonra o iş Orhan Bey'in üzerine kalırdı. Kendisi konuk olduğunda da, "Kahveyi nasıl içersiniz" diye sorulduğunda yanıtı hazırdu: "Efendim kahveyi getirdiğinizde nasıl içtiğimi görürsünüz." (O zamanlar, Orhan Alsaç'ın, "önce çay içelim, kahveyi limonatadan sonra içeriz" deyişini bilmiyordum.) Zaman zaman da biz asistanları evine davet ederdi. Gümüşsuyu'ndaki evinin alt katında buluşur, masa tenisi oynardık. Hoca hepimizi yenerdi.

Hoca'nın başka bir özelliği de konuşma tarzıydı. Burnumuzu biraz kısıp sesimizi ayarladığımızda, nezaket dozunu da artırarak Orhan Safa Bey gibi konuşabilirdik. Aramızda o anlamda en iyi konuşan, o zaman asistan olan Turan Ilgaz'dı. Turan bir gün iç telefonla Nigân Beyazıt'ı Orhan Safa Bey sesiyle aramış ve gelmesini istemişti. Nigân başka bir kürsünün elemanıydı, Orhan Safa Bey'e perspektif derslerinde ek görevli olarak yardım ediyordu. Biraz sonra Nigân nefes nefese geldi. Kendisini biz asistanlar, ne olur ne olmaz diye kürsü kapısında karşıladık.

Orhan Safa Bey'in yukarıda da belirttiğim gibi, büyüleyici bir nezaketi vardı, ancak zaman zaman "Affedersiniz" diyerek umulmadık öyküler anlattığı da olurdu. İşte o öykülerden biri:

"Zo Sen Mimarsın, Yoksa...?"

Pangaltı'da büroları olan baba-oğul iki mimar vardır. Babanın büroda olmadığı bir gün bir iş sahibi gelmiş ve oğula, bir hastane projesi yaptırmak istediğinden söz etmiş. Oğul mimar, özel uzmanlık gerektirdiğini düşündüğü bu işe girişmeyi göze alamadığı için gelene, başka bir mimarlık bürosunu salık vermiş. Büroya döndüğünde oğlundan, olan biteni öğrenen baba bu işe pek öfkelenmiş... Ve şöyle haykırmış; "Zo sen mimarsın, yoksa pezevenksin?..."

Uzun Yaşamın Sırrı

Yıllar geçti... 1981 yılında Orhan Safa Bey ikinci kez emekliye ayrılıyordu. Bu kez normal koşullar altında, yani emeklilik yaşı nedeniyle... Bir akşamüstü, Yıldız Parkı'ndaki Malta Köşkü'nde, onuruna bir veda toplantısı düzenlenmişti. Yakınlarının ve İTÜ Mimarlık Fakültesi mensuplarının bulunduğu toplantıda, kürsü arkadaşlarından Prof. Abdullah Sarı'nın Safa için yaptığı konuşma ilginçti. Şöyle diyordu Sarı: "İnsanların uzun yaşamalarının sırları araştırılır. Bunu, yaşam koşullarına, beslenme tarzına, spora, başka nedenlere bağlayanlar olabilir. Bence, Orhan Safa Bey uzun yaşayacaktır. Nedeni de yalnızca, emsalsiz nezaketi olacaktır."

Orhan Safa gerçekten de uzun yaşadı ve 1996'da 85 yaşında, sevenlerinden ayrıldı.

"Yeter Söz Milletindir!"

Selçuk Milar 1938'de Galatasaray Lisesi'ni, 1943'te de Güzel Sanatlar Akademisi'ni bitirmiş ve Ankara'da mimar olarak çalışmaya başlamış. Milar, ileriki yıllarda "Eser" adlı bir dekorasyon, sanat ve mimarlık dergisi çıkarmayı deneyecek, ancak o günün elverişsiz koşulları altında yalnızca iki sayı çıkarabilecekti. 1957 yılında da Ankara'nın ilk sanat galerisini "Galeri Milar" adı altında açacak ve orada kendi tasarladığı mobilyaların yanısıra ünlü sanatçıların sergilerini de açacaktı.

Selçuk Milar'ın en dikkate değer, hattâ tarihe mal olacak etkinliği bir afiş olmuş. İktidarda bulunan tek parti konumundaki CHP'nin 1946'da erken seçim kararı almasıyla iç politika iyice kızıışmıştı. Temmuzda yapılacak seçimlerin özelliği ilk çok partili seçim olmasıydı. Siyasal propaganda serbest bırakılınca Demokrat Parti (DP) afişlerden yararlanmaya karar vermiş. O dönemde ve sonraları üzerinde çok konuşulan afiş Selçuk Milar'ın önerisi üzerine hazırlanmış. Afişte havaya kaldırılmış, dur işareti yapan bir el resmi vardır; bilekte de ay yıldızlı bir kurdele. Afişin üst bölümünde "Yeter Söz Milletindir!", alt bölümünde "Demokrat Parti" yazılıdır. Selçuk Milar'ın tasarladığından biraz farklı olarak matbaada hazırlanıp basılan afiş o seçimde kullanıldı. Milar'ın afişi hayli etkili olduysa da DP o seçimi kazanamadı. Zaten tuhaf bir seçimdi yapılan: "Açık oy, gizli tasnif"...

Ne var ki DP, 1950'deki seçimlerde de aynı afişi kullanacak ve bu kez ezici çoğunlukla iktidara gelecekti. O afiş hiç unutulmadı.

Türkiye'nin unutamadığı afişle ilgili olarak iki tuhaf olay yaşanmış. Birincisi: Selçuk Milar 1946'da, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Mesleki ve Teknik Öğretim Müsteşarlığı'nda görevliyken... Bir gün mesai saatinin bitmesine dakikalar kala Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel, Selçuk Milar'ın karşısına dikilmiş. "Demokrat Parti'nin afişini siz mi hazırladınız?" diye sormuş. "Evet" yanıtını alınca, Selçuk Milar'ı tebrik etmiş ve eklemiş: "Siz, devlet dairesinde çalışan bir memursunuz, sizin özel atölyeniz yok, böyle bir afiş hazırlamanız pek doğru gelmiyor bize..." İki gün sonra, Selçuk Milar'ın Urfa'da bir şantiyeye tayini çıkmış! Selçuk Milar istifa etmiş.^[10]

İkinci olay şöyle:

Afiş öylesine etkili olmuştu ki, DP yıllar sonra gücü zayıflayınca, benzer bir muhalif afişle karşılaşmamak için bir yasa çıkarmış ve seçim afişlerinde resim, çizgi, fotoğraf kullanılmasını yasaklamıştı. DP'nin yeni sloganı artık, "Yaptıklarımız, yapacaklarımızın teminatıdır" (!) olacaktı.

Selçuk Milar'ın fikri doğrultusunda tasarımı bir matbaaca hazırlanıp basılan afiş.

Selçuk Mimarlar

Mimarların küçük kralı MİLYÜS...

Karikatürler: Türk Mimarlar Cemiyeti'nden Mimarlar Derneği 1927'ye, Mimarlar Derneği 1927
Yayını, 2002.

Hocadır Yöntemini Bilir

Kendi kaleminden

H. Kemali Söylemezoğlu

Mimar Mesadet Adaş anlatmıştı. Ben kendisini tanıdığımda Taksim'de, Hayati Tabanlıoğlu yönetimindeki Opera Binası proje bürosunda çalışıyordu. O günlerin Opera Binası, bugünkü AKM o zaman yapım evresindeydi.

Mesadet Hanım, Kemali ve Harika Söylemezoğlu'nun yakın arkadaşıydı. Bir zamanlar birlikte çalışmışlar... Bir proje işinde ya da bir yarışmada. Bir gün, büroda çizim işinde çalışmakta olan bir öğrencinin babasının öldüğü haberi gelmiş. Haberi ilk duyanlar Mesadet Hanım ve Harika Hanım, kötü haberi delikanlıya nasıl aktaracaklarına bir türlü karar verememişler ve çaresiz kalmışlar... O sırada akıllarına parlak bir fikir gelmiş: Konuyu Kemali Bey'e havale etmek... Öyle ya Kemali Bey hoca... Usulünü bilir; böyle durumlarda haberin nasıl aktarılacağı konusunda elbette deneyimlidir.

Sonunda, konu Kemali Bey'e aktarılmış. "Siz kaygılanmayın" diyerek öğrenciyi ağırtmış Kemali Bey; öğrenci geldiğinde de, "Evladım baban öldü" demiş.

Sinan'ı Anmak

Gazeteci Müntakim Ökmen'in anlattığı öykü Cumhuriyet Dergi'de yer almıştı. 1950 seçimleri sonrasında Demokrat Parti (DP) iktidarının ön plandaki yöneticilerinden biri olacak Tevfik İleri, Mühendis Mektebi Âlisi öğrencisi iken Milli Türk Talebe Birliği (MTTB) başkanlığı yapmış. O dönemde, bir 9 Nisan günü olsa gerek, Mimar Sinan'ı anma töreni yapılıyor Sinan'ın Süleymaniye'deki mezarı önünde. Başkan Tevfik İleri bir duvarın üzerine çıkmış ve bağırarak konuşmasına başlamış: "Sinan!! Sinan!!" O sırada aşağıdan geçmekte olan bir yoğurtçunun sesi yükselmiş: "Vardım, geliyorum!"

Tevfik İleri inşaat mühendisiydi. 1950-60 arasında Adnan Menderes hükümetlerinde mili eğitim, ulaştırma, bayındırlık ve devlet bakanlıklarında, ayrıca başbakan yardımcılığında bulundu.

İleri, seçim meydanlarında, sürekli ucuzluk vaat etmiş ve özellikle de bir paket sigarayı göstererek, "Size bu sigarayı 5 kuruşa içirteceğiz", demesiyle ünlenmişti. Ne var ki sonraki yıllarda sigaranın fiyatı da bütün ürünlerdeki gibi tavana vurmuştu.

İleri, Milli Eğitim Bakanlığı yaptığı dönemde, din derslerinin ilkokul öğrenim programına alınması (1951), Köy Enstitüleri'nin öğretmen okullarıyla aynı statü içinde birleştirilmesi, imam-hatip okullarının ve İslam enstitülerinin açılması gibi uygulamalarıyla siyasal yaşamda adından çok söz ettirdi. 27 Mayıs 1960 İhtilali'nden sonra Yassıada'da yargılandı ve ölüm cezasına çarptırıldı, ancak cezası ömür boyu hapse çevrildi. Mahkûmiyeti sırasında tedavi için götürüldüğü Ankara'da öldü.

Tevfik İleri'nin Karayolları Genel Müdürlüğü mimari proje yarışmasının ardından yaptıklarıyla, mimarlara yaşattığı sıkıntıları ilerideki sayfalarda bulacaksınız.

Kelvinator^[11]

Muhittin Güreli, ilk mimarlık deneyimini Clemens Holzmeister'in İstanbul'daki bürosunda kazanmış, sonraki çalışmalarını Ankara'da sürdürmüş, İmar ve İskân Bakanlığı'nda üst düzeyde görev almış, uzun yıllar da Türk Mühendis ve Mimar Odaları TMMOB'de başkanlık yapmıştı. Mimarı bol bir ailenin büyüğüydü. Kardeşi Talat Güreli mimardı, oğullarından biri, damadı ve gencecik yaşta yitirdiği torunu da mimardı. Torun Yunus Aran'ın adı, ailenin, anısına düzenlediği etkinliklerle sıkça anılıyor.

Aile ile eşim tarafından bizim de yakınlığımız vardır. Bu nedenle Güreli'yle zaman zaman buluşurduk; mimarlık anıları kaçınılmaz olarak gündeme gelirdi. Bu buluşmalardan ikisinde not tutmuşum. 6 Aralık 1998 günü bizim evdeki, 20 Ağustos 2000 günü de Büyükaada Anadolu Kulübü'ndeki buluşmalarda tuttuğum ilginç notlar var. Bunların içinde, mimarlık topluluğunun tanıdığı bazı kişilerin özel yaşamlarına da değinmeler bulunuyor. Onları bir yana bırakıp, o günlerin mimarlık ortamına ışık tutabilecek notları buraya aktarmak isterim. Güreli'nin GSA'daki mimarlık öğrenciliği 1930'da başlamış. Okul yıllarına ilişkin olarak söylediklerini satırbaşlarıyla özetleyelim: "O tarihlerde Ernst Egli Akademi'de hocaydı ve okula hâkimdi. Sedad Hakkı Bey, Egli'ye asistan oldu. Sedad Hakkı, Avrupa'da iki yıl kalmış ve İstanbul'a yeni dönmüştü. Karar vermekte güçlük çekerdi, ama sanatkârdı. Kendini ağır satardı; üstün bir kişilikti, buna karşılık, hoca olarak, 'vermek' yeteneği yoktu. Arif Hikmet Holtay ve Sedad Bey bize tashih yaparlardı; Egli hepsini kontrol ederdi. Egli, bir hoca olarak Sedad Bey'den farklı yapıdaydı; nesi varsa vermeye çalışırdı. Değerli bir adamdı, iyi bir mimardı, ama onun da başkasına aktarma kabiliyeti düşüktü. O dönemde Seyfi Arkan da şehircilik hocasıydı.

Akademi'ye başladığımızda sınıfta 17 kişiydik. Ben daha 19 yaşındaydım. Öğrenciler arasında iki Rum, iki Ermeni (Yetvart Bağdıgyan –Bağdiken– ile, sonradan Suriye'ye yerleşen Agop) vardı; bir de yüzbaşı..."

Muhittin Güreli, GSA'yı bitirdikten sonra, çalışmak üzere Ankara'ya gitmiş. Öykünün gerisini yine kendisinden dinleyelim:

"Ankara başkent olarak yapılırken inşaat işçileri tümüyle yabancıydı: Macar, Bulgar vb. Atatürk neredeyse fenerle adam arıyordu. Yabancı mimarlar da bu dönemde gelmişlerdi.

Ben Sağlık Bakanlığı'nda çalışıyordum, fakat oradaki görevimden ayrılmak istiyordum. 1937-38'de TBMM proje yarışması uluslararası olarak yapıldı. Yarışmayı Clemens Holzmeister kazandı. Holzmeister o tarihlerde Viyana Güzel Sanatlar Akademisi'nde görevliydi. Türkiye'ye daha önce gelmiş ve bazı kamu binalarını, Cumhurbaşkanlığı Köşkü'nü, Emlak ve Kredi Bankası'nı, Avusturya Sefareti'ni yapmıştı. Bürosu Viyana'daydı o zaman.

Holzmeister'in Ankara'daki temsilcisi konumunda olan bir Avusturyalı bana, Meclis'in projelerini hazırlamak üzere Holzmeister'in Tarabya bürosunun kuruluşundan söz etti. Trene atlayıp İstanbul'a gittim. Doğru Tarabya'ya... Holzmeister'le karşılaştık. O Almancadan başka dil bilmiyor; ben de yalnızca Fransızca konuşuyorum. İsviçreli yardımcısı Phister, görüşmeye yardımcı oldu. Ben Fransızca konuştum, Phister Almancaya çevirdi. On beş günlük bir deneme süresinden sonra yaptığımız yeni bir üçlü toplantının ardından işe alındım. Ve Holzmeister'le yıllarca sürecek birliktelik böyle başladı.

Holzmeister Türkiye'ye gelmeden önce Avusturya'da âyan azası idi, yani hocalığının yanı sıra politik kimliği de vardı. Hitler Avusturya'yı ilhak ettiği sırada Holzmeister TBMM yarışmasını kazandığını öğrenmiş, bunu fırsat bilerek ailesiyle birlikte Türkiye'ye gelmiş.

Büro, Tarabya'da Sümer Palas'taydı. Burası, üst katında 28 odası olan iki katlı ahşap bir oteldi. Alt katta salonları, yanda da tenis kortları vardı. Holzmeister, 7-8 odayı kendi ailesi için ayırtmıştı; öteki odalar da büro olmuştu. Mütareke yıllarında otel olarak kullanılmış olan binada, öndeki teraslarla odadan odaya geçilirdi. Büro olarak kullanılmaya elverişliydi.

Holzmeister'in eşi, kızı, oğlu, oğlunun nişanlısı oradaydılar. Biz de otelde kalıyorduk: ben, bir yayıncı, Şilili bir genç mimar hanım, Reichl adlı bir mimar ve karısı... O sıralarda Seyfi Sonad işe girmek üzere CHP Genel Sekreteri'nden tavsiye mektubuyla geldi. Daha önce CHP'nin mimarı olarak halkevleri projelerinin yapımını yönetmişti. Holzmeister baskıdan rahatsız oldu. Ne var ki ikinci bir mektup daha gelince Seyfi işe alındı; iki buçuk ay kadar detay çizdi, sonra ayrıldı. Tek Türk olarak işin sonuna kadar ben kaldım. Ücretim 250 liraydı, 60 lira pansiyon ücreti kesilirdi.

Meclis'in inşaat ihalesi yapıldı; iş başladı. Müteahhit Nuri Demirağ, Paşalimanı'ndaki yalısında bizlere ziyafet verdi. Derken, İkinci Dünya Savaşı patladı. Savaş sırasında Meclis inşaatının ödeneği kesildi. Almanlar Balkanlar'a dayanmıştı. Para kesilince büro da kapandı. Yıl 1941 veya 42. Projeler bitirilmiş, uygulamaya geçilmişti. O günlerde Holzmeister'e Yüksek Mühendis Mektebi'nden (İTÜ) hocalık önerildi. Bana da birlikte gitmeyi önerdi. Ücret yarı yarıya azalıyordu, ama zorunlu olarak kabul ettim. Avrupa'da devletler takır takır gidiyor... Ne olacağımız belli değil. Zaten iş de yok. Kemal Ahmet, Orhan Safa, Leman Tomsu daha önce Yüksek Mühendis Mektebi'ne girmişlerdi. Bir cumartesi, okuldan kabul yazısı geldi. Ne var ki aynı gün bir polis tebligat getirdi ve 48 saat içinde Çanakkale'de ikinci askerliğe başlamam emredildi. Bir buçuk yıl orada Nara Burnu'nda kaldım.

Sonra yine İstanbul... Ve ardından Ankara... Milli Eğitim Bakanlığı, sanat okulları kurmak üzere harekete geçmiş. O büroyu kurmakla görevlendirildim. 300 lira aylık. Görev yeri Ankara. Gidiş o gidiş..."

Gürelî'nin o büroya değil ama, Ankara'ya ilişkin ilginç bir öyküsü var. Onu da aktaralım: "Nafia Vekili (Bayındırlık Bakanı) Ali Çetinkaya zaman zaman Bakanlığın proje bürosuna uğruyor. Sıcak yaz günlerinde, içecekleri soğutmak üzere bir buzdolabı alınmasına razı ediyorlar kendisini. Buzdolabı alınıyor. Ve yine bir ziyareti sırasında buzdolabı, teşekkürlerle bakanın görüşüne sunuluyor. Bakan dolabın markasını soruyor. Buz gibi bir hava esiyor ve herkes susuyor. Buzdolabının markası Kelvinator. Bakan ise astığı astık kestiği kestik İstiklal Mahkemesi'nin üç eski yargıcından, üç Ali'sinden biri; ünlü takma adıyla Kel Ali. Durumu kurtarmak üzere mimarlardan biri uyanıklık edip, "Efendim, Vinator" diyebiliyor. Bakan yetinmiyor: "Ben böyle bir marka duymadım."

Yine uzunca bir sessizlikten sonra yanıt: "Efendim başında "Kel"i de var..."

Mimar|Ressam|Yazar Cihat Burak

Cihat Burak'ı ismen çok iyi tanıyordum. 1960'ların başında Paris'te yaşadığı sırada, Mimarlık ve Sanat dergisinde kendisiyle ilgili bir yayın bile yapmıştık. Bülent Özer oradaki yazısında Burak için şunları yazıyordu^[12]: "Le Corbusier'nin anladığı ve tarif ettiği anlamda bir medyum, özellikle de Türk toplumunun derinliklerine inebilen, yüzeyde kalan bizlerle o derinlikler arasında sağlam bağlantılar kuran bir medyum olduğunu açıkça ortaya koyuyor"... "Burak çağdaş kültür tarihini naif resimleriyle yazmaya çalışan kudretli bir sanatçı, Le Corbusier'nin tarif ettiği anlamda bir medyumdur". Burak 1965 yılına kadar kaldığı Paris'te başarılı olmuş, oradaki galerilerde sergiler açmış gazete ve dergilerde kendisi hakkında eleştiri ve övgüler çıkmıştı.

Burak'ı tanıyanlar kendisinden hep sempatiyle söz ederlerdi. İlk karşılaşmamız 1971 yılında oldu. Ankara'daki Yapı-Endüstri Merkezi'nin yeni kurduğumuz sanat galerisinde bir sergi açacaktı. Bir akşamüstü getirdiği resimler asılırken etiketleri dikkatimi çekti; birçoğunun köşesinde çerçeveye yapıştırılmış olan küçük etiketlerde 10.000, 15.000 gibi rakamlar yazılıydı. Herhalde sıfır hatası yapılmıştır diye düşündüm. O tarihlerde Türkiye'deki en ünlü ressamların yapıtları 1.000-1.500 TL dolayındaydı. Evet, Burak da artık ünlüydü, ancak çok kimse hâlâ "O ressam değil ki, mimar" diye dudak büküyordu; her ne kadar astığı resimler büyük boyutta olsalar da arada böyle bir fark olamazdı.

Durumu ince bir dille kendisine aktardım. Yanıtı ilginçti: "Nasıl olsa hiçbiri satılmayacak. Rakamlar hiç önemli değil. Şan olsun!"

Cihat Burak Şevki Vanlı'nın yakın dostuydu. Vanlı, Mimarlık Sevgilim adlı kitabında Cihat Burak'ı da anlatır. Şöyle^[13]:

"Cihat Burak'ı tanıdınız mı?"

"Mimar formasyonlu, yetiştirdiğimiz en başarılı naif ressam Cihat Burak'la Mılar, Galatasaray'dan ve Akademi'den sınıf arkadaşları idiler. Benden on yaş kadar büyüktüler. Mılar ne kadar düzgün görünüşlü ise Cihat da o kadar derbederdi. Cihat'ın, insanlarla, hayvanlarla ve özellikle kedilerle çok zevkli ve özel bir dünyası vardı. Bizim dünyayı pek ciddiye almaz, konuşurken, etraf alınmasın diye sürekli gülerdi. Kişileri bazen kof arslana, bazen ejderhaya benzetir, ilginç senaryolar kurardı. Bu senaryolar, hicivleriyle çok kere resimlerine yansırı. 1958 yılında ünlü soprano Leyla Gencer ve arkadaşlarına bir proje yapıyordum. Cihat çizimlere yardım etmek istedi. Son anda projeyi mal sahiplerinin önünde açtım. Cihat salonun ortasına benim çalışmalarımında olmayan kocaman bir havuz ve içine de dünya güzeli ahu gözlü balıklar çizmişti!...

Bir gün telefonla Cihat'ı arıyordum. Adam nikâh dairesinde evleniyormuş. Akşam Sakarya Caddesi Missouri meyhanesinde beraberdik, hiçbir şey söylememişti. Birkaç kişi onu kandırıp işi bağlamışlar. Kısa zaman sonra kızla mahkemelik oldular ve Cihat Paris'e kaçtı... Zaman zaman birkaç sayfayla mektuplaşıyorduk. Bir seferinde onu alkışlayan Fransız eleştirmenlerin gazete kupürlerini yollamıştı. Çok keyiflendim uzun bir yazı yazdım ve (yazının çıktığı) dergiyi kendisine gönderdim.. İki ay sonra tam on iki sayfalık bir mektup aldım. On bir sayfasında onu ve resmini ne kadar iyi anladığımı ve bundan ne kadar mutlu olduğunu yazıyordu. Son sayfada ise ayrılmakta olduğu karısının benim yazımı mahkemede kanıt olarak kullandığını ve davayı kaybettiğini yazıyordu. Paris'te onun keyifle resim yapıp, keyifle içtiğini düşündüğümü yazmıştım. (Duruşmada) Sarhoşun tekiydi demişler."

Cihat Burak çok ilginç bir kişiliğe sahipti. Zaman zaman dalgın görünürdü, zaman zaman da cin gibiydi. Sanat eleştirmeni Sezer Tansuğ'un dediği gibi, "Tekdüze yaşamı dalgınlığın bilinciyle şenlendirir, bilir-bilmezliğin dervişane eğlencesini kurmadan edemezdi."^[14]

Çizen : Cihat Burak

Burak'ın 1970 Ankara Mimarlar Balosu gazetesi "Mimarlar"daki deseni: İbibikler Öter Ötmez Ordayım.

Bertan Onaran da Cihat Burak'ı şöyle anlatıyor: "Çok tutarlı, özü sözü bir insandı: resmi, yaşamı, öyküsü, ayrılmaz bir bütündü. Kimseye gösteriş yapması gerekmezdi; hiçbir şeyi başkalarının gözüne girmek, alkış toplamak için yapmazdı. Bütün oyunları önce kendisi için, o çocuksu, şakacı gönlünü eğlendirmek için oynardı..." ".... Öyküsünde, anlatısında, resminde gerçeğe düş, kurmaca iç içeydi."^[15]

1951'de Ankara'da Bayındırlık Bakanlığı'nda göreve başlamış, sonraları Yapı İşleri Proje Tanzimi Fen Heyeti Müdürlüğü'ne kadar yükselmişti. Amirlerinin en büyük sıkıntısı, Burak'ın işe hiçbir zaman vaktinde gelmemesi, sürekli olarak geç kalmasıydı. Kendisi bu konuda defalarca uyarılmış olacak ki, bir sabah erkenden gelmeye karar vermiş. Akşamdan ona göre hazırlanmış ve ertesi sabah çok erken bir saatte bakanlıkta olmuş. Henüz ortalıkta kimse yok. Zaman ilerlemiş, saat 8.30 olmuş, 9.00 olmuş ortalıkta hâlâ kimse yok. Kuşkulanmaya başlamış ve kapıya inerek oradaki nöbetçiden durumu öğrenmiş. Meğer o gün pazarmış...

Burak'ın, 1970 yılı Ankara Mimarlar Balosu gazetesi "Mimarlar"da yayımlanmış "İbibikler öter ötmez ordayım" karikatürü, kendisini, öyküdeki gibi, elinde çantasıyla işe yetişme çabası içinde gösteriyor olsa gerek.

Anlatıldığına göre, bu gecikme-çekişme içinde amirleri Burak'a kızıyorlar, ama bir türlü söz geçiremiyorlar. O da doğal olarak onlara içerliyor. Bir gün aklına esmiş, Bakanlığın Yapı İşleri Başkanlığı girişindeki merdivenin ikinci kat holüne büyük boy bir resim yapmaya başlamış. Bitirdiği resimde, atlı bir cengâver bir ejderhayı okla öldürüyor. Minyatür tarzındaki resmin, Saint Michel'in şeytani güçlerin simgesi ejderha ile savaş efsanesinden esinlendiği anlaşılıyor. Bu tema üzerine Avrupalı ressamın çeşitli denemeleri var. Resimde herhalde cengâver kendisi, ejderha da amirlerden biri olmalı. Amirler resmi herhalde farklı yorumlamışlar ya da büyük bir hoşgörü göstermişler. Resim çok şükür hâlâ yerinde duruyor. Yalnız, sonradan etrafına anlamsız bir çerçeve eklenmiş, atın kuyruğu da çerçevenin dışında kalmış.

Cihat Burak'ın, Ankara'da Bayındırlık Bakanlığı binasındaki duvar resmi.

Saint Michel'in, Şeytani g¼çlerin simgesi ejderha ile savaşı, Albrecht D¼rer, 1498.

Başka bir resim: Michel kılıcını yedi başlı canavara doğrultmuş; arkada melekler, aşağıda cehennem sahneleri var.

"Türk Mimarisi Restoran Lokantasında"

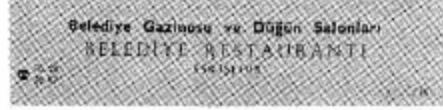
Cihat Burak Mimarlar Odası'nın 12-14 Şubat 1970'te Eskişehir'de toplanan 16. Genel Kurulu'nda bir konuşma yapmıştı. İşte o konuşmanın son bölümü:

"...Türk mimarisi nereye gidiyor sorusuna RESTORAN LOKANTASI'na gidiyor cevabını vermek geçiyor aklımdan... Hani Anadolu'nun ortasında yolcu otobüslerinin gece yarıları yanaştıkları, yarı İngilizce listelerinde Ayşe Kadın fasulyasının - Ayşe Woman Beans, Kadın Göbeğinin - Ladies Navel, Çoban Salatasının - Cowboy Salad, Hasan Paşa Kebabının - General Hasan Roasted diye isimlendirildiği lokantalardan birine gidiyor demek geliyor içimden. Dirijör duvar, geodezik kubbe, mimari ansambl deyimli listelerle karnını doyurmaya gidiyor Türk Mimarisi Restoran Lokantasına, ama daha ne kadar gidecek, belki de artık Restoran Restoranına gidecek, çünkü lokanta kelimesi ne de olsa Türkçeleşmiş olacak o zaman...

Her şeyi bu kadar karamsamak doğru mu?... Doğru değil belki de... İyi şeyler de yapılmıyor mu?.. Yapılıyor elbet ama benim içime, ortadan yok edilen koskoca bir kültürün, memleket ekonomisini önü alınmaz bir kanamaya mahkûm eden montaj sanayiinin, arsa spekülasyonu, cahil bırakılmış bir topluma ahlâksızlığın ahlâk olduğu kanısını saplayan üçkâğıtçı politikacının, Türkiye'yi Küçük Amerika yapmak için her mahallede bir milyoner yaratma açgözlülüğünün sinema biletini bile karaborsadan halka aktaracak kadar gelişmesinin, Varto'ya yardım için Amerika'nın gönderdiği konservelerin herkesin gözü önünde bakkallarda satılmasının, İstanbul gibi ağaçsız ve yeşilliksiz bir şehirde Taksim bahçesi gibi bir avuç nefes alınacak yeri bile bu şehrin halkına çok görüp Sheraton Oteli'ne peşkeş çeken zihniyetin, daha buna benzer yüzlerce yozluğun kapkara kurumu yağarken ben, gözlerinin içi ada tavşanlarının içi gibi pespembe olanlar şeklinde göremiyorum birçok şeyleri... Öyle görenler varsa ne mutlu onlara."^[16]

ÇİZGİLERLE KONGRE

Kongrenin ikinci günü, gece bir eğlence düzenlenmişti. Dansöz Özcan Tekgül'ü en ön masadan dikkatle izleyen üyemiz Cihat Burak ta, geceyi çizgilerle ölümsüzleştirdi.

Eğlence, Eskişehir'in bir restoran lokantasında idi.

Ve böylece Mimarlar, sonuçta restoran Lokantası'na gitmişlerdir...

Kimileri pîlâhi yiyordu, kimileri keman, darbuka...

Cihat Burak'ın çizgileriyle kongre.

kimileri zurna...

Bir kadın tam gece yarısı Afrikadan esintilerle sahnede çırpınmaya başladı...

ve küngörmüş bazıları da mikrofonu yiyordu içti...

...rakıttı ve en sonunda oadileri dedi kendi sini çalınca alkışlayanlara.

"Ben İtfaiyeci miyim?"

Aydın Boysan Yapı-Endüstri Merkezi'ndeki bir toplantıda mimarlık anılarını dile getirirken Cihat Burak ile ilgili yaşanmış bir öyküyü anlattı. Bir gece Cihat Burak, Boysan'larda yatıya konuk olur; ne var ki sabaha kadar banyoya taşınır. Sabah, Aydın Boysan sorar: "Hayrola, dün gece rahatsızlandın galiba?" Cihat Burak, "Sorma, sabaha kadar yangın söndürdüm" der ve öyküyü anlatır: Ağzında sigarayla yatmış, öylece uykuya dalmış, bu arada bileğini yakınca acıyla uyanmış. Bir de görmüş ki yatak için için yanıyor. Gürültü etmeden söndürmek için banyoda ıslattığı mendilini götürüp yatağa sıkmış. Ateş sönmeyince de başlamış lavabo ile yatak arasında mekik dokumaya... Böylece sabahı etmiş.

Aydın Boysan'ın "Yahu mendille yangın mı söndürülür? Hiç değilse kül tablasını kullansaydın; içine su doldurup dökseydin" çıkışına Burak'ın yanıtı ilginçtir: "Ne bilirim ben... Daha önce itfaiye neferliği yapmadım ki..."

Türkiye'de mimarların çabaları da Cihat Burak'ın öyküdeki çabasını andırmıyor mu? Mimarlar da mendille su taşıyarak yangın söndürmeye çalışıyorlar mı? Üstelik çoğu kez kendi çıkarmadıkları yangını.

"Ben de Vanlı Sayılırım"

Şevki Vanlı anlatmıştı. Bir devlet dairesine işi düşmüş. Oradaki memur, Vanlı soyadını duyduktan sonra merakla sormuş: "Vanlı mısınız?" Şevki Bey Van'da hiç bulunmadığını, aslen Konyalı olan ailesinin eski bir ilişki nedeniyle böyle bir soyadı almış olduğunu anlatmış. Memur, "ben Van'da doğmuşum, ama sonradan oraya hiç gitmedim" demiş.

Oradan bekleyen ve bu konuşmaya tanık olan birisi atılmış: "Ben de Vanlı sayılırım. Ben de Van'a hiç gitmedim, üstelik soyadım da Vanlı değil!"

Yan Gelip Yatan Atlar

Yine Şevki Vanlı'dan bir öykü... Şevki Vanlı hızlı bir girişimciydi. Kazandığı her kuruşu mimarlık uğruna girişimlere yatırırdı. Cezayir'deki projesinden kazandığını da son kuruşuna kadar Sincan'daki bir çiftlik arazisine yatırmış ve orada geliştirdiği kulüp için golf, tenis, binicilik tesisleri inşa etmişti. Bütün bunları, kendi adına kurduğu Mimarlık Vakfı'nı yaşatmak amacıyla yapıyordu.

Tesisleri birlikte gezmiştik. Gerçekten her şey çok iyi tasarlanmış ve uygulanmıştı. Atlar için düzenlenmiş ahırlar bile çok konforlu görünüyordu. Yalnız, Şevki Bey'in bir şikâyeti vardı. Dünyanın her tarafında atlar ayakta uyurmuş; burada ise yatarak uyuyorlarmış. Bunu biraz da hayretle anlatıyordu.

Şevki Bey çok çalışkandı; çevresindekilerin de çok çalışmasını bekler, tembelliğe hiç dayanamazdı. İşte, atların yan gelip yatmasını da bu nedenle hoş karşılamıyor olmalıydı.

"Güngör Kabakçioğlu İçerde Ne Yapiir?"

1950'lerin sonuna doğru... Güngör Kabakçioğlu Güzel Sanatlar Akademisi'nin renkli öğrencilerindendi. Bir ara Akademi Talebe Cemiyeti yönetim kuruluna seçilmiş. Görev süresi biterken toplanan genel kurulda kendisine muhalif öğrencilerden biri eleştirel bir konuşma yapmış. Aslında dernek başkanı İlban Öz... Ancak hedef, Güngör olmuş. Yerel şiveyle yapılan ve genel kurul salonunda yoğun gülüşmelere neden olan konuşmanın bir cümlesi de şöyleymiş: "Güngör Kabakçioğlu Cemiyet odasına giriir, içeriye kızları aliir, kapıyı kapatıir, erde kızları n'apiir?.."

Adem'le Havva'nın Göbeği

Aynı zamanda Akademi Müdürü de olan Burhan Toprak, sanat tarihi dersinde projeksiyonla bazı resamlara ait tablolar gösteriyor ve tablolara ilişkin özellikleri öğrencilere aktarıyormuş. Gösterilen tablolardan bazıları Güngör'ün dikkatini çekmiş ve merakını yenemeyerek sormak gereğini duymuş: "Efendim, gösterdiğiniz bütün resimlerde Havva'nın da Adem'in de göbeği var. Onlar dünyanın ilk insanları olduğuna göre, anneleri yok. Bu durumu nasıl açıklarsınız?"

Toprak'tan, açıklama yerine okkalı bir sövgü gelmiş.

Pipolu Vatan Haini

Güngör'ün bir öyküsü de İzmir Karşıyaka Lisesi'ndeki öğrencilik döneminden... Bilindiği gibi, Güngör mimardır; ancak mimar olmadan önce Doğan Kardeş dergisinde yayımlanan karikatürleriyle daha 17 yaşındayken ünlü olmuştur. Mimarlık kadar, belki de daha çok, karikatür ve resimde adını duyurmuştur. Bu öykü, İzmir-Karşıyaka Lisesi'nde tiyatroyu da denediği döneme ilişkin.

Lise olanaklarıyla, Aka Gündüz'ün Mavi Yıldırım'ı sahnelenecek. Firuz Bey rolünde Güngör Kabakçıoğlu var; kadın başoyuncu da Suna Akal (Güngör'ün anlattığına göre o yıllarda adı "Uzun Saçlı Güzel Suna". Atilla İlhan, "Suna Su" şiirlerini ona âşık olduğu İzmir yıllarında yazmış.) Firuz Bey bir vatan haini. Doğal ki sözler ve hareketler, rolü tam olarak yansıtmaya yetmiyor. Kıyafetin de rolü desteklemesi gerek. Düşünüp taşıyorlar. Bulunan çözüm "pipo!" "Nasıl?" diyeceksiniz... İşte öyle... Firuz Bey oyun boyunca vatan hainliğinin simgesi olarak pipoyla dolaşüyor. Kâh içiyor; kâh elinde ya da cebinde taşıyor.

Sevgili kardeşim Doğan Hasol,

25 Temmuz sabahı Neve Traj'den beni arayınca nasıl mutlandım bilemezsiniz. Neve Traj'ın incisi tarihi Mostar Köprüsü'nün iç savaşta bombalanarak yıkılışına ne kadar üzeldüysem yeniden inşa edilip açılışına da bir o kadar sevindim. Bütün gece o muhteşem açılış törenini canlı olarak televizyondan seyrettim. Mostar Köprüsü tarihtir, zerafetir, Askıdır, sevgidir, resimdir, heykeldir, şiiçadır, müziktir. 25 Temmuz gecesi benim için unutulmaz bir solenoddu. Arkadaşım rahmetli meşah adamı Şerif Özbaşoğlu'nun şu dizeleri dilimden düşmedi.

Su dünyadaki en müthiş kişi mutluluk verendir.

Su dünyadaki en güçlü kişi göçlülere yanandır.

Su dünyadaki en sevilen kişi sermeyi bilendir.

Su dünyadaki en bilge kişi kendini bilendir.

Bütün dünya buna inansa bir inansa hayat bayram olsa.

İnsanlar el ele tutuşsa birlik olsa uzansa sonsuzsa.

Su dünyadaki en dâim kişi acıya gölendir.

Su dünyadaki en sağlıklı kişi insafa gelendir.

Su dünyadaki en zengin kişi gönül fethedendir.

Su dünyadaki en üstün kişi insanı sevendir.

Bütün dünya buna inansa bir inansa hayat bayram olsa

En içten sevgilerle.

KARİM TOĞAN

Güngör Kabakçıoğlu'nun gönderdiği 23 Ağustos 2004 günlü yazılı ve çizili mektup.

Vedat Dalokay ve Güvercinler

Muhlis Türkmen,

Güvercin, 13x18 cm,

Bir gün Vedat Dalokay çıkageldi. O tarihlerde Pakistan'daki İslamabad Camisi'nin yapımıyla uğraşıyordu. Cami için açılmış olan uluslararası yarışmayı kazanmış, projelerini hazırlamıştı. Şimdi uygulama aşamasındaydılar. Bilindiği gibi Vedat, daha önce de Ankara'da Kocatepe Camisi için açılan yarışmada birinci olmuş; ancak o yıllarda Ayasofya'nın camiye çevrilmesi için kampanya başlatanlarla girdiği polemik nedeniyle afroz edilmişti. Böylece Kocatepe işi, Vedat'tan alınacak, onun projesine göre yapılmış temeller dinamitle atılarak ortadan kaldırılacaktı. Öyküyü ileriki sayfalarda daha ayrıntılı olarak bulacaksınız.

Dönelim, İslamabad Camisi'ne... Evet inşaat sona yaklaşıyordu, ama çözülemeyen bir sorun vardı ortada. Sıra halıların döşenmesi evresine gelmişti. Ne var ki çevredeki kuşlar caminin iç mekânlarına girerek her yanı kirletiyorlardı. Kuşların içeri girmesi bir türlü önlenemiyordu. Vedat buna çözüm arıyordu, onu danışmaya gelmişti Yapı-Endüstri Merkezi'ne.

Kendisine, düşük voltajlı tellerle kurulan bir sistem önerilmişse de çözüm onu tatmin etmemişti. O tarihlerde yurt dışında geliştirilmiş başka çözümler de vardı. En bilineni kuş kirpisiydi. Yine bilinen o ki kuşlar açık bir pencereden bir mekâna uçarak doğrudan dalmazlar, önce denizliğe konarlar, sonra içeriye girerler. Bu nedenle denizlikte kuş kirpisiyle önlem alınabilir. İçeri girmeyi deneyecek kuş, denizliğe konmak ister ancak, metal ya da plastik tellerle yapılmış kirpi kuşun konmasına, tünemesine engel olur. Bizim bildiğimiz düzene buydu. O tarihlerde kuş kirpisi Türkiye'de yoktu. Yabancı katalogları açtık; düzeneği birlikte inceledik. Aslında çok basit bir sistemdi.

Sonraki görüşmemizde Vedat, uzun inceleme ve araştırmaların ardından kullanmaya karar verdikleri çözümü anlattı. Gözümüzün önünde olan, ancak aklımıza gelmeyen bir çözümdü bu. Çözüm, kuş evleriydi. Bizim eski camilerde uygulanan çözüm... Cami avlularında, hattâ cephelerinde bulunan kuş evleri, başka bir deyişle güvercinlikler vardı. Bunlar yalnızca camilerde değil Bizans kiliselerinde de bulunuyordu. Kuşlar, bu kuş evlerinde bir aile düzeni içinde yaşamaktaydılar ve aynı zamanda yabancı kuşların girmesini önleyerek bölgelerini, cami avlusunu ve camiyi korumaktaydılar. Kendi yaşam çevreleri de kendi evleri ve cami avlusuydu; caminin içinde işleri yoktu.

Bir kez daha anladık ki çözüm üretmek için bugünün ötesine uzanıp geçmişin deneyimlerine bakmak yararlı oluyor. Yanılgımız çoğu kez kendimizi, bizden önce yaşamış olanlardan daha akıllı sanmamızdan kaynaklanmıyor mu?

Konuyu izlemeyi daha sonra merakla sürdürdüm.

L.Ş. Merey'in belirttiğine göre "Güvercinlik bulunmayan binalarda güvercinler bina içine girip yuvalanmak için özel yöntemler kullanırmış. Bir fedai güvercin hızla dışlık cama çarparak onu kırar ve ekseriya ölür, o kıramazsa bir ikinci hattâ üçüncüsü aynı yolu deneyerek sonunda başarıya ulaşmış."^[17]

Hıfzı Topuz Parisli Yıllar adlı kitabında da haberci güvercinleri anlatır: "Güvercinler, kendilerinin saydıkları yerde birlikte barış içinde yaşıyorlardı ancak yabancı kuşların buralara girmesine izin vermiyorlardı."^[18] Bütün bunlar Vedat Dalokay'ın bulgusunu doğruluyor.

"Yiğit Biraz Deli Gerek"

Vedat Dalokay, İzmir'deki bir Oda kongresinden sonra Ankara Şubesi delegeleriyle birlikte dönerken Eskişehir garındaki duraklamadan yararlanarak trenden inmiş. Ne var ki bir süre sonra tren ağır ağır hareket etmiş, ancak Vedat ortalarda yok. Herkes telaşla 'nasıl çağırırsak' diye çözüm ararken Vedat görünmüş. Kapılar kapandığı için koşarak arkadaşlarının bulunduğu açık pencereye yetişmiş ve hareket halindeki trenin penceresine tırmanmış. Kendisini karga tulumba içeri almışlar.

"Yiğit biraz deli gerek" sözünü sıkça tekrarlayan Dalokay, böylesine gözüpekti.

Arkadaş Nikâhı

Yine Dalokay'dan dinlediğim bir öykü... Hemen bütün mimarların sıkça karşılaştıkları bir durumla onun da karşılaştığı bir dönem... Büroda hiç proje işi kalmamış; çalışanlar çaresiz, ayrılmışlar; büro kapalı durumda... Tam o dönemde bir dış ülkede yapılması tasarlanan bir yatırım için birkaç yabancı gelmiş. Vedat gelenleri karşılamış, gezdirmiş, ağırlamış; yapılacak işi görüşmüşler. Bir iki gün böyle görüşmeler ve turistik ziyaretlerle geçmiş. Bu arada, gelenler ısrarla Vedat'ın bürosunu da görmek istemişler, Vedat, kimsenin çalışmadığı büroyu göstermek istemediği için konukları biraz daha dolaştırmışsa da sonuçta ısrarlar karşısında çaresiz kalmış. Büroya ulaşmışlar; Vedat anahtarıyla kapıyı açmış. "Çalışanların hepsi bugün izinli... Bir arkadaşlarının nikâhı var da" diyebilmiş.

Bu öyküyü Altan Öke'ye anlatmıştım. O da bana mimarların işsiz kalmasının Türkiye'de çok olağan olduğunu; havuzlu eski Beyazıt Meydanı'nın mimarı Asım Kömürcüoğlu'nun da yıllar önce kendisine, işsizlikten çektiklerini anlattığını nakletmişti. Üstelik o tarihlerde Türkiye'deki mimar sayısı 150 kadarmış.

Camekâna Sıkışmak

Cengiz Eruzun bir toplantıda şöyle diyordu: "Değerli hocamız Muhlis Türkmen Modern Mimarlığı biraz da esprili bir şekilde, 'İç mekân, dış mekân, arada camekân' diye tanımlardı. Şimdi şehir plancılığı, mimarlık, içmimarlık, peyzaj mimarlığı... derken biz de camekâna sıkıştık."

Muhlis Türkmen, her yılbaşı kendi nefis desenleriyle hazırladığı kutlama kartları gönderir. İşte onlardan ikisi...

Muhlis Türkmen,

kâğıt üzeri çini, 15x20 cm, 1981.

Muhlis Türkmen,

Arnavutköy, İstanbul, 1969.

Haluk Baysal

Haluk Baysal önce Mimarlar Odası İstanbul Şubesi'nde çok iyi bir şube başkanı sonra da iyi bir Oda Başkanı olmuştu. Canlı, hareketli, her konuya kafa yoran, soran, sorgulayan, araştıran, tartışan bir kişiliğe sahipti. Mimarlık konularında daha da coşkuluymdu. Konuşmayı sever ve heyecanını dinleyenlere de aktarırdı. Konuşmak ve tartışmak günlük gıdasıydı adetâ. Ayrıca, çok hızlı konuşurdu.

Ankara'da Cihan Palas Oteli salonunda yapılan bir Oda genel kurulunda bir konuda yeterlilik önergesi verilmiş ve konuşmalar 5 dakikayla sınırlandırılmıştı. Söz almış olanlardan biri de Haluk Baysal'dı. Kürsüye çıktı, 5 dakika konuşup indi. Tam o sırada delegelerden birinin itiraz sesi yükseldi: "Haluk hile yaptı: 5 dakikada 10 dakikalık konuştu."

Renkli kişiliğini daha iyi ortaya koyabilecek birkaç öyküsünü de buraya aktaralım.

Doğru bildiğini hangi ortamda olursa olsun çekinmeden söyleyen bir yaratılıştaydı.

1960 öncesinde, zamanın Başbakanı Adnan Menderes'in de bulunduğu, İstanbul'un imarına ilişkin bir toplantıda düşüncelerini yine herhangi bir süzgeçten geçirmeksizin açıklamış. Orada bulunanlar yapılan frensiz konuşma nedeniyle Başbakan'ın gösterebileceği tepkiden dolayı tedirgin olmuşlar. Daha sonra Baysal'ın ardından, Başbakan'dan özür dilemek istemişler. Menderes, "Ben babasını da tanırdım. O da böyleydi, açıksözlüydü, sözünü esirgemezdi" diyerek konuyu kapatmış.

1960 sonrasında İstanbul'la ilgili olarak yapılan bir toplantıda, Beyazıt Meydanı'nın yeniden düzenlenmesine ilişkin olarak söyledikleri de hâlâ o günü yaşayanların belleklerinde... İhtilâl sonrasında İstanbul Valisi General Refik Tulga'ya, "Paşam siz gidersiniz, bu meydan da olduğu gibi kalır" demişti. Tulga gitmiş; daha pek çokları gelip gitmiş, meydan da sonuçta Haluk Baysal'ın dediği gibi, bitmemiş durumda kalmıştır.

Son bir öykü:

Hazırlaması istenen bir projeye yine her zamanki gibi dört elle sarılmış, harıl harıl çalışıyor. Ne var ki bir süre sonra malsahibi binayı yapma düşüncesinden vazgeçmiş ve durumu Baysal'a bildirmiş. Baysal'ın tepkisi, tam kendisinden beklenileceği gibi olmuş. Sık kullandığı hitap tarzıyla, "Olmaz paşam" demiş; "Ben bu projeyi çok sevdim. Sen vazgeçsen de ben vazgeçmem. Ücretini almasam da projeyi bitireceğim".

Aydın Boysan Öyküleri

Kibar Osman^[19]

Mimarlar Odası'nın 1965 yılı genel kurulu İzmir'de yapılıyordu. Açılış oturumuna dönemin İzmir Belediye Başkanı Osman Kibar da katılmıştı. Sevecen, babacan tavırlarıyla kendisini İzmirliyle sevdirmiş bir belediye başkanıydı.

Toplantının açılış konuşmasında Osman Kibar, beklenmedik bir şekilde mimarlara veryansın etti. Kendisinin ev sahibi, mimarların konuk olduğunu unutmuş görünüyordu. "Kusura bakmayın ama, sizler çok egoistsiniz" diyordu Kibar; "Siz mimarlar çok proje parası istediğiniz için, insanlar gecekondular yapmak zorunda kalıyorlar..."

Gecekondular yapılmasının gerekçesi olarak ilk kez böyle bir görüş duyuyordu toplantıda bulunanlar. O tarihlerde gecekondular henüz masum bir olgu olarak görülüyordu ama gecekondular yapımını yüreklendirenlerin popülist politikacılar olduğu bilinmiyor değildi. Bu politikacılardan biri de hiç kuşkusuz Osman Kibar'dı ve oy deposu saydığı gecekondular mahallelerinin sokaklarının asfalt kaplanmasına öncelik verdiği için adı "Asfalt Osman" a çıkmıştı.

Konuklar ev sahibine o anda bir yanıt vermeyi "kibar" bir davranış olarak görmedikleri için susmayı yeğlediler. Nasıl olsa bunun bir de akşam eğlencesi faslı vardı; Osman Kibar da oraya davetliydi.

Akşam yemeği, Büyük Efes Oteli'nin "Meyhane" adlı salonundaydı. Herkes yerini almıştı. Osman Kibar da protokol masasındaydı.

Gecenin ilerleyen saatlerinde, Aydın Boysan ve Cahit Güneri sahneye çıktılar. Uzun yıllar mimarlık toplantılarının ve Oda genel kurul yemeklerinin neşe kaynağı olan bu ikili, biraz önce sahne almış olan İtalyan medyumun taklidini yapmaya başladılar. Smokinli medyum sahnedeysen yardımcıları olan yarı çıplak kız, masalar arasında dolaşıyor, medyum, arkası dönük olduğu için görmediği halde kızın, önünde durduğu kişiyi tarif ediyor, ya da kızın o kişiden aldığı kartvizitteki ismi, kırık dökük Türkçesiyle sözde okuyordu. Aralarında bir telsiz bağlantısı vardı herhalde. Benzer sahneleri, önceden kararlaştırdıkları şekilde Boysan'la Güneri de tekrarlamaya başladılar ve öncekilerden daha çok alkış aldılar. Birkaç başarılı tariftten sonra, sıranın Osman Kibar'a geldiği anlaşıldı. Güneri, Kibar'ın yanına gitmiş, kimin yanında bulunduğunu bilmesini istiyordu Boysan'dan. Boysan, arkası dönük olduğu için Güneri'yi ve Kibar'ı görmeksizin, "O zata Kibar Osman derler ama, unutma ki adı kibar da olsa her Osman "kibar" değildir" diyordu, alkışlar arasında...

Daha sonra Boysan-Güneri ikilisi Osman Kibar'ı sahneye davet ettiler. Konuşma, "Osman Beyefendi" hitabıyla başladı, Osman Bey, Osman Abi'yle sürdü, giderek Osman Aga'ya kadar vardı... Belediye Başkanı'nın sahneden kaçma girişimleri başarısız kalıyordu. Üçlü gösteri, hep birlikte söylenen "Osman Aga" kantosuyla sonuçlandı.

Sabah oturumunda söyledikleri, Osman Kibar'a pahalıya patlamıştı.^[20]

Yine Mimarlar Odası'nın bir yıl sonraki genel kurulu Yalova'da Termal Otel'de yapılıyordu.

İlk günün çalışmaları tamamlandı. Akşam yemek salonu girişindeki görevlilere yemek sırasında herhangi bir eğlence programı olup olmadığını sorduk; "Bizim program hazırlamamıza ne gerek var. Zaten Cahit Beyle, Aydın Bey aranızda" şeklinde bir yanıt aldık.

Aydın ve Cahit Beylerin şöhreti bizlerden önce gelmişti Yalova'ya.

"Gençliğin Kıymetini Bil!"

Aydın Boysan 2009'un son günlerinden birinde Mimarlar Odası İstanbul Şubesi'nde bir konuşma yaptı. Konuşması her zamanki gibi ilginçti: "Ben doğduğunda Vahdettin hâlâ padişaktı. Şu anda 88 buçuk yaşındayım" diyordu. Ve buçuğu, yaşını saklamadığını kanıtlamak için söylediğini belirtiyordu.

Daha önce de bir iki kez, Doğan Kuban'a "Gençliğin kıymetini bil" dediğini duymuştum. Kuban, Aydın Boysan'ın eşi Suzan Hanım'ın ilkokul arkadaşımış ve Boysan'dan beş yaş daha gençmiş.

Boysan Oda'daki konuşmasında çocukluk dönemini anlatırken de, "İlkokul birinci sınıfta eski yazıyla okuduk. Öğretmene mahçup olmamak için çok çalışmak zorundaydım, çünkü öğretmen

annemdi" diyordu. Sonra, İkinci Dünya Savaşı'na rastlayan, Akademi'deki öğrencilik yıllarına ve savaşın getirdiği kıtlığa değindi. Şeker kıtlığı, karneyle ekmek vb... Bir gün nasıl olmuşsa, torikler Akademi'nin kıyısına vurmuş. Öğrenciler sopaların ucuna bağladıkları çatallarla kolayca avlamışlar torikleri. Sonra da öyle bir ziyafet çekmişler ki kendilerine, hepsi kurdeşen olmuş, sivilceler dökmüş. Boysan, "Açlıktan da tokluktan da perişan olduk" diye özetledi öyküyü. Sonra tatilde staj yapması gerekmiş. Şansına İzmir Halkapınar Şarap Fabrikası düşmüş. Kader işte!..

O gün bir de fıkra anlattı: Karadeniz illerinden birinde, bir çatı tamircisi, aktarmak üzere çıktığı çatıdan yola düşmüş. Kahvedekiler heyecanla fırlayıp adamın yanına koşmuşlar ve sormuşlar: "Ne oldi, ne oldi?" Adam: "Bilmem, ben de yeni geldim" demiş.

Aydın Boysan'la 1965 yılında Paris'te toplanan Uluslararası Mimarlar Birliği UIA Kongresi'nde birlikte olmuşuk. Yabancılar genellikle Aydın ismini söylemekte zorlanıyorlardı: Aydın, Aydın... Boysan onlara bu işin kolay yolunu öğretiyordu: "Haydn" de... Herkes kolayca söyleyebiliyordu. Sonra devam ediyordu Boysan: Şimdi "H"yi söyleme, gerisini söyle. Bu kez herkes söyleyebiliyordu: Aydın!

Aydın Boysan ve Demirtaş Ceyhun

Aydın Boysan'ın anlattığı bir öyküdür. 1970'li yıllar olmalı... Sağcılığın, solcuğulun ateşli yılları... Boysan bir gece geç vakit eve döner. Eşi Suzan Hanım yatmıştır. Uyanır, biraz sitem yollu, "Bu saate kadar nerede kaldın Aydın" diyecek olur. Boysan, –kendi anlattığına göre– "Sus, hesap sorma sömürücü kadın!" diye yanıtlar. Suzan Hanım, "Tamam" der, "anladım, anladım... Yine Demirtaş'la birlikteymişsin..."

Suzan Hanım öylesine zarif bir hanımefendidir ki, eminim ne öyle bir soru sorulmuştur ne de öyle bir yanıt alınmıştır. Öykü herhalde Aydın Boysan'ın bir kurgulaması olmalı.

Balo Piyangosunun Büyük İkramiyesi

Eskiden, yurdumuzda "Mimar" unvanı ile mezun veren ilk öğretim kurumu Sanayi-i Nefise Mektebi'nin kuruluş günü olan 3 Mart'ta Güzel Sanatlar Baloları ya da yemekleri düzenlenirdi. Balo ve yemekler çoğu kez İstanbul, Ankara ve İzmir'de Türk Yüksek Mimarlar Birliği'nce örgütlenirdi. İstanbul'da Güzel Sanatlar Akademisi başı çekerdi. Balolarda bir de dergi çıkarılırdı.

1952 yılında İstanbul'da Affan Kırımlı ile birlikte baloyu örgütleyen Aydın Boysan'ın şöyle bir anısı bulunmaktadır:

"Balo gazetesinin bütün yazılarını Affan Kırımlı ile birlikte yazdık, dizdik, baskı için matbaaya götürdük, bir iki sütun boş kaldı, onu da orada tamamlayıp gazeteyi çıkardık. Piyangoya koymak üzere müesseselerden çeşitli hediyeler topladık. Bunlar 3 kiloluk margarinler de olabiliyordu. İkramiyelerde eksik kaldığını fark ettik. Ben büyük ikramiye olarak Atpazarı'ndan bir eşek satın aldım. Balo, Taksim Gazinosu'ndaydı. Gazino müdürü Holivud Cihat önce biraz zorluk çıkardı, neyse ikna ettik. Biletlerin tümü satıldı, piyango çekildi, ikramiyeler dağıtıldı, eşeğin sahibi çıkmadı. Herkes dağıldı, eşekle başbaşa kaldık. Ben de, eşeği arka sokakta bir ağaca bağladım, kaçtım; akıbetini de bir daha öğrenemedim."^[21]

Demirtaş Ceyhun Öyküleri

"Kurdumuzu İsteriz!"

Demirtaş, yedeksubay okulunda öğrenci... Nasıl olmuşsa, kendisini çavuş (kıdemli) yapmışlar. Bir bakıma öğrencilerin sözcüsü konumunda. O günlerde öğrenciler zaman zaman yemeklerden yakınıyorlarmış. Bir gün itirazlar protesto haline dönüşmüş. Öğrenciler verilen pilavın içinde kurtlar bulunduğunu ileri sürerek yemeyi reddetmişler. Demirtaş bir tabak pilavı kaptığı gibi okul komutanının yolunu tutmuş ve komutana durumu arz etmiş. Komutan yapılan itirazı büyük bir olgunlukla karşılamış ve durumu inceleteceğini söylemiş.

İzleyen günlerde yemeklerde göreceli bir iyileşme görülmüş. Birkaç gün sonra da o gün yenmeyen pilavın inceleme raporu gelmiş. Raporda belirtildiğine göre, talimat uyarınca, bilmem ne kadar miktar pirinçte 5 adet kurt bulunması doğal kabul edilirmiş; incelenen pilavda aynı miktar pirinçte 3 adet kurt bulunduğu saptandığından, yapılacak herhangi bir işlem söz konusu olamazmış. Öğrenciler bu kez yeniden kazan kaldırmışlar, "eksik iki adet kurdumuzu isteriz" diye...

G5 Günü

Yedeksubay okulundan sonra Demirtaş'ın tayini Malatya'ya çıkmış. Aslında, tutturduğu puan nedeniyle İstihkâm Okulu'nda kalması gerekirmiş, ama olmamış. Eşi Günöz'e Malatya'da iş bulunmuş; ailece oraya taşınmışlar. Ne var ki kısa bir süre sonra Malatya'daki birliğin topluca Doğubayazıt'a nakli kararı çıkmış.

Doğubayazıt'taki ilk günlerden birinde birliği brifing için toplamışlar. Ve bir komutan, sınırdan gelebilecek olası bir Sovyet saldırısı sırasında birliğin gün be gün ne yapacağını anlatmış. Birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü günler anlatılmış. Herkes dikkat kesilmiş, dinliyor; can pazarı bu.. Dördüncü günün görevleri anlatıldıktan sonra brifing bitmiş. Katılanlardan birkaçı sormuş: "Peki 5'inci gün ne olacak, ne yapacağız? Onu anlatmadınız." Yanıt: "5'inci gün zaten siz hayatta olmayacaksınız."

"Sen Ekonomik Durumunu Düzelt"

1960'lı yıllarda Mimarlar Odası toplantıları için sık sık Ankara'ya giderdik. Oda'nın parasal durumu o zamanlar pek parlak olmadığı için İstanbul'dan gelenlerin uçak yerine yataklı treni tercih etmeleri istenirdi. Akşam Haydarpaşa'dan trene binilir, yolculuğun geceyarısına kadarki bölümü vagon-restoranda geçer ve hayli keyifli olurdu. İstanbul'dan gidenler arasında önceleri Haluk Baysal,

Levent Aksüt, Hulusi Güngör gibi arkadaşlar vardı; sonraki dönemlerde Demirtaş Ceyhun, Ali Topuz, Maruf Önal, Turgut Cansever yönetim kurullarında görev aldılar; yolculuk onlarla sürdü.

Ankara'da Kızılay çevresindeki orta boy otellerde kalırdık. Büyük boyutlu otel zaten yoktu; Ankara otellerinin en büyüğü Balın ve Bulvar Palas'tı. Bizim kalışımız daha çok Kızılay Meydanı yakınındaki Sultan Otel'de olurdu.

Yine bu gidişlerden birinde Demirtaş, Ankara'da bulunduğu bazı arkadaşlarıyla birlikte Kalem'e gitmiş. Kalem, şair-yazar Mehmed Kemal'in açtığı, daha çok da yazar çizerlerin bulunduğu bir meyhaneydi. Demirtaş, gecenin sonunda gelen hesaptan memnun kalmamış, hattâ garsonlara biraz çatmış. Ertesi gün Demirtaş'la birlikte Bulvar'da Mehmed Kemal'le karşılaştık. Mehmed Kemal taa uzaktan Demirtaş'a parmağını sallayarak, "Tamam yakaladım dün akşam Kalem'de hır çıkaranı" diye bağıyordu. Demirtaş, "Sen milleti kazıklamak için mi orayı açtın?" diye sorarken, Mehmed Kemal, "Sen bizim fiyatlarımızı eleştirip hır çıkaracağına, git kendi mali durumunu düzelt" diyordu. Hey gidi günler...

Hükümet Nasıl Kurulur...

1960'larda Mimarlar Odası İstanbul Şubesi Elmadağ'da Cumhuriyet Caddesi üzerinde, Hilton Oteli ana girişinin karşısındaydı.

Üç katlı bir binaydı. Binaya, caddeye dik olarak bağlanan Üftade Sokağı'ndan girilirdi. Giriş katında bir seyahat acentesi vardı; Şube, üstteki iki katı kullanırdı. Birinci kat belge bürosu, üst kat komisyon toplantılarının da yapıldığı yönetim katıydı. Binanın sahibi Ankaralı bir hanımdı, ancak kiracı konumundaki Şube'nin muhatabı hanımın eşi olan Orhan Eren'di. Orhan Eren o sıralar, Demirel'in Adalet Partisi'nden milletvekiliydi, daha önce Ankara Belediye Başkanlığı yapmıştı.

O sıralarda Demirtaş Ceyhun Şube Sekreteriydi, ben de Mimarlık dergisinin Yazı İşleri Müdürüydüm. Eren'in bizlerle arası çok iyiydi, İstanbul'a geldikçe uğrardı; sürekli şakalaşırdık. Her defasında da bize, "Sizi gidi komünistler..." demekten hoşlanırdı.

Adalet Partisi iktidardaydı. Bir gün hükümet değişikliği oldu ve hiç beklenmedik kişiler kabinede bakan olarak yer aldılar. Birkaç gün sonra Orhan Eren yine Şube'ye uğradı. Demirtaş ve ben kendisine iyice yüklendik: "Adalet Partisi'nde adam kıtlığı mı var, bu ne biçim kabine?..."

"Bakın çocuklar" dedi, "Siz politikadan hiç anlamıyorsunuz. Bir hükümetin nasıl kurulduğunu da bilmiyorsunuz. Hükümet, parti içi dengeler gözetilerek kurulur. Bakanlar, uzmanlıktan çok parti içi dengelere, kimin arkasında kaç kişinin bulunduğuna göre seçilir, bir de seçim bölgelerine ve üretim ağırlıklarına göre... Örneğin Tekel Bakanı tütün bölgelerinin birinden seçilir yani ya Samsun'dan ya da İzmir'den, Ege'den. Şimdi anladınız mı kabinenin nasıl kurulduğunu?"

Anlamıştık... Hem hükümetin nasıl kurulduğunu, hem de ülkenin niçin sürekli sıkıntılı durumda olduğunu ve bir türlü gelişemediğini...

Ses Kısıklığına İlaç

Demirtaş Ceyhun Türkiye İşçi Partisi'nden (TİP) Adana belediye başkanlığı için aday olmuş. Adana'da partililerle ve arkadaşlarıyla birlikte yoğun propaganda toplantıları yapıyorlar. Kimi zaman açık alanlarda, kimi zaman kahvelerde... Gördüğü ilgi çok yoğun. Hattâ kendi anlattığına göre,

başlangıçta, seçimi kazanacağından hiç umutlu olmadığı için girişmiş bu işe; yoksa, belediye başkanlığında filan gözü yok. Bir süre sonra, gördüğü yoğun ilgi karşısında, "eyvah galiba kazanıyorum; düzenimi yeniden nasıl kurarım" diye kara kara düşünmeye başlamış. Kendi işi, Günöz'ün işi, Ozan'ın okulu vb...

Bir akşamüstü, açık hava toplantılarından yorgun argın dönmüşler ve dinlenmek üzere bir kahvede topluca oturmuşlar. Kahve yine tıklım tıklım oluvermiş. İlgi büyük.. Ancak nutuk atmaktan Demirtaş'ın sesi iyice kısılmış. Ne yapacağını bilemiyor çünkü ertesi gün yine açık hava toplantıları var. Dert yanarken, bir genç yaklaşmış yanlarına ve Demirtaş'ı bir güzel övdükten sonra, birkaç hap vererek, "bunlar sesinizi hemen düzeltir" demiş.

Demirtaş, ilaçları cebine koymuş ve sonra da bir eczacı arkadaşına gösterip danışmış. Eczacının tepkisi: "Aman ne yapıyorsun? Bunlar müshil... Aldıktan sonra sokağa bile çıkamazsın..."

Demirtaş, Bir rakip partilinin azizliğine uğramaktan son anda kurtulmuş. Seçimler bitince de özellikle kahve kalabalıklarının sırrı çıkmış ortaya: Çayların partiden olmasıymış, halkı oraya toplayan...

Arthur Miller ve Demirtaş Ceyhun

Yazarlar Sendikası günlerinde yaşanan bir olayı, Demirtaş'ın kişiliğini, bağımsızlık anlayışını, çizgisini ve dik duruşunu ortaya koyması bakımından aktarmak isterim. ABD'li yazar Arthur Miller İstanbul'dadır. Bir gün Yazarlar Sendikası'nın konuğu olarak hep birlikte Boğaz'da Yeniköy iskelesinin yanındaki lokantaya giderler. Arthur Miller yemek sırasında Türkiye'ye ilişkin bazı görüşlerini eleştiri dozunda dile getirmeye kalkar.

Demirtaş'ın karşılığı ilginçtir: "Bakın Bay Miller... Deminden beri şu iskeleye yanaşıp ayrılan motorları, inip binen yolcuları görüyorsunuz. Şu kalkan motora bakın... Biz Avrupa'dayız; onlar on dakika sonra karşıda, Asya'da olacaklar. Biz, Avrupa ve Asya arasında mekik dokuyan bir toplumuz. On dakika içinde Asyalı ya da Avrupalı oluveririz. Sizin Türkiye'yi anlamanız kolay değildir."

Demirtaş, düşünen, yazan; görüşlerini, tepkilerini yüreğiyle ortaya koyan, adam gibi adamdı.

Kaybından sonra hakkında çok şey yazıldı, çok şey söylendi: Edebiyatçılığı, yazarlığı vurgulandı; vurguda mimarlığı çok gerilerde kaldı. Oysa kararlılıkla seçtiği yolda önündeki en büyük engel yazın dünyasının kendisini kabul sürecindeki olumsuzluğuydu. Uzun süre, "O yazar değil ki, mimar" diye dışlanmaya çalışılmıştı. Sonsuzluğa giderken, anılmasını istediği gibi, "edebiyatçı, yazar, düşünür olarak anıldı." Mimarlığı gerilerde bıraksa da mimarlık örgütlenmesinin bir döneminde bıraktığı izler unutulmadı.

"Bir Beygir Fazla"

İTÜ Mimarlık Fakültesi'nde aynı kürsünün değerli iki öğretim üyesi ve çok yakın iki arkadaşları. Birbirlerine o kadar yakındılar ki, Teşvikiye'de aynı apartmanda otururlardı. Otomobilleri bile aynı markaydı ve aynı tarihte birlikte satın almışlardı. Arabalarının plaka numaraları bile birbirini izlerdi. Oto bakım-servis istasyonları da doğal olarak aynıydı.

Ne var ki birinin, iddiacı bir yanı vardı. Zaman zaman kendisini en yakınlarının bile üstünde görmekten hoşlanırdı.

Fakültenin öğretim elemanlarından, muzipliğiyle ünlü Teoman Doruk, oto servis istasyonunun sahibini, iddiacı olana, "Ben ikinizin de arabasını inceledim; seninki öteki arabadan bir beygir fazla" demesi için ikna etmiş. Servise bir sonraki uğrayışında bunu duyan Bey çok sevinmiş ve her yerde "Benim arabam onunkinden bir beygir fazla" diye övünmeye başlamış. Bir beygir fazlalık konusu arkadaşlar arasında konuşuldukça Teoman hemen devreye girer ve, "O, arabaya bindiğinde öyle oluyor" derdi.

Öykü belki de Teoman'ın kurgusuydu. Kim bilir?

Mimara Saygı

Üstat

Mimar Fatin Uran İstanbul Serbest Mimarlar Derneği'nin onur üyeleri arasındadır. Derneğin aylık yemeklerinden birinde, 'mimara gösterilen saygı' bağlamında anlatmıştı.

Ankara'da, bir proje işini görüşmek üzere bir devlet dairesine gitmiş. Kendisini dairenin başındaki müdür, "Buyurun üstat" hitabıyla karşılamış; yer göstermiş. Ve hatır sorarken de yine hep "üstat" sözcüğüyle hitap etmiş. Fatin Uran bu karşılama ve hitap biçiminden çok memnun kalmış ve gördüğü saygıyı mesleği mimarlığa gösterilen saygıya bağlamış.

Sıra çay-kahve ikramına gelmiş: "Ne içersiniz üstat?..."

Müdür birini çağırmak üzere zile basmış, sonra da içeri giren hademeye, "Üstat, bize az şekerli iki kahve getiriver" demiş.

Bir Vali

Mimarlar Odası İstanbul Şubesi yönetim kurulunun sekreter üyesiydim. 1966 yılı olmalıydı. Başta Merkez Yönetim Kurulu Haluk Baysal olmak üzere Yönetim Kurulu üyeleri, göreve yeni atanmış olan İstanbul valisini ziyarete gittik. Randevu almıştık. Hem kendisini yeni görevinden dolayı kutlayacak, hem de İstanbul'un bitmez tükenmez planlama sorunlarını dikkatine sunacaktık. Vali bizi makam odasının hemen girişinde ayakta karşıladı. "Bakın" dedi, "sizi ayakta karşılıyorum. Niçin biliyor musunuz?" Tabii, bilmiyorduk; zaten bilemezdik de. Böyle bir karşılamayı, mimarlığa, mimarlık mesleğine ya da Oda'ya gösterdiği saygıya bağladım kendimce... Ne var ki ben daha çok genç ve toydum. Bizi fazla bekletmeden sorusunun yanıtını kendisi verdi. Acelesi varmış, başka bir toplantıya yetişecekmış... Oturmak üzere yer bile göstermedi; ellerimizi sıkıp bizi uğurladı. Ne yapalım... Telaşı varmış sayın valinin... Koskoca vali, randevusuna hâkim olamamıştı.

"Çarpık Yerleşmeleri Yapanların Hocası Sen misin?"

Mimar Prof. Gündüz Özdeş şehirciliğin Türkiye'de gelişip yayılmasına öncülük etmiş birinci kuşağın önemli adlarından biri, İTÜ Mimarlık Fakültesi Şehircilik Kürsüsü'nün Prof. Kemal Ahmet Arû'dan sonra gelen hocasıydı; Şehircilik Enstitüsü'nün kurulmasına da zaten birlikte girişmişlerdi. Ayrıca Mimarlar Odası'nın da ilk başkanı olmuştu.

Özdeş Ankara'ya trenle yaptığı bir yolculuktaki ilginç sohbetini aktarmıştı. Yanına düşen kişi sohbeti başlatmış ve merak bu ya... Özdeş'in hangi işle uğraştığını öğrenmek istemiş. Özdeş, Teknik Üniversite'de şehircilik hocası olduğunu söylemiş. Yanındaki kişi, "Eyvah" demiş, "Şimdi önünden geçtiğimiz bütün bu çarpık yerleşmeleri yapanların hocası siz misiniz yani?" Gel de anlat! Adamcağız Türkiye'deki yerleşmelerin oldubittilerle değil de şehirciler, mimarlar tarafından yapıldığını düşünecek kadar safmış meğer.

Bir Anıt Öyküsü

Mimar Cahit Güneri'nin ağabeyi Vahit Güneri askerdi. 1976 yılında Kıbrıs'ta bir özgürlük anıtı için yarışma açıldığı sırada orada Türk Barış Kuvvetleri komutanı olarak görevliymiş. Bu nedenle yarışmanın jürüsünde de danışman olarak bulunmuş.

O yarışmanın birinciliğini Levent Aksüt ve Yaşar Marulyalı kazanmışlardı. Yarışmadan hemen sonraki gelişmeleri Levent Aksüt'ten dinleyelim.

"Kazanmanın heyecanıyla Kıbrıs'a gittik. Ne var ki ilk temaslarımız sırasında komutanın, önerdiğimiz anıt tasarımından pek memnun olmadığını, hattâ "bir kamyon kereste getirilmiş sanki, oraya dikilmiş gibi" türünden yorumlarda bulunduğunu öğrendik. Programa göre kendisini de ziyaret etmemiz gerekiyordu. Makamına gittik; bizi biraz da kapıda bekleterek kabul etti. Başarıımızdan dolayı kutladı. Ben, sonucun kendisini memnun etmediğini duyduğumu söyleyince konu açıldı. "Evet" dedi, "Anıt denince ben Dumlupınar Anıtı gibi bir anıt olsun isterim."

Levent Aksüt komutana sormuş: "Dumlupınar Anıtı'nın açıldığı tarihte siz orada yüzbaşı mıydınız?" Komutan hayretle, "Evet, yüzbaşıydım. Siz nereden biliyorsunuz?" Aksüt "Çok iyi hatırlıyorum komutanım. Biz o anıtın da mimarlarıyız. O törende siz de oradaydınız, biz de..." demiş.

Bu açıklama komutanı sevindirmiş ve "Söylediklerime bakmayın. Yeni anıt konusunda ben de sizin gibi düşünüyorum" demiş ve Dumlupınar Anıtı sayesinde taraflar arasında barış sağlanmış.

"Bu Ne Tevazu?.." "Bu Ne Hiddet?"

Mimar Sezar Aygen'in Ortadoğu Teknik Üniversitesi yerleşkesi projelerinde Behruz ve Altuğ Çinici ile birlikte çalıştığı dönem.. 1960'ların başı olmalı. Bir gün, zamanın başbakanı İsmet İnönü'nün yapıyerini gezmeye geldiği haberi ulaşmış. Öykünün gerisi şöyle: Sezar, başbakanı karşılamak üzere şantiye binasından fırlamış; karşıdan İnönü'nün Rektör Kemal Kurdaş'la birlikte gelmekte olduklarını görmüş. Sezar, onlara doğru seğirtmiş; yanlarına vardığında da "Hoşgeldiniz" dedikten sonra, İsmet Paşa'ya kendisini tanıtmış; "Paşam, ben Sezar". Paşa, iyi işitmemiş olacak ki sormuş: "Efendim, kim?", "Paşam, ben Sezar" diye yinelemiş Sezar. Paşa'nın ağzından, "Ooo bu ne tevazu!.." sözleri dökülmüş.

Yıllar sonraydı... İstanbul Büyükşehir Belediyesi Hizmet Binası için açılan mimari proje yarışması sonuçlanmıştı. Yarışma, Çağlayan'da Hürriyet Anıtı'nın bulunduğu parkın bitişiğindeki alanda açılmıştı. Sonradan o alana 'Avrupa'nın en büyük adliye binası' olduğu ileri sürülerek övünülen dev boyutlu bina yapıldı.

Bu kez yarışmanın kolokyumu yapılmaktaydı. Kolokyum, tartışmalı geçiyordu. Bir ara Yavuz Selim Sepin söz aldı. Yarışmaya katılmış, ancak kendi görüşüne göre, hakkı yenmişti. Birçok yarışmada pek çok yarışmacı benzer duygularla dolu olarak jüriyi eleştirir. Bu, yarışma kolokyumlarının doğasında vardır. Ne var ki Yavuz Selim Sepin çok öfkeliydi ve büyük bir hırsıyla konuşuyor, esip savuruyor, susacak gibi de görünmüyordu. Biz jüri üyeleri yarışmacıların ve izleyicilerin karşısındaki bir masadaydık. Ben araya girip söz aldım ve Sezar'ın öyküsünü anlattım. Ardından, "Ve işte şimdi de Yavuz Selim'le karşı karşıyayız" dedim ve sordum: "Bu ne hiddet?" Bütün salon gevşedi ve gülmeye başladı. En çok gülen de Yavuz Selim'di.

İki Mimarın Orkestra Şefi Kızı

Cumhuriyet gazetesinin Yunus Nadi Ödülleri töreni için Sultanahmet'te İbrahim Paşa Sarayı'nın bahçesindeydik. Şişli Belediye Başkanı Mustafa Sarıgül, gelen alımlı bir hanımla bizi tanıştırdı. Serâ Hanım Şişli Senfoni Orkestrası'nın şefiymiş; eşimle benim mimar olduğumuzu öğrenince, "Benim babam da mimardı: Enver Tokay" dedi. Enver Tokay'ı tanımamak mümkün mü? Bir dönemin belki de en ünlü mimarıydı. "O halde siz Güzel Ayten'in kızıısınız" dedim. "Annemi de tanıyorsunuz demek ki?" dedi. Ayten hanımı da tanımamak mümkün değildi. Vaktiyle Enver Tokay'ın eşiydi ve gerçekten de o yıllarda "Güzel" lâkabı ile anılacak kadar güzeldi. Güzelliği kızına da yansımişti.

Ayten Seçkin'i, sınıf arkadaşı Prof. Hande Suher, şöyle anlatıyor: "Beşiktaş'ın ünlü güzel kızıydı. Esat Suher'den dinlediğime göre Fındıklı GSA binası yandıktan sonra Yıldız'da Sağırlar Özel Okulu, GSA Mimarlık Bölümü'ne verildiği için bütün öğrenciler yolu uzatsa dahi, belki Ayten'i görürüz ümidi ile onların evinin önünden okula doğru tur atarlarmış."

Serâ Tokay yurt dışına gönderilmiş ve orada müzik öğrenimi görmüş. Daha sonraki günlerde Server Tanilli Cumhuriyet gazetesinde Serâ Tokay için şunları yazdı: "İstanbul'da, bir mimarlar ailesinde doğar; ve müziksel olgunlaşması Fransa'da olur. Bir süre "spiritüel inziva"ya çekilir; orada ermiştir ki filozof ve orkestra şefi olmalıdır. Çabaları o yolda olur. Çeşitli yerlerde, çeşitli orkestra şefleriyle çalışır; sonunda, farklı etkilerin sentezi olarak bir orkestra şefi olup çıkar. Bunlar olurken, felsefe çalışmaları da sürer. Çözmek istediği sorun şudur: Şefle, orkestrası arasındaki ilişkisi neye dayanıyor? Onun sırrını çözdükten sonra eline bagetini alır ve Türkiye'de ve Türkiye dışında dolaşır.

O bir filozof orkestra şefidir!"^[22]

Enver Tokay çok renkli bir kişilikti. 1950'lerin en yetenekli mimarı olduğu söylenirdi. Hayati Tabanlıoğlu, Ayhan Tayman, Behruz Çinici ve eşi Ayten Tokay, birlikte katıldıkları Erzurum Atatürk Üniversitesi mimari proje yarışmasını kazanmışlardı. Ankara'daki DSİ Genel Müdürlük binası da yine bir yarışma sonucunda yapılmıştı. Mimarları: Enver Tokay, Behruz Çinici ve Teoman Doruk... Aslında Enver Tokay da kendi alanında bir orkestra şefiydi.

Ankara-Kızılay'daki gökdelen de Enver Tokay'ın yapıtıydı. Bugün öteki gökdelenlerle yarışacak yükseklikte olmasa da o zaman adıyla sanıyla "Gökdelen"di. O günün gökdeleni 24 katlıydı ve yüksekliği 76 metreydi.

1960'larda kendisini Mimarlar Odası ve bir süre asistanlık yaptıktan sonra ayrıldığı İstanbul Teknik Üniversitesi çevresinde tanıdığımda, işleri biraz yavaşlatmış bile olsa yine de zamansızlıktan yakınıyordu. Yıllarca süren yoğun çalışmaları ve öteki ilgi alanları nedeniyle askere bile gidememişti.

Mimarlar Odası İstanbul Şubesi sekreteri olduğum sıralarda, aşağı yukarı her ay bir polis memuru gelir ve Enver Tokay'ı sorar ve adresini alıp giderdi. Adresi hemen verirdik, çünkü kendisini arayanlarla kurduğu diyalog iyiydi. Onları memnun ettiği söylenir, kızdığına da, "Kafamı kızdırmayın, askere giderim, olur biter" dediği anlatılırdı. Sonunda dediğini yaptı ve askere gitti. Yedeksubaylığını Ankara'da yaptı. Ankara Vali Konağı'nı o dönemde gerçekleştirmesi Tokay'ın önemli askerlik hatırasıdır.

"Dört Genç Ressam" dan İki^[23]

Bugünün mimarları Özgür Ecevit ve Ertem Ertunga lise çağlarında Ankara'da birlikte resim sergisi açmışlar. Aslında, farklı liselerden 4 kişiymişler ve o dönemde "Z Grubu" diye bir sanat grubu kurmuşlar. Açtıkları sergiyle olumlu eleştiriler almışlar, basın da ilgilenmiş. O zamanların gazetecisi Bülent Ecevit 2 Mart 1954 tarihli Yeni Ulus'ta çıkan "Dört Genç Ressam" başlıklı yazısında bu sergiyle ilgili olarak şunları yazmış:

"Liseli dört genç, Semra Dağada, Özgür Ecevit, Ertem Ertunga, İtisen Yüceoğlu, Helikon Galerisinde bir sergi açtılar, Ertem Ertunga Arif Kaptan'ın, ötekiler de Eşref Üren'in öğrencileri. Dördünün de resimleri, şimdiden, ustalarının yüzünü ağartacak değerdedir.

Aralarında "Z Grubu" diye bir de grup kurmuşlar ama, hepsinin tuttukları yol ayrı. Hepsi, belli ki, resimde kendi kişiliğini arıyor. Zevk, duygu ve renk bakımından da birbirlerinden ayrılıyorlar. Mesela, Semra Dağada'da en hâkim renk yeşil, Özgür Ecevit'te siyah, İtisen Yüceoğlu'da kırmızı.

Özgür Ecevit (x), çizgi ve formdan önce renge önem veriyor. Rengi yalnız dekoratif bir unsur değil, daha çok bir ifade unsuru olarak kullanıyor. Bugün memleketimizde empresyonizm'in baştemsilcisi olarak gösterebileceğimiz Eşref Üren'i bu sergideki üç öğrencisi içinde en yakından ve en iyi anlayarak takip etmiş olanı, belli ki Özgür Ecevit'tir. Resimlerinden ciddi bir araştırmacı olduğu anlaşılıyor..."

Yüceoğlu ve Dağada'nın çalışmalarına ilişkin görüşlerini de aktaran Bülent Ecevit, yazısını şöyle sürdürüyor:

"... Ertem Ertunga, giriştiği zor konstrüksiyon denemelerinde yaşından beklenemeyecek bir olgunluk göstermiş. Çizgileri duru ve sağlam. Teknik erginliğe genç yaşta bu kadar önem vermesine ve stilizasyona eğilimi olmasına rağmen, Ertem Ertunga'nın resimlerinde toplumsal bir ifadecilik de ön planda yer alıyor.

Henüz hayata atılmamış bu dört gencin, karşılarına çıkması mukadder olan engellere aldırmaııp ressamlığı meslek edinmelerini, insan, gönül rahatlığı ile dileyebilir."

Özgür Ecevit'in adının yanındaki (x) işaretinin dipnottaki açıklaması ise şöyle: "Özgür Ecevit'le Bülent Ecevit'in bir akrabalığı olmadığını, resimlerini överken iltimas yaptığımız sanılmasın diye belirtiriz. B.E."

Özgür Ecevit ve Ertem Ertunga, Bülent Ecevit'in dileğine uymayarak ressamlık yerine mimarlığı meslek edinmişler, böylece de resim yerine mimarlığın olası engelleriyle karşılaşmayı yeğlemişler.

Hayattaki Bir Mimarın Mezar Taşı

Bir mimar... Adı lazım değil. Kendisine hayrandır. Bu nedenle de başta medya olmak üzere yakaladığı her fırsatta kendisini göklere çıkaracak şekilde övmeye çalışır. İsteddiği zaman "doktor" olur, dilediğinde "prof."

Basında zaman zaman, övgü dolu haberlerine rastlanır. Örneğin, bakarsınız, "Süper Türk Mimarı" olur; bazen de "Dünya Birincisi" seçilir. Başka bir gazete haberine göre, "Başarısıyla aldığı sonuç, Cumhuriyet döneminde sanat alanında erişilmiş en büyük sonuç"tur. Bir başka sefer "ABD'de dünya çapında düzenlenen ankette en yüksek performansı gösteren mimar-designer seçilir, yine "Süper Mimar" olur.

Bilindiği gibi basınımız, öteden beri toplumun gururunu okşayacak, "kerameti kendinden menkul" konuların üzerine atlar ve bunları abartarak vermeyi sever. Acaba kimse düşünmez mi ki, bugüne kadar kim, hangi sanat dalında yaptığı çalışmaların tümüyle dünya birincisi olabilmiştir?

Yandaki sayfada o mimarın kendisine ve eşine ait mezarın ve mezar taşının fotoğrafını bulacaksınız. Kendisi çok şükür daha hayatta, eşi de öyle...

Mezar taşında, kendisinin ve eşinin adları ile doğum tarihleri bulunuyor. Onların altında ise şunlar yazılı:

"Mesleğinin Lideri

Proje Ödül Rekortmeni

Türkiye'nin Şeref Temsilcisi

Iconic Mimarinin Lideri

Yaşayan Efsane Seçilen

Ruhlarına Fatiha"

Eskiler, "mezar taşıyla övünülmez" derlerdi. Aslında o deyişle, bu fani dünyadan göçüp gitmiş dedelerle övünmenin yersizliği anlatılmak istenirdi. Şimdi bu örnekle, mezartaşıyla övünmenin yepyeni bir versiyonuna tanık oluyoruz. Öbür dünyanın eşiğinde bir böbürlenme hali. Her şey iyi güzel de, yeni başarılar olursa bunlar o taşa nasıl eklenecek?

Mesleğinin Lideri
Proje Ödül Rekortmeni
Asrın Mimar Sinan'ı
Türkiye'nin Şeref Temsilcisi
Ve İlk Milletlerarası Mimarı
Iconic Mimarının Lideri
180 Ödül - 55 Birincilik
17 Mesleki Madalya ile
Yaşayan Efsane Seçilen
Mimarımız ve Eşi
Ruhtarına Fatih

Boğaziçi'ndeki bir mezarlıktan...

"Yine Üç Doğan'dan Biridir..."

Kısa bir süre önce yitirdiğimiz Prof. Muammer Onat'a Mimar Sinan Üniversitesi'nde rastlamıştım. "Bak" dedi "sana ne anlatacağım. Geçen gün bir konferans var dediler. Yine nasıl olsa üç Doğan'dan biridir diye düşündüm." Doğan Kuban, Doğan Tekeli ve beni kastediyordu. Muammer Onat hoşsohbetti; keyifli yaşamayı, nükte yapmayı severdi. Mehmet Ali Handan espri ekolünün sürdürücüsü gibiydi. Belli ki konferans öyküsünü de ayaküstü kendisi üretmişti.

Daha sonra bir gün Cengiz Bektaş üç Doğan'ı bir yemekte buluşturmaktan söz etti. Bir süre sonra da o yemeği gerçekleştirdik. Bir akşam üç Doğan, bir Cengiz, eşlerle birlikte Beylerbeyi'nde Trabzonlular Derneği'nin yeşillikler içindeki lokalinde buluştuk (Fotoğraf o buluşmayı gösteriyor).

Bir başka üç Doğan'lı buluşma Hürriyet gazetesi binasında Doğan Hızlan'ın odasında oldu. YEM'de Doğan Kuban'ın Osmanlı Mimarisi kitabını yayımlamıştık. Hızlan'la kitabı konuşacaktık. Orada üç Doğan olmamız kendi aramızda günün espri konusuydu. O gün de, üç Doğan'lı buluşmayı belgelemek üzere bir anı fotoğrafı çektirdik.

D. Hasol, D. Tekeli, D. Kuban, C. Bektaş'ın yemeğinde.

Doğan Hasol Doğan Kuban Doğan Tekeli

3 Doğan'dan İstanbul

'Yıkma hastalığından vazgeçilmeli'

Mimarlık dünyasının duayen isimlerinden Doğan Kuban, Doğan Hasol ve Doğan Tekeli, gazetemize, mimarlık alanının gündeminden üç büyük konuyu değerlendirdiler. Haydarpaşa Garı yangını; Selimiye, Süleymaniye kopyası camiler ve Atatürk Kültür Merkezi (AKM) konularını ele alan Doğanlar, sanatta da mimarlıkta da taklidi kabul etmeyerek "Her mimarlık yapıtı kendi çağını yansıtmalı" yorumunu yaptılar. **CEREN ÇIPLAK**'m söyleşi ■ 6. Sayfada

Cumhuriyet gazetesi, üç Doğan'la İstanbul röportajı, 3 Aralık 2010.

Doğan Kuban 2010'da TÜYAP Kitap Fuarı'nın Onur Yazarı seçildi. O vesileyle de Doğan Hızlan'ın örgütlemesiyle birkaç toplantıda üç Doğan yine bir araya geldik. Hattâ Doğan Hızlan'ın bu konuda Hürriyet gazetesinde çıkan bir yazısı da oldu. Üç Doğan'lı son buluşma Cumhuriyet gazetesi için, bu kez Hızlan'ın yerine Tekeli'nin katılımıyla düzenlenen, sonra da "3 Doğan'dan İstanbul/Yıkma Hastalığından Vazgeçilmeli" başlığıyla yayımlanan yuvarlak masa toplantısında oldu.

Muammer Onat'ın şaka yollu dile getirdiği üç Doğan konusu son zamanlarda birkaç kez gündeme geldi ve her defasında dikkat çekti.

Bir Ödül Öyküsü

1989 yılında "1 Temmuz Dünya Mimarlar Günü" nedeniyle Mimarlar Odası İstanbul Şubesi etkinlikler düzenlemiş ve bu etkinlikler kapsamında bazı ödüller vermişti. İsterseniz, haberi ertesi günkü Cumhuriyet gazetesinden okuyalım:

"Mimarlar Odası İstanbul Şubesi'nin "1 Temmuz Dünya Mimarlar Günü" nedeniyle ilk kez bu yıl verdiği "Basında mimarlık, şehircilik ve kent sorunları uzmanlaşma teşvik ödülleri" dün sahiplerini buldu. Cumhuriyet'e verilen ödülü gazetemiz Haber Merkezi Müdür Yardımcısı Leyla Tavşanoğlu alırken, İnceleme ve Araştırma Dalında Kemal Küçük ile "Haber" Dalında Gündüz İmşir ödüllendirildi. Törende ayrıca Periyodik Yayın Dalında Yapı dergisi ödüle layık görülürken, İnceleme ve Araştırma Dalında Zaman gazetesinden Alper Gazigiray ile Dünya İnşaat dergisinden Füsun Güvenç çalışmalarıyla ödüle layık görüldüler. İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Nurettin Sözen'e de Mimarlar Odası tarafından bir şükran plaketi sunuldu."

Haber böyle.. Haberin üstünde de, ödül alanları gösteren bir fotoğraf var.

Mimar Sinan Üniversitesi'nde yapılan törende Yapı dergisine verilen ödülü ben almış ve peşin ödüllendirilen, çiçeği burnunda İstanbul Belediye Başkanı Dr. Nurettin Sözen'in orada bulunmasını fırsat bilerek sözü kendisine yöneltip İstanbul'a ilişkin kimi görüşleri dile getirmiştım. Konuşmamın özü şöyleydi: "Sayın Başkan, sizden önceki başkanlar "benbilirimci" tutumlarıyla o denli büyük hatalar yaptılar ki, bize, inanılmayacak kadar çok eleştiri malzemesi verdiler. Bugün aldığımız ödülde onların bu hatalarının payı vardır. Ancak biz bugün dileriz ki, siz bu türden hatalar yapmayın ve bize eleştiri malzemesi vermeyin. Zararı yok, biz ödül almayalım, ama sizin çabalarınızla İstanbul kazançlı çıksın."

Dr. Sözen, belediye başkanı olarak o gün daha yolun başında ödüllendirilmişti. Ancak bir konuyu hâlâ anlayabilmiş değilim. Mimarlar Odası yukarıda adları geçen yayın kuruluşlarını, onların yıllar süren birikimli çabalarını dikkate alarak ödüllendiriyordu. Buna karşılık, daha 26 Mart 1989 günü belediye başkanlığına seçilmiş ve henüz üç aylık bir başkan olan Dr. Sözen'e şükran plaketi niçin verilmişti? Bu plaket hangi başarının, şükran duyulacak hangi etkinliğin karşılığıydı?

Bilindiği gibi yıllar sonra, 2009 yılı Nobel Barış Ödülü ABD'nin çiçeği burnunda Başkanı Barack Obama'ya verildi. Bu ödül Obama'nın hangi barışçı başarısının karşılığıydı acaba? Daha hiçbir iş yapma olanağı, zamanı bulamamış kişilere ödül vermek yalnızca bizim Odamıza özgü değilmiş demek ki!

Rastlantının Böylesi

1993 yılında eşimle birlikte Tokyo'ya gitmiştik. Japonya'ya ikinci gidişimizdi. Bu kez de, eski ve yeni mimarisinin yanısıra ilginç yaşam biçimiyle hep ilgimizi çeken Japonya'nın, başka şehirlerine de uzanmıştı. Aynı şekilde, çok yaygın ve çok merkezli bir şehir olan Tokyo'nun da çeşitli semtlerine kâh metro, kâh taksiyle ulaşmaya çalışıyorduk.

Bir gün, ana merkeze uzak, çok kalabalık semtlerden birinde, hiç beklemediğimiz bir şekilde, daha sonra İTÜ Rektörü olacak arkadaşımız Prof. Dr. Faruk Karadoğan'la karşılaştık. O tarihlerde onun da Tokyo'da olacağını biliyorduk, ama 12 milyonluk Tokyo gibi bir şehirde kolay kolay olmayacak bir rastlantıydı bu. Yanında bir Japon araştırmacı vardı. Bu rastlantıyı o gün çektiğimiz bir fotoğrafla saptadık. Daha sonra, o gün Faruk'un yanında bulunan arkadaşı yazdığı bir kitapta bu ilginç rastlantıyı anlatmış.

Aradan yıllar geçti. Bu kez yine eşimle birlikte Chicago'daydık. Yine kalabalık bir yolda yürürken aklımıza Faruk'la Tokyo'daki buluşmamız geldi. O karşılaşmayı yeniden keyifle anmaya başladık. İşte tam o sırada, "artık o kadar olmaz" denecek bir olay oldu: Karşıdan Faruk'un, eşi Hülya'yla birlikte bize doğru gelmekte olduklarını şaşkınlıkla gördük. Hepimiz hayret çığlıkları atıyorduk. Gerçekten de rastlantının bu kadarı olamazdı doğrusu! Ya da mimarlarla mühendislerin yolu hep kesişir mi acaba?

Mimarların Çilesi / Gariplikler^[24]

Sergievi/Opera

Öykülerden birincisi, sonradan Opera Binası'na dönüştürülen Ankara Sergievi... Ankara Sergievi için 1933 yılında uluslararası bir proje yarışması açılmış. Yarışmanın iki birincisi var. İtalyan mimar Paolo Vietti-Violi ve Şevki Balmumcu; ikincilik ödülü de Sedad Hakkı'nın. İş, projesi daha ekonomik olduğu için Şevki Balmumcu'ya verilmiş ve Sergievi, Balmumcu'nun projesine göre yapılmış^[25]. Yapı bittiğinde çok beğenilmiş. Örneğin Falih Rıfkı, Sergi Binası için methiye yazmış: "Devrimin başarısını Türk mimarları da uluslararası arenada ispatlıyorlar."

Sergievinin ilk yıllarını Sibel Bozdoğan'ın kitabından okuyalım:

"Sergievi, 1934'te tamamlandıktan sonra, Kemalizmin ilerlemeci ideallerini simgeleştiren en önemli kamu mekânlarından biri haline geldi. Bina fotoğraflarda, kartpostallarda ve cumhuriyet posterlerinde, en başta da La Turquie Kemaliste'in sayfalarında sık sık kullanıldı. 1934'te, yeni tamamlanan binada beş yıllık sanayi planını kutlayan büyük bir sergi açıldı; sergiyi ilk on yedi günde doksan bin kişi ziyaret etti. Yabancı bir gözlemcinin belirttiği gibi, Türk sanayisi, tarımı ve ekonomisinin imparatorluğun son dönemlerinden 1934'e kadarki tarihini sunmak için 'büyük ölçekli fotoğraflar, duvar ilanları, grafikler, tipografi ve fotomontaj gibi modern sergi teknikleri kullanılmış'tı. 1936'da, Sergievi'nde ilk büyük fotoğraf sergisi açıldı ve cumhuriyet binaları, inşaat faaliyetleri ve kent düzenlemelerine ilişkin yüzlerce fotoğraf sergilendi. Fotoğrafların üzerinde büyük harflerle "Ankara Türk İnşa Sembolüdür" yazıyordu. 1937 Sanayi Sergisi bir başka çarpıcı olaydı..."
"... Sergievi, büyük bir kamu binası ölçeğinde modernist bir estetiğin tanıtıldığı önemli bir mecra olması bir yana, cumhuriyetin kolektif bilincinin bu denli önemli bir parçası haline gelmişti."^[26]

On iki yıl kadar sonra başkent Ankara'ya, çağdaş yaşamın gereği olarak bir opera binası kazandırılmak istenir. Dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel, bu amaçla arayışlara girer. Günün ekonomik koşullarına göre yeni bir bina yapımına yetecek para sağlanamayacağını düşünen Yücel bu iş için Sergievi'ni uygun bulmuş ve opera binasına dönüştürülmesine karar vermiştir. Bakan bu görevi Ankara'da kurulu mimarlık bürosunun başındaki Paul Bonatz'a önerir. Bu düşünceye önce pek sıcak bakmayan Bonatz'ın Sergievi'ni beğenmediğini de ortaya koyan yanıtı ilginçtir:

"Ekselansları, beni çok çirkin bir kadınla evlendirmek mi istiyorsunuz?"^[27]

Ne var ki daha sonra, çirkin kadınla evlenmeye razı olur. Şevki Balmumcu'ya işbirliği önerirse de Balmumcu bu öneriyi kabul etmez. Sergievi başta Şevki Balmumcu olmak üzere Türk mimarlarının itirazlarına karşın Opera Binası'na dönüştürülür. Karar evresinde Mimar Adnan Kuruyazıcı şunları yazar: "Ankara'nın tiyatro binası ihtiyacı giderilmek istenirken Sergievi binasının tiyatroya tahvili hatıra geliyor. Böyle bir tahvile inanmak bir mimar için varit değildir."^[28]

Bir başka tepki de Zeki Sayar'dan gelir: "Profesörün kendi işlerini bir yana bırakıp, hırsı piri'ye kapılarak başka işler peşinde dolaşması, ne ona iş verenlerce hoşgörülecek bir şey, ne de sanatkâra yakışacak bir harekettir..."

"... (Bonatz) Ankara Sergievi'nin bir tiyatroya çevrilmesini hotbehot düşünmeden kabul eder."^[29]

Böylece, çağdaş akılcı-işlevci yeni mimarlığın Ankara'daki tutarlı örneklerinden biri olan

Sergievi, işlev ve mimari kimlik değişikliğiyle İkinci Ulusal Mimarlık örneklerinden biri olarak Ankara Operasına dönüşür. Çağın modernist estetiğini yansıtan yalın çizgilerin yerini, Osmanlı motifleriyle bezeli ağır bir mimarlık alır. Aynı Falih Rıfkı bu kez, "Ankara Bonatz sayesinde bir operaya kavuştu" diye yazar. Bu da, aydınlarımızın düşünsel kararsızlığının bir örneği sayılmalı. Telif haklarını açıkça çiğneyen bu gelişmeler Şevki Balmumcu'nun yaşam boyu sürececek küskünlüğünün de nedeni olur.

Şevki Balmumcu'nun Küskünlüğü

Maruf Önal, Şevki Balmumcu'yu ve uluslararası bir yarışmayı kazanarak gerçekleştirdiği yapısının bir çeşit saldırıya uğraması karşısındaki küskünlükle kabuğuna çekilişini şöyle anlatır^[30]:

"Yöneticilerin, Ankara'da opera binası için uygun bir arsa bulamayıp, Sergievi'ni opera için değiştirmeye karar vermesini bir türlü anlayamamışımdır. Her nedense, bu konuda, mimarı ile bağlantı kurarak, görüş ve onayını da almamışlar. Kural dışı, yakışıksız bir davranış olarak bunu unutamıyorum.

Böylece, Cumhuriyet tarihinde, Atatürk'ün ölümünden sonra ilk olarak bir mimarın telif hakkına devlet eliyle tecavüz edilmiştir. Olayı uzun uzun düşünmüşümdür. Hâlâ da düşünürüm. Bonatz ve yönetimdeki birkaç Türk mimarı, yaygaracı olmayan, onurlu bir meslektaşımıza ve onun güçlü kişiliğinden kaynaklanan eserine gereken saygıyı ve özeni göstermemişlerdir. Böylece meslek töreleri çiğnenmiştir. Bu umursamazlık içinde nihayet bir gün, Sergievi'nin gövdesi içinde, yeni bir kimlik ile "Ankara Devlet Opera ve Bale Binası" törenle hizmete açıldı.

Açılıştan kısa bir süre sonra yine, "Hakimiyet-i Milliye" gazetesinde, yazar Falih Rıfkı Atay bir yazısında, bu kez de Bonatz'ın başarısını övdü; başkent'in kendine yaraşan bir opera binasına kavuşmasından ötürü duyduğu memnuniyeti dile getirdi.

Sergievi, Opera Binası'na dönüştürüldükten sonra, Şevki Balmumcu, sanırım bir daha Ankara'ya gitmedi; Çankaya yokuşunu bir daha çıkamadı. Bir ara İstanbul'da Tekel İdaresi'nde çalıştı. Daha sonra da büsbütün yalnızlığa itildi, hiçbir iş alamadı, nedense hep dışlandı. Ödün vermez, çalışkan, disiplinli, erdemli, inançlı bir mimar kişi olarak 20 Nisan 1982'de, yalnız yaşadığı bu dünyadan ayrıldı. Altı kişi ile Edirnekapı'da toprağa verildi.

Notları arasında şu satırlar yer alır:

"Bütün insanları ayırım gözetmeksizin ne ölçüde mutlu ederseniz, o ölçüde mutlu olursunuz."

"Günlerin bayağılıkları içine düşmekten Tanrı beni korusun".

"Esenlik dolu bir dünya oluşturma, çağımızın onurunu ilgilendirir".

"Ne zeki, ne mağrurum, günahım samimiliğimdir."

Balmumcu, erken Cumhuriyet döneminin inançlı kuşağının, mimar olan, ama mimarlığının ticaretini yapmayan saygın bir üyesiydi. Onu, saygı dolu duygularla ve özlemle anıyorum."

Karayolları Genel Müdürlüğü

Başka bir olay, ünlü Karayolları Genel Müdürlüğü yarışması sonrasında yaşanmıştır. Maruf Önal

o yılları şöyle özetliyor: "1950'ler mimaride hızlı dönüşüm yılları oldu. Kentleşme başlamıştı. Ankara'da genel müdürlükler türünden kamu binalarının yapımına girişildi. Bunların çoğu yarışmaya çıkarıldı. Jüriler... Kollokyumlar... Büyük kentlerde imar adına yıkımlar da oldu. Ardından yapılaşma başladı, ama yapsat ağırlıklı, orta ölçekli binalar... Yıkılan iki katlıların yerine 4-5 katlılar geldi. İstanbul'da Başbakan Adnan Menderes'in öncülüğünde imar adına yıkımlar yapıldı. Bunların içinde beni en çok duygulandırıp etkileyen, Barbaros Bulvarı'dır. Orada, Hasanpaşa Deresi Mahallesi'nde otururduk. Yıkımlarla, mahalle bulvarın altında kaldı. Cumbalı, ahşap evlerin hepsi yıkıldı. Ne zaman oradan geçsem sanki evimizi görmüş gibi olurum. Açılan Vatan ve Millet caddeleri de eski İstanbul'u yok etti."

Evet, Karayolları Genel Müdürlüğü Yarışması da Önal'ın sözünü ettiği kamusal yapılaşma kapsamında açılmıştı. Yine Önal'ı dinleyelim:

"İş yok... 'Birleşip büro kuralım' dedik. Herkes elindeki işi koydu. İMA böyle kuruldu."

Maruf Önal, Turgut Cansever, Abdurrahman Hancı böylece bir araya gelirler ve ünlü mimarlık bürosu İMA (İnşaat Mimarlık Atölyesi) 1952'de böyle kurulur. Büro, Galatasaray'da bugün YKB binasının bulunduğu yerdeki Kurtuluş Han'dadır. İMA'ya daha sonra Suha Toner ve Şahap Aran katılırlar. Büro 1955'te Nişantaşı'na taşınır. Karayolları Genel Müdürlüğü Yarışması için İMA grubu, yarışmalar alanında o güne değin Türkiye'de pek denenmemiş bir yolu denemektedir. Karayolları Binası yarışmasına İMA ile birlikte Sedat Gürel-Radi Birol ve Haluk Baysal-Melih Birsal ikilileri ile Faruk Sırmalı hep birlikte hazırlanacaklardır. Böylece 9 kişiden oluşan grup verimli bir çalışma yürütür. Projenin yürütülmesi için seçilen pilot alt grup Haluk Baysal, Melih Birsal, Sedat Gürel ve Radi Birol'dan oluşmaktadır.

Yöntem olarak, 9 kişinin katılımıyla ilkeler topluca ortaya konmakta; pilot grup, çalışmaları sürdürmekte... Çalışmalar her hafta düzenlenen toplantılarda eleştirilip yönlendirilmekte... Bu anlamda sürdürülen ortak çalışmalarla o yıllarda birkaç birincilik ödülü kazanılmıştır. Örneğin Ataköy İmar Planı (iki birincilikten biri; öteki Kemal Ahmet Arû'nun), Ankara İmar Planı, Antalya İmar Planı gibi...

Böylece hazırlanan proje, yarışmada birincilik ödülünü kazanır. Öneri, pilotiler üzerinde yükselen çelik iskeletli bir yapıdır. Pilotiler öyle düzenlenmiştir ki, sağlanan saydamlıkla zeminden Anıtkabir panoraması görünmektedir.

Sözleşme imzalanır; ancak Karayolları Genel Müdürlüğü'nde programa ilişkin olarak bir kargaşa egemendir. Sürekli olarak değişiklikler istenir. Daha sonra da projeler üzerinde Bayındırlık Bakanlığı ile sorunlar çıkmaya başlar. Çelik hesabını, iyi bir mühendis olan Muhittin Toköz yapmıştır. Bakanlık yetkilileri "perçin"e göre kurulmuş sistemin "kaynak"a çevrilmesini isterler. Bu öneriyi Toköz kabul etmez. Bakanlık, İTÜ'den görüş ister; İTÜ de kaynağı önerir. Bakanlık, bu kez de, çelik strüktürden tümüyle vazgeçilerek sistemin betonarmeye dönüştürülmesini ister.

Çelik projesinin yanısıra Haldun Gürmen'e elektrik projeleri, TOKAR'a mekanik tesisat projeleri yaptırılmıştır...

Grup, betonarmeye göre yeni bir proje yaptırmak için gereken maddi güce sahip olmamanın çaresizliği içindedir. Ayrıca bir sabah geldiklerinde büronun basılarak darmadağın edilmiş olduğu sürpriziyle karşılaşılır. Başvurdukları karakolun yetkilileri, sakin olmalarını ve konunun üzerine

gitmemelerini salık verirler.

Günün Bayındırlık Bakanı, Demokrat Parti iktidarının ünlü (!) adlarından Tevfik İleri'dir. Sonuçta, İleri, sözleşmeyi tek taraflı olarak fesheder.

Önal ve Birol gelişmelerin sonucunu şöyle anlatıyorlar:

"Hakedişleri alamadığımız için, mühendislerimize proje ücretlerini ödeyemedik; bir süre hepsine borçlu kaldık. Dava açmak üzere Prof. Dr. Sıddık Sami Onar'a başvurduk. Kendisi haklılığımızı onayladı, davayı üstlenmeyi kabul etti. Ancak, dava için teminat ve mahkeme harcı yatırmamız gerektiğini öğrendik. Sıddık Sami, 'bu parayı bulamazsanız davayı açamayız' dedi. Parayı bulamadık; davayı açamadık. Ortada kaldık ve çok zarar ettik."

Önal, olayın teknik sorunlardan çok, işverenin politik baskıcı anlayışından kaynaklandığı inancında:

"Meslek Odalarının merkezlerini iktidar Ankara'ya almak istiyordu.^[31] Biz, mimarlar olarak buna karşı çıkıyorduk. Ben ön saflardaydım. Beni zaten solcu olarak mimlemişlerdi. Kısacası, Tevfik İleri de bizi mimleyince sonuç böyle oldu." (Tevfik İleri için Bkz. Sinan'ı Anmak, s.49)

Grubun, Karayolları Genel Müdürlüğü macerası böylece hüsrarla sonuçlanır ve Türkiye belki de, çelik yapıların başlangıcı olabilecek bir fırsatı kaçırmış olur.^[32]

Kocatepe Camisi

Bir başka öykü, Ankara'daki Kocatepe Camisi'ninkidir. Kocatepe Camisi için 1957'de açılan iki aşamalı yarışmayı Vedat Dalokay ve Nejat Tekelioğlu'nun ortak projeleri kazanmıştır. Mimarlar projeleri hazırlamaya koyulurlar, ancak örtünün strüktürel çözümünde zorlanırlar. Öykünün bu bölümünü yine Maruf Önal'dan dinleyelim: "Vedat, çatıyı çözemedi. Strüktürün çözümü için İspanya'ya giderek oradaki ünlü mühendislerimize başvurdu; olmadı... Yarışmada biz ikinci olmuştuk. Şartnameye göre birinci, öteki projelerden yararlanabilirdi. Bizim önerimiz, tepeye oturan bir kabuktu; içinde devam eden bir plak var; dışarıda da asansörlü iki minare... Gece caminin içindeki ışıklar kabuktaki deliklerden dışarı çıkıyor. Vedat kabuğu aynen aldı, ama o strüktürü çözmekte de zorlandı."

Çalışmalar her şeye karşın sürmekte, fakat zaman uzamaktadır. Bu arada Türkiye'nin siyasal ortamında da değişiklikler olur. Hükümetler değişir, anlayış ve yaklaşımlar değişir; siyasal gelişmelere paralel doğrultuda, camiye yapmayı üstlenen derneğin yönetimi de değişir.

Minarelerin füzeye benzetilmesiyle projeye karşı çıkmalar da işte bu döneme rastlar.

Halk dalkavuğu kimi iktidarlar döneminde zaman zaman hortlayan, "Ayasofya'yı cami yapalım" teraneleri yine ortaya çıkmıştır. Adalet Partisi iktidara iyice yerleşmiş. Bir yandan 27 Mayıs'ın izlerini silmeye çalışıyor, bir yandan da gerici çevrelere göz kırpmaktan geri kalmıyor. Hükümetler gericiliğe ödün vermeye başlayınca, ilk hortlayan konu Ayasofya oluyor. O dönemde de öyle... O zamanlar Kemal Ilıcak'ın Tercüman gazetesi yoğun bir kampanya açmış: "Ayasofya Cami Olmalı!" Tabii Vedat durur mu? Kuşkusuz, Ayasofya'nın müze olarak kalmasından yana... Ama basında yer aldığına göre Vedat, "Ayasofya'yı kilise yapmalı. Sonra da, cami olsun diyenlerin başını Fatih'in kılıcıyla kesmeli..." deyivermiş.^[33]

Bu karışık ortam içinde yeni yönetim Kocatepe Camisi işini Vedat Dalokay'dan alır, yapılmış olan temeller, herhangi bir geri dönüşü önlemek amacıyla dinamitle atılır ve görev başka iki mimara, Hüsrev Tayla-Fatin Uluengin ikilisine verilir. Bugünkü, Sultanahmet kopyası Kocatepe Camisi bu ikilinin eseridir.^[34]

İşte size, bir çırpıda üç örnek... Örnekler çoğaltılabilir. Telif ve mimar haklarına saygısızlık konusunda Türkiye, hiçbir ülkenin gerisinde kalmaz.

Mimar Mimara Karşı

İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin (İBB) Küçükçekmece ve Kartal-Pendik için sonuçlandırdığı, uluslararası iki teklif alma süreci ve sonrasında yaşanan gelişmeler ilginç olaylardı. İBB, Küçükçekmece-Avcılar Kumsal Alanı Kentsel Tasarım Projesi ile, Kartal Alt Merkezi ve Kartal-Pendik Kıyı Kesimi Kentsel Dönüşüm Projesi için yabancı ünlü 6 mimarı bir çeşit sınırlı yarışmaya davet etmişti: Avcılar için Kengo Kuma, Ken Yeang ve Wilhelmus Maas önderliğinde MVRDV Grubu; Kartal için de Zaha Hadid, Kisho Kurokawa ve Massimiliano Fuksas. Anılan mimarlar hazırladıkları çalışmalarını sundular; Kadir Topbaş, Suha Özkan, Hüseyin Kaptan, Sumet Jumsai, Michael Sorkin, Elias Torres Tur ve Necati İnceoğlu'dan oluşan Değerlendirme Kurulu gelen çalışmalarını inceleyerek, Küçükçekmece için Ken Yeang'ın, Kartal-Pendik için de Zaha Hadid'in projelerini seçti.

Sonuçların açıklanmasından sonra İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Kadir Topbaş, bir muhabirin sorusunu yanıtlarken, "Yerli mimarlarda bu birikim yok; bu düzeyde eğitim almıyorlar; cesur değiller... İpek bir kumaşı herkes dikemez" diyordu.

Demek ki, yerli mimarlar yarışmaya katılmak için yeterli görülmemişlerdi, ama süreci yürütenler çok daha kritik bir görev olan değerlendirme kurulunda yer alabiliyorlardı.

Böylece konu, iki bakımdan sıkıntılı hale gelmişti. Önce, İstanbul'un iki bölgesi için açılan yarışmalarda Türk Mimarları dışlanmıştı. Bu yarışmaya birkaç Türk Mimar çağrılıydı, bunun kime ne zararı olurdu sorusu herkesin aklına takıldı. Sonuçta bu bir yarışma değil miydi? Sonra, bu yetmiyormuş gibi basın toplantısında, her fırsatta "mimar"lığıyla övünen Başkan, Türk Mimarlarını aşağılamaktaydı. Ortada gerçekten tuhaf bir durum vardı.

Tepkiler ardı ardına gelmekte gecikmedi. Teklif alma sürecinde fazlaca ses çıkarmayan kuruluşlar, Mimarlar Odası, İstanbul Serbest Mimarlar Derneği, Türk Serbest Mimarlar Derneği bu kez tepkilerini kurumsal olarak dile getirirken, pek çok mimar da Belediye'yi sert bir dille eleştirdiler ve Başkanı, uygulanan süreç ve söylediklerinden dolayı kınadılar.

Gerginlik nedeniyle 9 Nisan Sinan'ı Anma gününde Sinan'ın kabri başında iki ayrı tören düzenlendi. Başkan Kadir Topbaş'ın düzenlediği sabahki törene mimarlar katılmadılar. Başkan, törende yaptığı konuşmada, kentteki çarpık yapılaşmadan mimarları sorumlu tuttu. İstanbul'da 1 milyon 600 bin bina bulunduğunu belirterek şöyle dedi: "Bu binaların kaçından etkileniyoruz? Her birinin mimarı var. Bizler yaptık. Hangimiz mesleğimiz adına bu yapılara müdahalede bulunduk, 'bu yanlış' dedik? Bu şehrin bu hale gelmesinde belediyeler, sanatkarlar ve mimarlar olarak biz vardık. Bu imzaları attık"¹³⁵¹. Başkan daha bir gün önce TOKİ Konut Kurultayı'ndaki konuşmasında, 1 milyon 600 bin yapının yüzde 75'inin kaçak olduğunu söylediğini unutmuyordu.

Mimarlar tepki olarak öğleden sonra düzenledikleri alternatif törende Topbaş'ı Sinan'a şikâyet ettiler.

"Her Terzi İpek Kumaş Dikemez!"

İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Kadir Topbaş Kartal ve Küçükçekmece Dönüşüm Projeleri nedeniyle yaşanan polemik daha sonra da sürdü. Cumhuriyet gazetesine yaptığı ziyaret sırasında bu konuda söylediklerini aktaralım^[36]:

"Her terzi ipek kumaş dikemez' ifadem doğru bir sözdü. Her terzi ipek dikebilir mi? Benim burada demek istediğim ihtisas. Birisi 'Ben her şeyi yaparım' diyorsa yanlıştır. Yapamaz, ben de yapamam. Bir mimar olarak söylüyorum, birçok meslektaşımın masasında (belki benim de) birçok saygın mimarın yapıt modellerinin yer aldığı dergiler vardır. Bir proje gelince o dergilere bakarlar. Yani kendi özgür tasarımlarımız yok, hep böyle eklektik, devşirme şeyler yapıyoruz. Çok iyi niyetli ve doğru bir şey söyledim. Ciddi bir yanlış algılama, değerlendirme var, bunlar hoş değil. 'Bizim mimarlarımızda cesaret yok' dedim, buna da alındılar. Bize hep sıkıştırılmış, tanımlanmış talepler, projeler geldi. Bize bu cesaret verilmemiş. Ayrıca eserlerinin bulunduğu dergileri alıp masamıza koyduğumuz insanları buraya getirmek çok doğru değil mi?..."

Meslektaşlarını aşağılayan Başkan, ipek kumaş dikebileceğine kendisini inandırmış olmalı: Haliç Metro Köprüsü gibi, büyük bir ustalık gerektiren çok önemli ve aynı derecede kritik bir konuyu başkanlık gücünü kullanarak bizzat kendisi tasarlama cesaretini bulabiliyor. Ayrıca, meslek adamlarının dergiye, kitaba bakmakla suçlandığına ilk kez tanık oluyorum. İş ve değer verilmeyen mimarlarımızın nasıl "cesur" olacakları da ayrı bir tartışma konusu. Gelelim bir türlü anlatamadığımız asıl soruna: Başkan'a yabancıları niçin getirdiğini soran yok. Sorun yabancıları yarıştırmak yerlileri yarış dışı bırakmakta. Biz, Türk mimarlarımızın yarışa girmelerinin niçin engellendiğini sorguluyoruz. Yarışa girerler, "ipek kumaş dikemezlerse" elenirler. Konu bu kadar basit.

"İstanbullu Ama Nereli?"

Turgut Cansever'in cenaze töreni için Fatih Camisi'ndeydik. Avluda büyük bir kalabalık vardı. Cenaze namazının ardından tabut cenaze arabasına doğru yol alırken takkeli, sakallı birisi yanıma yaklaştı. Önemli birinin son yolculuğa uğurlandığını fark etmiş olmalı, merakla sordu:

- Kimin cenazesi bu?

- "Ünlü bir mimarın" dedim.

Ayrıntıları da öğrenmek istiyordu:

- Nereliydi peki?

- İstanbulluydu.

- İyi, güzel de İstanbul'a nereden gelmişti? Onu soruyorum.

İstanbul'da artık gerçek İstanbullu kalmadığını, herkesin başka bir yerlerden gelip yerleştiğini düşünüyor olmalıydı. Belki de haklıydı.

Bir Ulu Çınar: Celal Esad Arseven

Mimarlık Sözlüğü yazmaya başlamam konusunda esin kaynağım olması nedeniyle Celal Esad Arseven benim kahramanlarımdan biridir. Kendisini Mimarlık dergisi adına Bülent Özer ve Önder Küçükerman'la birlikte Kadıköy'deki evinde ziyaret etmiştik. O zaman 93 yaşındaydı.

Bir bölümü yurtdışında geçen, daldan dala gençlik yılları ve sürekli atılımlar içinde upuzun bir yaşam.. Resim, müzik, tiyatro, film çalışmaları; sanat tarihi, mimarlık tarihi, şehircilik hocalığı... Milletvekilliği ve yazdığı bir sürü kitap...

Ziyaret sırasında hepimizi güldüren bir olay oldu. İyi bir öğrenim görmek, gençlik yıllarında Avrupa'da yaşayabilmek, kuşkusuz kolayca ulaşılabilecek olanaklar değildi Osmanlı'nın son dönemlerinde. Merakla, biraz da patavatsız bir şekilde "Babanız ne iş yapardı?" gibisinden bir soru yönelttim kendisine. Yanıtı kısa ve net oldu: "Sadrazamdı."

O günkü görüşmenin ardından Ekim 1969'da Mimarlık dergisinde yapılan yayından sonra Celal Esad ileri yaşında yeniden hatırlandı ve kendisine 1971'deki son yolculuğundan önce kimi kurumlarca ödüller verildi. Ödüllerden biri İstanbul Teknik Üniversitesi tarafından verilen Fahri Doktorluk pâyesiydi. Fahri Doktorluk belgesi o zamanki Dekan Prof. Kemal Ahmet Arû tarafından Celal Esad Arseven'e evinde verilmiş. O günkü ziyarette yalnızca iki kişi bulunmuş: Kemal Ahmet Arû ve Bülent Özer.

İkinci ödülün Kültür Bakanlığı'nca verildiği biliniyor. Yine Arseven'in evinde, bu kez yatağının başında düzenlenen tören daha kalabalıktır. Zamanın Kültür Bakanı Talat Halman'ın yanısıra yine Prof. Kemal Ahmet Arû, Prof. Gündüz Özdeş ve başka kişiler hazır bulunmuşlar. Kendisiyle konuştuğum Özdeş, ödülün, Celal Esad Arseven'e Türk kültürüne katkılarından dolayı Kültür Bakanlığı'nca verildiğini belirtti. Kemal Ahmet Arû ise o güne ilişkin ilginç bir öykü anlattı. Öykü şöyle: Celal Esad Arseven artık çok yaşlı, 95 yaşında ve hasta... Bir bakıma ölüm yatağında...

Kalabalık bir grup ödül vermek için evine gelmiş. Arû, gelenlerin eve zorlukla sığıklarını söylüyor.

Celal Esad Arseven, olan bitenle ilgilenen durumda değil... Ancak bir ara, gruptaki güzel bir hanım Arseven'in kulağına eğilip kendisini tanıtınca işler değişmiş. Arseven, "Kız sen nerelerdesin?" diyerek gözlerini açmış...

Kemal Ahmet Arû, "Celal Esad öylesine çapkındı ki..." diye anlatıyordu.

Herhalde öyleymiş... Arseven Fransızların "touche-à-tout" dedikleri "el atmadık iş bırakmayan" türden bir kişilikti. Bu kişiliğiyle güzelliklere ilgi duymaması herhalde beklenemezdi.

Bence bu öyküden çıkarılacak bir ders olmalı: Güzele bakmanın yaşı yoktur, ama ödüller kesinlikle zamanında verilmeli.

Celal Esad'ın Kupası ve Anımsattığı

Doğan Tekeli'nin eşi Zeynep Hanım, Galatasaray Müzesi'ne verilmek üzere bana Celal Esad Arseven'e ait bir kupa göndereceğinden söz etmişti. Ben sporda kazanılmış bir kupa olarak algılamıştım. Konu ilginçti... Kupa geldi. Gümüş bir bardak; üzerine güzel karakterlerle 121 rakamı işlenmiş.

Zeynep Tekeli'nin, Arseven'lerle aile bağı vardır. Zaten kupa da onlardan gelmiş. Celal Esad'ın Galatasaray'a başlarken okulda su içmesi için hazırlanmış bir kupa, üzerine okul numarası işlenmiş. Eh sadrazam çocuğunun kupası camdan olacak değil ya, elbette gümüş olacak.

Bu kupa bana başka bir olayı anımsattı: Sezer Güven'in öyküsünü. Sonradan mimar olacak Sezer Güven de Galatasaray'da okumuştı. Sezer'in babası da bir mimardı: Sonradan İmar ve İskân Bakanı olacak Muhittin Güven. Ben Galatasaray'da yetiştiricideyken Sezer de aynı yıl ilkokulun birinci sınıfına verilmişti... Yatılı olarak okuyacaktı. Artık, bardağın evden getirilmesi gibi bir âdet kalmamıştı okulda. Beyaz örtülü yemekhane masalarında zaten herkesin önüne bir bardak konuyordu. Ne var ki Sezercik, bardak kırma korkusuyla bir hafta boyunca yemekhanede hiç su içmemiş. O günlerde okulda dilden dile dolaşan hoş bir öyküdü bu.

Sezer Güven Galatasaray'dan sonra babasının yolunu seçti, Güzel Sanatlar Akademisi'nde okudu, mimar oldu. Son görevi Beşiktaş'taki DGSA Mimarlık Yüksek Okulu'nun genel sekreterliğiydi. İşinde çok başarılı, sevilen bir insandı. Yazık ki yaşamı hiç beklenmedik, hiç hak etmediği bir şekilde noktalandı. Bir dersten geçmez not alan bir öğrenci, hocasından notunu düzeltmesini istemiş. Hoca da işin içinden sıyrılmak için not listesini yönetime verdiğini, konunun kendisinden çıktığını, genel sekreterin düzeltmeye direnç gösterdiğini söylemiş. Aslında konudan Sezer'in haberi bile yok. Öğrenci, geceyarısı Sezer'in evine giderek kapısını çalmış. İnanılır gibi değil ama, önce Sezer'in gözlerine kırmızı biber atmış, sonra da tabancasını ateşlemiş. Sezer yaşayabilseydi, daha 6 yaşında iken arkasında bıraktığı, bugünün başarılı TV sunucusu kızıyla ne kadar gurur duyardı kimbilir...

Efsanevi Bir Yüzücü Mimar

Engin Ünal mimar olmasından önceki yıllarda çok ünlü bir yüzücüydü. Yüzmeye önce Ortaköy'de İstanbul Yüzme İhtisas Kulübü'nde başlamış, sonra 1954 yılında Galatasaray'a geçmişti. Parlak bir sporculuk kariyeri oldu: üst üste gelen şampiyonluklar, Türkiye rekorları... Bir dönemin ülkedeki bir numaralı yüzücüsüydü. 10 yılda 32 Türkiye rekoru kırmıştı. Engin Ünal'ın babası Bekir İhsan Ünal da tanınmış bir mimardı.

1971 yılında Engin'le tanışıp arkadaş olduğumuzda Ankara Üniversitesi İnşaat Dairesi'nde mimar olarak çalışıyordu. Aktif sporu bırakmıştı artık, ama yüzmekten vazgeçmemişti. Her gün belli bir saatte Büyük Ankara Otel'i'nin yüzme havuzuna gider, adetâ tempolu bir antrenman yapardı. Yine o günlerden birinde, otelde kalan bir yüzme takımının, başta antrenörleri olmak üzere havuz kenarında kendisini ilgiyle izlediklerini fark etmiş. Engin havuzda yalnız... Keyiflenmiş ve temposunu artırarak adetâ gösteri yaparcasına, kelebek stilinde yüzmesini sürdürmüş. Sonra büyük bir cakayla havuzdan çıkmış.

Tabii, antrenör efsanevi yüzücü Engin Ünal'ı tanıyor. Öğrencilerini Engin'le tanıştırırken onlara dönüp, "İşte" demiş, "Kelebek yüzmede eski stil buydu; çok şanslısınız, bunu başka yerde göremezdiniz."

Engin bu öyküyü bizlere biraz da buruk bir keyifle anlatmıştı.

Engin'in anlattığı, unutmadığım bir başka olay daha vardır. Ankara'da 19 Mayıs Stadı'nın yanındaki yüzme havuzu yeni yapılmış. Çevreden eğlenmek için gelenler için bir keyif kaynağı olmuş havuz, ancak sporcular için de felâket... Kulvarlarda yarışan sporcular her defasında kafa kafaya çarpışmaktan perişan düşmüşler. Sonradan bu durumun nedeni anlaşılmış. Havuz dibinde bulunan yüzücülere yol gösteren çizgiler kulvarların ortasına çizileceğine, kulvarları ayıran iplerin izdüşümüne çizilmiş.

Yüzücüleri kafa kafaya tokuşturan basit (!) bir mimarlık hatası...

Her Yaşta Spor

Mimar Beyhan Türer uzunca bir süre New York'ta yaşadı. 1999 yılında New York Maratonu'na katıldı. "Bunda olağandışı ne var? New York Maratonu'na binlerce kişi katıldı, hattâ 31.539 kişi bitirdi" diyebilirsiniz. Doğrudur, ama Beyhan Türer gençliğinde daha Galatasaray Lisesi'ndeyken tiyatroya merak sardığı için etkin olarak bir sporla uğraşmamıştı ve yarışa katıldığında 64 yaşında idi. 26 mil, 385 yardalık (42 km. 195 m.'lik) koşuyu 6 saat, 36 dakika, 39 saniyede ve 30.845'nci sırada tamamladı. İleri yaşta koşanlar arasında yalnız değildi Türer.. Kendi yaş grubunda (60-64) maraton koşusunu bitiren 594 kişi arasında da 566'ncı oldu.

Bu kadar bilginin nasıl sağlandığını merak edebilirsiniz. Ünlü New York Maratonu'nu düzenleyen dernek, yarışmayı tamamlayanların tümüne, çok güzel basılmış ve New York Belediye Başkanı'nca imzalanmış birer belge veriyor. Bu belgede yukarıdakilere benzer bilgilerin yanısıra, bir mili hangi sürede koştuğunu, cinsiyet gruplarına göre bitirme sırasını, performans düzeyi yüzdesini veren başka bilgiler de var. Bu davranış biçimi, Batı dünyasında insan emeğine, insan çabasına verilen değer bir göstergesi olmuyor mu?

Beyhan Türer yıllar sonra Türkiye'ye döndü. 2009'un son günlerinde Galatasaray Lisesi'nde, "Müdürlüğünün 100. yılında Tevfik Fikret'e Saygı Günleri" kapsamında bir oyun sahnelendi. Atila Alpöge'nin yazıp sahneye koyduğu oyunda, okulun konferans salonunu yapmış olan Mimar Vedat Bey'i Atila Alpöge canlandırırken, Tevfik Fikret rolünde de Beyhan Türer vardı. Her ikisi de lise yıllarında o sahnede başladıkları oyunculuk denemesini, üniversite (İTÜ) yıllarında kurdukları Genç Oyuncular grubunda pekiştirmişlerdi. O akşam, yaklaşık 55 yıl sonra yine aynı sahnede idiler.

79'luk Bir Sporcu Mimar^[37]

Her yıl düzenlenen İstanbul Boğazı'nı yüzerek geçme yarışının 21.si 19 Temmuz 2009 günü yapıldı. Asya'dan Avrupa'ya uluslararası yüzme yarışı Uluslararası Olimpiyat Komitesi'nin himayesinde gerçekleştiriliyor. Yarış sırasında Boğaz trafiği durdu. Kanlıca'da başlayan yarış Kuruçeşme Cemil Topuzlu Parkı'nda bitti. Bu yılki yarışa 578 Türk, 121 yabancı yüzücü katılmıştı. Bunların 114'ü bayan, 585'i erkekti.

6,5 kilometrelik parkurda yarışa katılan sporculardan biri de 79 yaşındaki bir eski sporcu, ünlü bir mimar Levent Aksüt'tü. 71+ yaş grubunda yarışan Aksüt yarışı 1 saat 15 dakika 48 saniyede kendi grubunda ikinci olarak tamamladı. Birinci gelen Japon yüzücüyle aralarında yalnızca 22 saniyelik bir fark vardı. Yarışa katılan en yaşlı sporcuydu; toplam 699 yüzücü arasında 103. olmuştu. Levent Aksüt'ün bu başarısından çıkarılacak çeşitli dersler olmalı. Öyküyü kendisinden dinleyelim:

"Ben 20 senedir bu yarışa iştirak ediyorum. 2 defa birincilik, 6 defa ikincilik, 5 defa üçüncülük aldım. Bu seneki yarışa en yaşlı yüzücü olarak katıldım. Bütün mesafeyi hiç durmadan ve son derece sakin bir tempo ile kimse ile hattâ kendimle de yarışmayarak sırt üstü yüzdüm ve yarışı bitirdim. Derece ve kupa aldım.

Bu müsabakaya her sene girmemin sebebi kendimi sağlık yönünden formda tutmak, diğer sporcu yaşlılarımla kendi seviyemi belirlemek ve kondisyonlu yaşamı tercih etmektir....

.... Boğaz'da yüzmek hem kolay hem zordur. Akıntı Kanlıca'dan Ortaköy'e doğru aktığı için kolaydır. Deniz dalgalı olunca ve ters akıntıya girerseniz zordur. Su soğuk ise yine zordur. Bir yarışta 15 derece suda yüzdük. O gün birçok sporcu yarışı terk etti, bir kısmı da ambulanslarla hastaneye sevk edildi. Yine bir gün şiddetli lodosta yüzdük. Serbest yüzüyordum, kolum dalganın üstüne çıkamıyordu. Yarışı bitirdim ama o gün yarışa katılan kano ve tekneler battı. Yani bu yarış adrenalini artıran böyle bir şey.

Ben bugün 79 yaşındayım. Hem yaşlılarıma hem gençlere örnek olmak istiyorum. Yani 70'te iş bitmiyor."

Bir Kürekçilik  yk s  [\[38\]](#)

Maruf Önal'ı mimarlığa yakın çevreler mimarlık dünyamızın saygın adlarından biri olarak çok iyi tanırlar. Kendisiyle bir ara eskilerden konuşuyorduk. Konu, dönüp dolaşıp spora ve kürekçiliğe geldi. Eski bir sporcu olduğunu o konuşma sırasında öğrendim. Anlattığı ilginç bir öyküyü burada sizlerle paylaşmak isterim. İşte, anlattıkları:

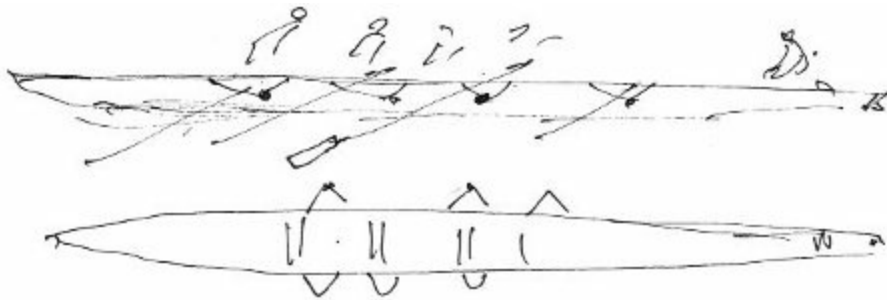
"Yanılmıyorsam 1937 yılıydı. Kabataş Lisesi'nde öğrenciyim. Okul arkadaşım Ertuğrul Şatıroğlu ile birlikte zaman zaman sandala binip kürek çekerdik. Bir gün Galatasaray'ın Bebek'teki denizcilik lokaline gitmeye karar verdik. Caminin yakınında küçük, güzel bir yapı. Kulübe bayıldım. Gençler kürek çekiyorlar... Yurt dışından gelmiş, gövdeleri özel pirinç çivilerle tutturulmuş bindirmeli ahşap kaburgaları olan futalarla Bebek kıyısında dolanıyorlar... Kısa bir süre sonra Ertuğrul'la birlikte biz de onlara katıldık... İki tek, iki çifte...

O günlerde, "skif" dediğimiz tekneler geldi. Bunlar da ahşap, ama ayrıca pirinç ıskarmozları var. Çalışmaları epey ilerlettikten sonra; Yenikapı'da yapılan yarışlara katılmaya başladık. Kürek çekerek İzmit'e gitme projesi de o sıralar gündeme geldi. Hazırlıklar yapıldı. Hareket günü kumanyalar alındı. Akşam güneş batmak üzereyken dört veya beş futayla Bebek'ten yola çıktık. Başımızda bir kaptan var. Yanlış anımsamıyorsam Emin Dirvana. Dirvana, o zamanlar Galatasaray Kürek Şubesinin başındaydı. Eski bir süvari subayı, İsmet Paşa'nın eski yaverlerinden... Önce, akıntıyla Kızkulesi önlerine kadar rahatça geldik. Sonra akıntının değişmesiyle zorlanmaya başladık da alıştık. Burunları hedefleyerek gidiyoruz. Uyumak yok... Geceyi bu tempoda geçirdik. Ertesi gün ilk durağımız Güzelhisar oldu. Ardından, Hereke'de durduk. Hep teknedeyiz; refakat botumuz bile yok...

Böylece, bütün gün ve gece küreklere asılarak yol aldık... Ertesi sabah İzmit... Emin Dirvana'nın da etkisiyle olacak, orada Donanma Kumandanlığı bizim için müthiş bir karşılama düzenlemiş... Topluca, çok keyifli bir kahvaltı... Tereyağ, bal, yumurta... Ne günlerdi... Maraton gibi bir şeydi yaptığımız...."

... Maruf Önal'ın öyküsü böyle... Daha sonra, İTÜ öğrencilerinden (sonradan su mühendisi olan) Fethi ile birlikte iki tekte Türkiye şampiyonu olmuşlar. Önal Kulübün 2039 sicil numaralı üyesi.

Görülüyor ki sporun, herkesin yaşamında hiç de yabana atılmayacak bir yeri ve izleri var. Öyküleri de bitmiyor...

Maruf Önal'ın çizgisiyle "skif", 4 Nisan 2003.

Maruf Önal'ın Anlattıkları

Emin Onat,

Çok kısa bir süre önce yitirdiğimiz Maruf Önal, Yapı-Endüstri Merkezi'nde düzenlenen, "Anılarda Mimarlık" dizisindeki konferansında yaşamından kesitler verdi; ilginç öyküler anlatmıştı. İşte onlardan bazıları:

"1943'te Akademi'de, Sedad Hakkı Eldem'e asistan olarak atandım. Yapı ve proje derslerinde üç yıl kendisine yardımcı olmaya çalıştım; ayrıca Emin Onat'la birlikte yaptıkları Fen-Edebiyat Fakültesi proje çalışmalarında konferans salonu perspektifleri ile doğrama resimlerini çizdim. Bıkmadan etüt etmeyi, çizdiği üzerinde ısrarla direnmeyi, ödün vermemeyi, mimar ve mimarlığı saygın göstermeyi, zamanı ve parayı titizlikle kullanmayı Sedad Hoca'da; sabırlı olmayı, alçakgönüllülüğü ve insana sevgi dolu yaklaşımı da Emin Hoca'da gördüm."^[39]

Maruf Önal'ın anlattığı başka bir öykü de şöyle: "Akademi'de Taut atölyelerinde çalışıyorduk. Birden, 'Atatürk vefat etmiş', diye bir haber geldi. Ortalığı derin bir sessizlik kapladı.

Yakınlarımızın ölümlü olabileceğini düşünmek istemeyiz. Atatürk'ün de ölümlü olabileceğini düşünemiyorduk. Yokluğu, alışılagediğimiz yaşantıda bir dönüm noktası oldu; adetâ boşlukta kaldık.

Bir süre sonra Taut da öldü. TBMM binası önünde, Atatürk'ün cenaze töreni için, çağdaş görünümlü, insana bağlı ölçüler taşıyan, defne yaprakları ile sarılı, büyük bir Türk bayrağı ile gölgelenen katafalkı yaptıktan kısa bir süre sonra...

Taut'un cenaze töreni, Akademi holünde oldu. Sandukasının başucunda ünlü kemancı "Mischa Elman" Beethoven'in bir sonatını çaldı, öyle istemiş. O güne kadar hiç öyle cenaze töreni görmemişim. Cenazesini Edirnekapı Şehitliği'nde toprağa verdik.

Doğduğu ülkeden dışlanan bu ünlü mimar, kendine kucak açan ve mesleğini uygulamaya olanak sağlayan ülkenin toprağına gömülmeyi istemişti."^[40]

Maruf Önal'dan Mimar Darblı Meselleri

Maruf Önal'ın yıllar önce "mimar"a ilişkin olarak hazırladığı ve Mimarlık Vakfı'nda birlikte çalıştığımız dönemde kendisinden aldığım özdeyişleri aktaralım:

- Para parayı çeker, mimar mimarı çekemez.
- mimarlığı Boğaz'dan aşırır, talebe tashihte ne yapacağını şaşırır.
- Mimarın artığı mimara fikirdir.
- Bonatz gelir buradakileri kovar.
- Yabancı mimar yabancı mimarı çekemez. Ev sahibi hiçbirini çekemez.
- Mimarlık başka, alışveriş başka.
- Projeyi alan Üsküdar'ı aştı.
- Alma mimarın ahını çıkar aheste aheste (ev yaptıracaklara).
- Yere bakan projeyi yapan.
- Ölü gözünden yaş, jürilerden iş çıkmaz.
- Konkura giren pistonunu hazırlar.
- Mimarın projesi mimarın çenesini yorar.
- Ev sahibini kendi haline bıraksan ya kalfaya gider ya da imara.
- Asistan olup düşünmektense, müteahhit olup kaşınmak evlâdır.
- Mimar mimara baka baka sararır.
- (Asistanlara) Azıcık aşım kaygılı başım.

- Dağ dağa kavuşur, Hikmet Bey asistanına kavuşmaz.
- Mimarlık şubesinin yuvasını fakülte dekiler yapar.
- Ayinesi laftır mimarın, işe bakılmaz; görünür rütbe-i aklı çenesinde.

Bu deyişlere bir ekleme de Le Corbusier'den:

- "Bir yapı bir kişiye pahalı olur; o da mimara."

Ben bu deyişi, "Proje, mimarın malsahibine hediyesidir" şeklinde ifade ediyorum.

Maruf Önal'ın "Para parayı çeker, mimar mimarı çekemez deyişine ben de, "Mimar mimarı çekemez, malsahibi hiçbirini" deyişini ekliyorum.

Kaybolan Emin Onat Büstünün Öyküsü

Taşkışla Eğitim ve Kültür Derneği yönetiminde olduğum sırada İTÜ Mimarlık Fakültesi Dekan Yardımcısı Doç. Dr. Sinan Şener, Fakültenin kurucusu Ord. Prof. Dr. Emin Onat'ın kaybolan büstünden söz etmişti. Bronz büst Taşkışla'dan bilinmeyen bir şekilde yok olmuştu. Neyse ki, ünlü heykeltıraş Prof. Rudolph Belling'in yaptığı özgün alçı büst dekanlıktaydı. Sinan Şener'in önerisi, daha önce de olduğu gibi, alçı büstten yararlanılarak büstün bronz olarak dökülmesiydi.

Taşkışla Derneği'nde görevli olduğum dönemde büstü dökürme fırsatı bulamadım, ama Sinan'ın önerisi aklımın bir köşesinde kaldı.

Bir süre sonra hoş bir rastlantı oldu. Bir arkadaşım, bronz heykel döken bir atölyesi olduğundan söz ediyordu. Hemen Sinan Şener'i aradım. Ağzları yandığı için alçı büstün dekanlık dışına çıkmasını istemiyorlardı. Gerekli silikon kalıp, dekanlıkta alçı örnek üzerinden alındı; bronz büst bu kalıpla döküldü ve dekanlığa teslim edildi.

Daha sonra Sinan Şener, "acaba büstten bir tane daha döküremez miyiz" şeklinde yeni bir öneride bulundu. Büst bir kez daha döküldü ancak kalıp bozulmuştu, sonuç başarısız oldu. Yeni bir kalıp gerekiyordu. Yine alçı üzerinden yeni kalıp bu kez atölye ortamında alındı. Bu işler yapılırken orada bulunan heykeltıraş Maria Kılıçlıoğlu "yarın yine lazım olur; hazır elde kalıp varken niçin iki tane dökürmüyorsunuz? Üstelik Belling'in eseri bu" diyordu. Öneri akılcıydı. Dekanlıktan üçüncü büst için yazılı izin aldık. Böylece iki büst, Emin Hoca'nın kurucusu olduğu İTÜ Mimarlık Fakültesi'nde olacak, üçüncüsü ise 1 No.lu üyesi olduğu Mimarlar Odası'nın Mimarlık Vakfı ile birlikte kuracağı Mimarlık Müzesi'ndeki yerini almak üzere hazır bekleyecekti.

Kasım 2010'da İstanbul Kültür ve Sanat Vakfı'nda Doğan Hızlan'ın programında Doğan Kuban'la birlikte konuşmacı olmuştuk. Toplantıdan önce mimar arkadaşımız Beyhan Türer'le karşılaştık. Boynundaki papyon kravatı çıkarıp bana uzattı. "Al, sana daha önce vaat ettiğim kravat bu. Unutmadan vereyim" dedi. Kravat, Emin Onat'ın ünlü papyonlarından biriydi. Onat'ın, Beyhan'ın arkadaşı olan bir yeğeni, özenle seçilmiş ünlü papyonlardan üçünü Beyhan'a vermiş. Şimdi bendeki papyon, müze koleksiyonuna eklenmiş durumda.

Bruno Taut^[41]

Türk mimarlık kamuoyunun yakından tanıdığı bir mimar Bruno Taut. Almanya'yı terketmek zorunda kaldığı 1933 yılına değin ülkesinde başarılı mimarlık ve eğitim çalışmaları gerçekleştirerek üne kavuşmuş. Önce 1914'te Köln Werkbund Sergisi'nde yaptığı cam evle, sonra da, 1918'de Alpler Mimarisi adını verdiği fantastik mimari örneği projeleriyle dikkatleri üzerine çekmiş; 1921'de Magdeburg Şehir Mimarı, 1930-32 arasında da Berlin T.H.sında profesör olmuş. Başarılı bir meslek çizgisi var. Ancak ne var ki, nasyonal sosyalizmin en azgın dönemindeki baskılar Taut'u ülkesinden ayrılmak zorunda bırakmış. Sılanın ilk üç yılını Japonya'da geçiren Taut daha sonra 1936'da İstanbul'a gelerek Güzel Sanatlar Akademisi'nde hocalığa başlamış.

Genç Türkiye Cumhuriyeti, o tarihlerde Nazilerin baskısıyla başta Almanya olmak üzere, Avrupa'nın çeşitli ülkelerinden uzaklaşmak zorunda kalan bilim ve sanat adamlarına kucak açmış durumda.. Bruno Taut da gelenlerin en ünlülerinden biri.. O tarihlerde Türkiye'ye gelen mimarlar yalnızca hocalık yapmıyorlar, bazı projeler ve yapılar da gerçekleştiriyorlar. Taut da Mimari Bilgisi adlı kitabını yazıp yayımlarken, bir yandan Ankara, İzmir ve Trabzon için okul projeleri çiziyor, bir yandan da Ankara'da Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi binasını ve Ortaköy yamacında da kendi evini gerçekleştiriyor (Bu ev çok şükür hâlâ ayakta olup Boğaziçi Köprüsü'nün Ortaköy çıkışında sağ tarafta, taşıdığı açık Japon etkileri ve çizgileriyle, mimariyi görmeyi bilenlerin dikkatini çeker).

Taut'un son mimari işi, büyük Atatürk'ün cenaze töreni için TBMM önünde kurulan katafalkın tasarımı olmuş; Ata'nın katafalkını gerçekleştirdikten bir buçuk ay sonra, 58 yaşında bu dünyadan ayrılmıştır. Katafalkı hazırlarken üşüterek zatürre olduğu ve bu nedenle öldüğü söylenir.

Taut, kendisine kucak açan ülkenin toprağına gömülmek istemiş ve bir Musevi ya da Hıristiyan mezarlığına gömülmek yerine, İstanbul'daki Edirnekapı Şehitliği'ni seçmiştir.

Gelelim Taut'un kabrine.. Kabrin yerini Edirnekapı Şehitliği'nde bir yöneticiye sordum. Bizden birinden söz eder gibi: "Siz Bruno'nun mezarını soruyorsunuz" dedi. "Ayrıca burada yatan bir de Çinli vardır"...

O anda Çinli ile ilgilenmek gereğini duymadım; oysa onun da ilginç bir öyküsü olabilirdi..

Güzel Sanatlar Akademisi hocalarından mimar Arif Hikmet Holtay'ın yaptığı kabir son derece sade, Musevi geleneğine uygun büyükçe bir mermer kapaktan ibaret. Üzerinde, çok sade bir şekilde

oyulmuş "BRUNO TAUT 4. V.1880 - 24. XII. 1938" yazısının yanısıra çevresi oyulmuş bir de ayak izi var. Ayak izi merakımı çekti. Prof. Kemali Söylemezoğlu ve Prof. Kemal Ahmet Arû bunun, Taut'un etkilendiği Japon felsefesi ve gelenekleriyle ilgili olabileceğini söylediler. Yetinmeyerek, Japon dostlarıma sordum. Böylesine bir dinsel simgenin Şinto'da da Budizm'de de bulunmadığını belirttiler: Ayak izinin anlamını daha sonra öğrendim. Ayak izi, Taut'un bu dünyada iz bıraktığını simgelemek üzere oyulmuş.

Modern mimarlığın ilk taşlarını koyanlar arasında yerini alarak dünya mimarlık tarihine geçmiş ünlü bir mimarın gerçek ve belki de bir bakıma hazin öyküsü işte böylece İstanbul'da bir Türk mezarlığında noktalanmış.

İki Belling ve Türkçenin Zenginliği

Dünyaca ünlü heykeltıraş Prof. Rudolf Belling İTÜ Mimarlık Fakültesi'nde bizim modelaj hocamızdı. Taşkışla'ya girişte sağ koridor üzerindeki 103 No.lu salonda, öğrencileriyle birlikte çamura biçim verirken hoş bir görüntü sergilerdi. Uzun salonun koridora bakan yüzü tümüyle camlı olduğu için burası bir anlamda Fakülte'nin sanatsal vitrini gibiydi. Bir çeşit sanat akvaryumu... Prof. Belling, üzerinde uzun beyaz gömleğiyle o akvaryumun adetâ yıldızıydı.

Belling, Yahudi kökenli olmamasına karşın Nazi Almanyasında yoz bir sanatçı olarak damgalanmış ve politik tutumundan dolayı 1933'te, Almanya'da çalışması yasaklanmıştı. 1935'te Berlin'den ayrılarak New York'a geçen Belling orada 8 ay kaldı; aldığı parlak önerilere karşın geride bıraktığı oğlu Thomas için Berlin'e döndü.

İlk eşinden olan Thomas'ın pasaportuna "J" yani Yahudi damgası vurulmamasını sağladı. Sonra da 1937'de genç Atatürk Cumhuriyeti'nin çağrısına uyarak İstanbul'a geldi ve 14 yıl çalışacağı GSA öğretim kadrosuna katıldı.

Aklı hep oğlundaydı. Sonunda, 14 yaşındaki Thomas'ın Prag, Viyana, Budapeşte üzerinden İstanbul'a ulaşmasını sağladı. Belling, GSA'nın ardından 15 yıl da İTÜ Mimarlık Fakültesi'nde görev alacaktı.

Thomas Belling, İstanbul'da Pertevniyal Lisesi'ni bitirdi, sonra da İTÜ Mimarlık Fakültesi'ni. Yalnızca Türkçeyi öğrenmekle kalmadı, eski yazıyı da söktü. Prof. Ruhi Kafescioğlu'nun anlattığına göre, şehircilik derslerinde eski yazılı haritaların okunmasında öğrencilere yardımcı olurmuş.

Thomas İTÜ Mimarlık Fakültesi öğreniminden sonra yaşamını Almanya'da sürdürmüş. Kafescioğlu'nun, Thomas Belling'le ilgili bir de anısı var. İTÜ'nün eski hocası Paul Bonatz'ın vefatından sonra üniversitede adına düzenlenen bir toplantı için, İTÜ'nün o sırada Almanya'da bulunan hocaları Stuttgart'ta toplanmışlar. Yağmurlu bir havada garın arkasındaki bir caddede beklerken önlerinden geçen bir VW otomobil bir çukura dalmış; sıçrattığı çamurlu su, hocalardan Sabri Oran'ı sıırıslam etmiş. Thomas, evsahibi refleksiyle arabanın peşinden koşmuşsa da yetişememiş. Çaresiz kalınca da sunturlu bir küfür sallamış. Sonra da dönüp, "Affedin, başka diller bu bakımdan yeterince zengin olmadığı için derdimi Türkçe anlattım" demiş.

Bonatz'ın Başına Gelenler

İlginç bulduğum aşağıdaki yazıyı, 1948-49 İTÜ Arı Yıllığı'ndan aldım. O yılın mimar adayları arasında kimler yok ki... Şu anda Kanada'da yaşayan Prof. Attila Arpat, sonradan İTÜ'de öğretim üyesi olan Emin Canpolat ve eğitim ve mimarlık dünyasında daha yakından tanıdığımız başka isimler: Vedat Dalokay, Ahmet Keskin, Doğan Kuban, İlhami Ural, Esat Turak... İşte o sınıfta geçen bir öykü bu...

Bonatz'ın Başına Gelenler

Prof. Bonatz'ın sınıfımıza ilk geldiği günlerdeydi. Hepimiz saygıyla profesörün tashihlerini takip ediyorduk. Doğan'ın masasına gelen profesör otomatik kalemini çıkararak birkaç düzeltme yaptı. Doğan biraz alınır gibi oldu. Hemen profesörün eline yapışarak kalemi aldı. Kendi fikrini müdafaa etti ve kalemi masanın üzerine koydu. P. Bonatz ilk taarruzda boş bulunup kalemi elinden bırakmış, fakat, adamakıllı içerlemişti. Biraz daha tashihe devam etti. Doğan kaleme tekrar, aynı hararetle yapışınca, bırakmadı; fakat bir şey de demedi. Bizimki kendini mevzua vermiş; hem anlatıyor, hem de boyuna kalemi çekiştiriyordu. Eller arasındaki bu mücadeleyi biz de şaşkınlıkla seyrediyorduk. Doğan hâlâ asılırken, neden sonra, Kemalî Bey hatırlattı:

"Profesörün elinden kalem alınmaz." Bu sırada Attila, ayaklarını sürüyerek, sınıfa girdi. Meşhur tebessümüyle saf saf bakınarak "Çocuklar sütçüye kadar gideceğim, birinizin pardesüsünü alayım" dedi ve duvardaki pardesüleri indirmeye koyuldu. Profesör tashihi bırakarak Attila'yı seyre başladı. Süha'nınki küçük geldi, Deve'ninki büyük. Sıra Profesörünkine geldi, Attila onu da sırtına geçirdi; bu iyi gelmişti. Cebinden bir de eşarp çıkardı: "Eşarp da fiyakalıymış be!" diye boynuna geçirdi ve çıkıp gitti...

"Sen Artistliği Sürdür"

Biz mimarlar yıllarca, mimarın ne iş yaptığını, mimarlığın ne olduğunu topluma anlatmaya çalıştık. Toplumumuz mimar olarak Sinan'ı tanıyor ama onun da ne yaptığını hâlâ tam olarak bilmiyor.

Mimarlar Odası'nın bu konudaki çabaları kuruluşundan beri sürer. Daha sonraları kurulmuş olan Serbest Mimarlar Derneklerinin çabaları da hep bu yolda oldu. Ancak pek fazla bir gelişme sağlandığı söylenemez. Toplum da, kamu kesimi de mimar ve mimarlık duyarlılığının hâlâ hayli uzağında...

Yalnız, bu konuda bir de çelişkili durum var. Yıllar öncesinin Yeşilçam filmlerinde jönlere çoğu mimar olurdu. Rastlantıya bakın ki birçok Amerikan filmde de öyleydi; bizimkiler de belki o moda uymuşlardı.

Bizdeki bir başka olgu da kimi yakışıklı mimarların filmlerde rol almasıydı. Bu mimarlardan biri Türkiye'de okulu bitirdikten sonra ABD'ye gitmiş ve orada ünlü mimar Richard Neutra'nın bürosunda çalışmıştı. Tanınmış bir mimardı artık.

Neutra, sonraki yıllarda İstanbul'a gelmiş, hattâ Taşkışla'da İTÜ Mimarlık Fakültesi'nde bir konferans bile vermişti. Tabii, sözünü ettiğim Türk mimarla da buluşmuşlar; bizimki yaptığı yapıları gezdirmiş, arada bir de filmlerde rol aldığından söz etmiş.

Neutra'nın bizimkine, "Sen iyisi mi yine film çevirmeye devam et" dediği yıllarca mimarlık çevrelerinde dilden dile dolaştı. Bu öykü kıskançlık ürünü müydü yoksa, Boğaz kıyısında yapmış olduğu ölçsüz büyüklükteki otel binasından dolayı bir serzeniş, bir yakıştırma mıydı? Ne dersiniz?

James Stirling Kayboldu

Ünlü mimar James Stirling Mayıs 1989'da İstanbul'a geldi. "Big Jim" diye anılan Stirling'in çok ünlü olduğu bir dönemdi. Programa göre Yapı-Endüstri Merkezi'nin (YEM) konuğu olarak İstanbul'da bir konferans verecek, sonra da bir grup mimarla birlikte Bursa'ya gidecekti. Konferansını, Atatürk Kültür Merkezi sinema salonunda verdi. Çok kalabalık bir izleyici topluluğu vardı; giremeyip kapıdan dönenler bile oldu. Konferanstan sonra YEM'in Harbiye'deki salonunda onuruna bir kokteyl düzenlemiştik. Kokteylden sonra kendisini kalacağı, Elmadağ'daki Divan Oteli'ne bıraktık.

Ertesi sabah, kendisiyle buluşmak üzere otele giden arkadaşlar Stirling'i orada bulamayınca şaşkına dönmüşler. Durum epey sonra anlaşılmış.

Gece, Big Jim'in aklına esmiş, eski İstanbul'da kalmak üzere oteli terk ederek Sultanahmet'e gitmiş ve orada bir yerde kalmış. Arkadaşlar, nasıl olduğunu bilmiyorum, kendisini Sultanahmet'te bulabilmişler ve öylece Bursa'ya gitmişler.

İstanbul ziyaretinden üç yıl kadar sonra James Stirling'e Kraliçe II. Elizabeth tarafından şövalye (sir) unvanı verildi. Aslında bu tür unvanlara da karşı olduğu halde bürosu için yararlı olabileceğini düşünerek kabul etti. Ancak, şövalyeliği yalnızca 12 gün sürdü; 25 Haziran 1992 günü bu dünyadan ayrıldı.

Mario Botta'nın İstanbul Turu

Ünlü mimar Mario Botta'yı YEM'in düzenlediği Yapı 2003 Fuarı sırasında bir konferans vermesi için İstanbul'a çağırmıştık. Daveti kabul etti ve 1 Mayıs günü saat 14:00'te Yeşilköy'e geldi. Daha önceden tanışıyorduk; kendisini karşıladım. Programa göre Yeşilyurt'ta sahilde bir otelde kalacaktı. Oraya doğru yola çıktık. Otele vardığımızda, ne yapmak istediğini sordum. "Çantamı bıraktıktan sonra hemen çıkıp Ayasofya'yı görmek istiyorum" dedi.

Gerçekten de birkaç dakika sonra döndü. Otomobille sahil yolundan deniz kıyısını izleyerek ilerledik: Yedikule, surlar, eski İstanbul mahalleleri, Sultanahmet, hapisane-otel ve Ayasofya... Müzeye girişte benim için 7,5 lira, Botta için –yabancı olduğundan– 15 lira aldılar.

Ayasofya'nın içini büyük hayranlıkla izledi. İçeride kubbeye kadar çıkan yarım iskele hâlâ duruyordu. Ben yadırgadım, o yadırgamadı, hattâ iyimserlikle, "Daha iyi... Oran veriyor" dedi. Epeyce bir zaman orada kaldık. Yapmakta olduğu bir kilise için Ayasofya'yı kesinlikle görmesi gerektiğini düşünmüş. Orada altın yıldız kullanmak istermiş; Ayasofya'daki iç mekânı ve etkiyi incelemek istemiş.

Çıktık... Hipodrom'u ve Sultanahmet Camisi'ni şöyle bir dolaştık. Sonra da Haliç'in güney yakasındaki sahil yolundan tarihsel dokuyu ve Beyoğlu silüetini izleyerek çevre yoluna saptık ve TÜYAP Fuar Alanı'na geldik.

İlginç konferansını büyük bir kalabalık izledi. Herkes memnundu. O sırada kimi öğrenciler, kendisi hakkında bir yayının grubunun çıkarmış olduğu kitapçığı imzalatmak üzere getirdiler. "Böyle bir yayının için kimse benden izin istemedi; nasıl olur?" diyerek şaşkınlığını dile getirdi. İzinsiz, habersiz yayına yani korsanlığa çok şaşırmıştı.

Akşam, Florya'da Beyti'de topluca bir yemek yedik. Ertesi sabah uçağa yetişmek üzere, saat 6.00 dolaylarında otelden ayrılacaktı. İstanbul'daki kalışı 24 saati bile bulmamıştı.

Botta'yı böylesine sıkışık bir döneminde İstanbul'a kolayca getirebilmemizde 1466 yıllık emektar Ayasofya'nın rolü olduğu anlaşılıyordu. İşte mimarının gücü...

İstikbal Gökdelenlerdedir! /

Minareler ve Gökdelenler

ABD'li ünlü mimar Kevin Roche ünlü bir sanayi grubunun Levent'te yaptırmayı öngördüğü bir gökdelenle ilgili olarak İstanbul'a gelmişti. Tabii, medya İstanbul'a gelen her ünlü kişiye olduğu gibi Roche'a da ilgi gösterdi.

11 Ağustos 1991 günü Milliyet gazetesinde çıkan röportajında gazeteci, Kevin Roche'a soruyordu:

"İstanbul'un estetiği 80-90 katlı binaları kaldırır mı?"

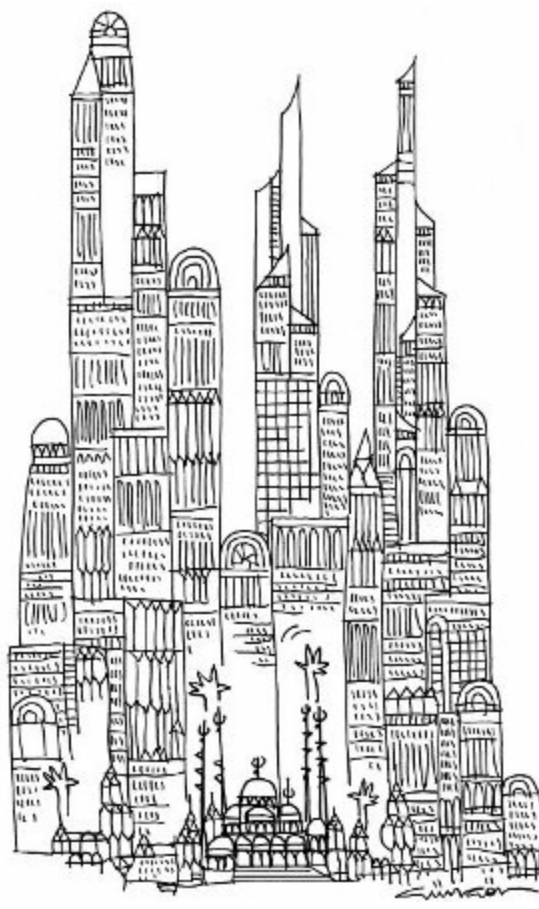
Üstadın yanıtı şöyleydi:

"Neden kaldırmasın? Yüksek minarelere alışık olan İstanbul, gökdelenleri yadırgamayacaktır."

Eskiler, "minareye kılıf uydurmak" deyimini iyi bulmuşlar. Bu kez de gökdelene kılıf uydurmak istendiğine tanık oluyorduk.

Zamanla İstanbul'da gökdelenlerin sayısı arttı ve bazı yerlerde silueti zedeleyici hattâ belirleyici hale geldi. Yeşil alanlar gökdelen arsalarına dönüşürken, Dolmabahçe'de sarayın yakınında, caminin sırtına binen bir yarı-kaçak gökdelen bile diktik.

Yüce Atatürk'ün ünlü "İstikbal Göklerde" sözü günümüzde artık, "İstikbal Gökdelenlerde" dönüşmüş bulunuyor.

"İstiklal Gökdelenlerdedir!" için G. Kabakçıoğlu yorumu.

Galatasaray Formasıyla Mimarlık Konferansı

Ünlü mimar Peter Eisenman bir konferans vermek üzere 1996 başında İstanbul'a gelmişti. Kendisiyle konferanstan bir akşam önce karşılaşmış ve tanışmıştık. Hobileri arasında futbol önde geliyordu. Benim Galatasaray Spor Kulübü yönetiminde olduğumu öğrenmişti. Yine kendisi gibi futbol tutkunu olan oğluna armağan olarak bir Galatasaray forması götürmekten söz ediyordu.

Ertesi akşam İTÜ Maden Fakültesi G Anfisi'nde (bugün Mustafa Kemal Anfisi) dopdolu bir konferans verdi. Konferanstan sonra bir grup mimar arkadaşla birlikte topluca bizim eve gittik. Kendisine sürpriz olarak, sağladığım sarı-kırmızı formayı uzattım. Büyük bir coşkuyla aldı, üstündeki ceketini atarak papyon kravatlı gömleğinin üzerine formayı giydi. Formayı giyerken, ünlü bir mimarlık eleştirmeni olan eşi de kendisine yardım ediyordu.

Peter Eisenman'ın Galatasaray formasıyla verdiği konferans,

O gün çekilmiş olan ilginç fotoğraflar var... O fotoğraflardan biri o günlerde Galatasaray Lisesi yayını GSL Gazete'de "Ünlü Mimar Peter Eisenman da Galatasaraylı" başlığıyla yayımlandı.

Eisenman 2005'te İstanbul'da düzenlenen XXII. Dünya Mimarlık Kongresi için yine geldi. O günlerde 128 ülkeden gelmiş binlerce mimar bir konferanstan bir başkasına, açıkoturumlara, sergilere, öteki etkinliklere koşup duruyordu. Eisenman da konferansçılardan biriydi.

Bu kez, konferanstan bir gün önce karşılaştık kendisiyle. Bizim evdeki akşamı anımsatmak istedim. Unutmadığını ve hattâ bu kez kendisinin bize bir sürprizi olacağını söyledi. Yapacağı sürprizi, kendisine İstanbul'da yardımcı olan genç mimara da doğrulattı: Konferansa Galatasaray formasıyla çıkacaktı.

Salon tümüyle dolmuş, dahası, koltuklar yetmediği için izleyicilerin bir bölümü yerlere oturmuştu. Eisenman konuşmasına başlarken kendisinin mimarlık dışı tutku ve eğilimlerine değindi; gittiği yerlerdeki insanlarla bütünleşmek de bunların arasındaydı. Bu sözleri söylerken üzerindeki gömleği çıkardı. İçinde günün sürprizi olarak bir Galatasaray futbol forması vardı. Bir alkış tufanından sonra, konferansı üzerindeki formayla verdi.

Eisenman Galatasaraylı olduğunu dokuz yıl sonra böylece bir kez daha göstermiş oldu. Üstelik bu kez yüz küsur ülkeden gelmiş yaklaşık 2500 mimarın önünde, yoğun alkışlarla...

Peter Eisenman, Doğan Hasol.

Baklava ve Peynir Farkı

Ağa Han Mimarlık Ödülleri kapsamında düzenlenen bir toplantının yemeğinde buluşmuştuk. Ben vardım, Suha Özkan vardı; pek çok da yabancı mimar... Yabancı meslektaşların bir bölümü eski Osmanlı topraklarındandı. Yemeğin sonuna doğru sıra tatlıya gelmişti. Biz ve eski Osmanlılar, pek doğal olarak hamur tatlılarına yöneldik. Faslı arkadaşımızın, tabağına tıpkı Fransızların yaptığı gibi, birkaç çeşit peynir aldığını gördük. Suha, biraz da adamın haline acıyarak, şaka yollu, "Bak" dedi "Fas da Fransa himayesi yerine Osmanlı himayesine girmiş olsaydı, sen de şimdi bizler gibi baklava yiyecektin."

Fas, Kuzey Afrika'da Osmanlı egemenliği altına girmemiş tek ülkeydi.

Bill'in Ağacı

Bir otel ve spa projesi için Amerikalı bir mimar arkadaşımız Bill Howell'ın da katılımıyla Has Mimarlık'ta çalışıyorduk. Peyzaja ilişkin olarak Bill, Amerika'daki evinin yakınında bulunan bol pembe çiçekli çok hoş bir ağaçtan söz etti; ağacın güzelliğini anlattı ve bulunabilse, o projede yer almasının ne kadar iyi olacağını söyledi. Ağacın adı "malusCrab-Apple" idi.

"Hemen araştıralım" dedik ve ağacın adını danışmanımız, peyzaj tasarımcısı mimar Deniz Aslan'a ileterek ağacın nereden, nasıl sağlanabileceği konusunda yardımcı olmasını istedik.

Ertesi sabah Deniz, elektronik posta yoluyla bize, anılan ağacın güzel bir fotoğrafını ilettiler. Fotoğrafı Bill'e gösterdik. Büyük bir şaşkınlık geçirdikten sonra, "Evet" dedi "sözünü ettiğim ağacın ta kendisi bu. Yalnız, önündeki araba, yanımızdaki komşunundu, ama sonradan sattı."

Dünya çok küçük!

California'da, Bill'in sözünü ettiği ağaç: malusCrabApple.

Mimar Bunun Neresinde?

Mimar İsmet Barutçu'nun 1952 yılında eski Mimarlık dergisine yazdığı bir taşlamayı aktarmak isterim. Aradan geçen yaklaşık 60 yılda Türkiye'de neyin değiştiğini ya da değişmediğini açıkça gözler önüne serdiğini düşünüyorum. İşte o taşlama şiiri...

Mimar Bunun Neresinde?^[42]

(T)li sazdır bunu adı,

Doğru söyler: tam kör kadı.

Dinleyenler Arif Kendi

Mimar bunun neresinde? İmar bunun

Neresinde? Mimar bunun neresinde?

Boş durmuyor bak arsalar,

Kalfanıdır hep parsalar,

Mesuliyet ararsalar

Mimar bunun neresinde? İmar bunun

Neresinde? Mimar bunun neresinde?

Kübik denir dörtgenlere,

Rastlanıyor üçgenlere,

Bak zavallı meskenlere,

Mimar bunun neresinde? İmar bunun

Neresinde? Mimar bunun neresinde?

Ev yaptıran kalfa bulur,

Malsahibi mimar olur,

Güya şehir imar olur

Mimar bunun neresinde? İmar bunun

Neresinde? Mimar bunun neresinde?

Otomobil parkı yoktur,

Su deryası, arkı yoktur,

Venedikten farkı yoktur,

Mimar bunun neresinde? İmar bunun

Neresinde? Mimar bunun neresinde?

Sazın sözün gücün yetmez,

İmarın düdüğü ötmez,

San'at teknik para etmez,

Mimar bunun neresinde? İmar bunun

Neresinde? Mimar bunun neresinde?

Şehre akan para nehir,

Mahvoluyor koca Şehir;

İmar Kanunu Panzehir,

Mimar bunun neresinde? İmar bunun

Neresinde? Mimar bunun neresinde?

Yapı Yollar Kanun adı,

Kaymağını kimler aldı,

Mimara diploma kaldı,

Mimar bunun neresinde? İmar bunun

Neresinde? Mimar bunun neresinde?

İsmet Barutçu

Türk Yüksek Mimarlar Birliği Lokali Açılış Duası

Türk Y. Mimarlar Birliği İstanbul'daki lokalini yeniden düzenlemiş ve 1951 yılı sonuna doğru hizmete açmıştır. Lokalin açılış duasını Mimar İsmet Barutçu yapmıştır. İşte o dua:

"Elhamdülillahi Rabbilâlemin. Velakibetü lilmüttekin.

Ey ulular ulusu Tanrımız; sana yalvarıyoruz, huzurunda huşu ile niyaz ediyoruz:

Büyük gayretlerle meydana getirdiğimiz şu küçücük müesseseyi yakın zamanda bütün meslek adamlarına ve yapı ailesi mensuplarına muhabbetle kucağını açacak, cümle ümmeti Muhammedi böylece ayakta bırakmayacak kadar muazzam, mutantan bir yuva haline getirip meslektaşların alaka ve rağbetini üzerinde daim ve müzad eyle yarabbi!.. Bu çatı altında meslek için çırpınan, didinen yüreklerimizle kaygılanan gönüllerimizle candan diliyoruz ki, sen cümlemizi lütufu kereminle dilşad eyle yarabbi!

Her birerlerimizi salmi isade Sinanlar gibi üstad eyle yarabbi!.. Sinan'ı Sinan yapan, Sinan'a uzanan devletin mükrim elini, Sinan'a açılan hazinenin tükenmez kesesini bizlere de küşad eyle yarabbi!..

Sanat ve teknik elemanların refahı uğrunda çalışanları, sanatkâra, fen adamına yardım elini uzatanları yüksek koltuklara ik'ad ve isad eyle yarabbi!.. Onların muvaffakiyeti için gerekli sebep ve vasıtaları halk ve icad eyle yarabbi!..

Belediyeyi, İmar Müdürlüğünü, mal sahibini, hülasa memleket imar ve inşasını kalfalar elinden azad eyle yarabbi! Şehirlerimizin çehresini kalfalarımızın hırçın malasından kurtarıp sanat cedveliyle imar ve abad eyle yarabbi!..

Bizlerin bu neşe ve sevinç dolu günümüzde Kasımların, Davutların, Sinanların ve bilcümle irtihali dârbeka eylemiş mühendis, mimar ve yapıcı ailesi efradının, üzerimizde uçuşan ruhlarını şad eyle yarabbi!..

Ya ilahi, sen kerimsin, alimsin, şefiksin, rahimsin;

Teknik elemanların terfi ve tatmini için gayret sarf eden Bakanlarımızı meydanı gazada muzaffer eyle yarabbi! Kendilerini makamlarında tulü ömürle muammer eyle yarabbi!.. Toprağı tutsalar altın ve mücevher eyle yarabbi!.. Onlara engel olmaya sa'yedenleri hüsrarla mahzun ve mükedder eyle yarabbi!..

Ek vazife, ihtisas baremi ve sair bir sebep ve hikmet halk edip memur ve mağdur kullarının da maaşlarını mükerrer eyle yarabbi!.. Bu taraftan kerem kapını kapadıklarına diğer taraftan açarak devlet proje ve inşaat işlerinin meslek ehli olanlara havale ve ihalesi hususunda kavanin vaz ve tatbikini mükerrer eyle yarabbi!.. Bu günleri görmeyi, şu sana ellerini açıp yüreklerini döken kullarına mukadder eyle yarabbi!.. Sen cümle fen ve sanat müntesiplerine iyi günler, mes'ut yıllar, bol işler, doğru gidişler nasip ve müyesser eyle yarabbi!..

Allahım, sen kadirsin, zahirsin, azimsin, kebirsin;

Bugün iş kıtlığında imar kapılarını ve kaldırımları aşındıran serbest mimar ve mühendis kullarına,

ek ücretten, muntazam vazifeden geride kalan biçare memur mimar ve mühendis kullarına sen sabrı ecmil ihsan eyle yarabbi! Onların hali pürmelalini yüksek mertebedeki meslektaşların yüreklerine ayan ve beyan eyle yarabbi!.. Eğer imar ve inşa işlerimizde bu keşmekeş: sanata, sanatkâra, fenne, tekniğe bu yan bakış; odun tüccarından, bakkaldan, kasaptan, müteahhitlik devam edecekse kuru unvandan vazgeçip tatlı günleri hatırlayarak senden niyaz ediyoruz ki bizleri yeniden baba eline bakan, gayrimes'ul ve gayrimüdrük birer sübyan eyle yarabbi!.. Üzüntülerimizden, kaygılarımızdan, endişelerimizden tahlis için her birerlerimizi gariki bahri nisyan eyle yarabbi!

Terzi yırtık libasla, kunduracı patlak pabuçla gezdiği gibi yersiz yurtsuz kira evlerinde dolaşan mimarları da, kerem edip, başlarını sokacak birer gecekonduda iskân eyle yarabbi!..

Büyükler büyüğü yüce Tanrı: avuçlarımızı arşı âlâna açıp diliyoruz ki, memleket ve millet yolunda kalplerimizi pak, alınlarımızı ak eyle yarabbi! Büyüklerimiz geniş bir aydınlıkla görüp keşfedebilsin diye düşüncelerimizi berrak eyle yarabbi! Artık ellerimize teslim edilip şehirlerimizi şehir, binalarımızı bina, caddelerimizi cadde, sokaklarımızı sokak eyle yarabbi!..

Sen yurdumuzu, dört köşesine dağılan teknik elemanlar sayesinde misali cennet eyle yarabbi! Sayü gayretimizin meşkûr olması için bizlere himmet eyle yarabbi!

Hem dörtbaşı mamur ülkemizi, hem bugünkü mevki ve rütbemizi alt ve üstten gelen her türlü sarsıntılardan siyanet eyle yarabbi!.. Senin ismini dünyaya tanıtmak için nurdan kubbe ve minarelerle, büyük eser ve abidelerle yeryüzünü süsleyen bu fedakâr zümreye inayet eyle yarabbi!..

Bugün aramızda bulunan Güzel Sanatlar müntesibi Türkiye Güzellik Kraliçesinin şarktan garba akan bir ışık seli, bir gün seli ^[43] halinde beynelmilel jürinin de kalbini feth ile dünya güzellik kraliçeliğini kendisine nasip ve hidayet eyle yarabbi!..

Mimar, Mühendis, Yüksek Mimar, Yüksek Mühendis ve daha bir takım namlar altında yapıcılık mesleğini icra eden kullarını en küçük ayrılıklardan koruyarak, memleket ve meslek selameti namına, Odalar Kanunu gölgesinde elele, gönül gönüle yekvücut ve muttasıl eyle yarabbi!.. Bizim bu dualarımızı büyük ve geniş kapında müstecap ve hâsıl eyle yarabbi!.. İçimiz titreyerek huzuruna arz ettiğimiz bütün dilekelerimizi meklekdaş Bakanlarımız vasıtasıyla, mes'ul makamların kulağına vâsıl eyle yarabbi!.."

İsmet Barutçu

"Bina Büyültme İnşaat Sözleşmesi(!)"

Öğrenciliğimizde, "imara mimara ne hacet; gidersin kalfaya, olur biter" diyerek eğlendiğimiz olurdu. Çarpık kentleşme biraz da bu anlayışın ürünüdür. Zamanla kalfalar müteahhit(!) oldular. Lâf aramızda, nerede o eski kalfalar?!.. Onları yaşatabilseydik keşke.

İşte size, yeni kalfa-müteahhitlerden birinin hazırladığı, hâlâ yürürlükte olan ilkel yapılaşma sistemimizin durumunu gösterir bir ibret belgesi... Bu, mevcut bir yapının, doğal ki izinsiz büyüülmesine ilişkin olarak bir yüklenicinin 2003 yılında malsahibine önerdiği sözleşme metnidir. İsimleri silerek noktasına, virgülüne dokunmadan aktarıyorum. Birlikte okuyalım ve 21. yüzyılın 3. yılındaki perişan halimize bir kez daha üzülelim.

İŞ BU SÖZLEŞME İŞ SAHİBİ [REDACTED] İLE YÜKLENİCİ,

[REDACTED] ARASINDA YAPILMIŞTIR?

İşin kepsamı; [REDACTED]

[REDACTED] inde, [REDACTED] numaralı bitişik binaların sahibidir

A BİNALARIN BÜYÜTÜLMESİNTE YABILAÇAK OLAN İŞLEMLER

- 1 sözkonusu ikki binanın arka ve yan kısımlarda bulunan yaklaşık üçyüz metre küp harfiyatın boşatılması
- 2 ikki yan bahçenini istinatlarının ikki m yükseklik yirmibeş çm eninte yapılması
- 3 binaların büyüülmesini sağlayacak olan yirmialtı barça perte tuvarların kesilmesi
- 4 büyümei sağlayacak olan yüzyirmi metre kare olanhasır tapla betonun yapılması taşıyıcı kolonların tikilmesi,
- 5 onüçlük tuğlatan olmak üzere ısıyalıtımı yapılib örülecek
- 6 ikki binanın yanlardan ortakata intinilmesi yabılaçak olan le mertivenlerin beton yapılması
- 7 pirojeye uykun olarak iç mertivenlerin beton olması,
- 8 ikki binanın kalorifer sıhhi tassisatı bis su giteri
- 9 ikki binanın tüm elektrik tesisatının yapılması
- !0 ikki binanın barke şaplarının kapı bencere söküme
- !! her ikki binanın Tiranaajlarının yapılması

!8 koparatif Başkanlığı kerek Beletiyeye imar mütürlüğü iş sahibi [REDACTED] aittir

ÖTEME BİLANI

- !5 yükleniciye aşağıdaki öteme pılanına uykun olarak yapılaçak ilk avans ötemesiyle işe terhal başanaçak ve yetmişbe ile toksan kün içinte teslim etilecek
- ! Öteme sözleşme taraflarça imzalanması üzerine işsahibi taraftan yükleniciye toplam betelin 90 yüzde yirmibeşi avans olarak ötenecek
- 2 Öteme peton kalıplarının hazırlanarak temir bağlanmasını takiben iş sahibi ikinci öteme olan yüzde yirmibeşi öter,
- 3 öteme betonların bidtiğinde kalıp sökümlü tuvar örülmesi yalidımın yapılması takiben yüzde yirmibeşi ödenir
- 4 Öteme bu sözleşme ile tarif edilen işin pıdiminde anlaşmaya varılan pirojeye uykun olarak bitiriltiğinde son ödeme yabılaçaktır
- 5 taktir beteli AB Doları üzerinten öteneçektir TAKDİR BETELİ' 45000 Bin AB Doları,

YÜKLENİCİ

İŞ SAHİBİ

[REDACTED]

[REDACTED]

.

.

BİNA BÜYÜLTME İNŞAAT SÖZLEŞMESİ :

İŞ BU SÖZLEŞME İŞ SAHİBİ

İLE YÜKLENİCİ, ARASINDA

YAPILMIŞTIR?

İşin kepsamı; (konut yapı kooperatifi)

inde, numaralı bitişik binaların sahibidir

A BİNALARIN BÜYÜTÜLMESİNDE YAPILACAK OLAN İŞLEMLER

1. sözkonusu iki binanın arka ve yan kısımlarda bulunan yaklaşık üçyüz metre küp harfiyatın boşatılması

2. ikki yan bahçenini istinatlarının ikki m yükseklik yirmibeş çm eninte yabılması

3. binaların büyüülmesini sağlayacak olan yirmialtı barça perte tuvarların kesilmesi

4. büyümeyi sağlayacak olan yüzyirmi metre kare olanhasır tapla betonun yabılması taşıyıcı kolonların tikilmesi,

5. onüçlük tuğlatan olmak üzere ısıyalıtımı yabılıb örülecek

6. ikki binanın yanlartan ortakata intinilmesi yabılacak olan le mertivenlerin beton yabılması

7. pırojeye uykun olarak iç mertivenlerin beton olması,

8. ikki binanın kalorifer sıhhi tesisatı bis su giteri

9. ikki binanın tüm elektirik tesisatının yapılması

10. ikkibinanın barke şaplarının kapı bencere sökümü

11. her ikki binanın Tiranajlarının yabılması

12. koparatif Başkanlığı kerek Beletiyeye imar mütürlüğü

iş sahibi aittir.

ÖTEME BİLANI

15 yükleniçiye aşağıdaki ödeme planına uykun olarak yapılaçak ilk avans ödemesiyle işe terhal başanaçak ve yetmişbe ile toksan kün içinte teslim etileçek

1. öeme sözleşme taraşarça imzalanması üzerine işsahibi tarafınttan yükleniçiye toplam betelin yüzde yirmibeşi avans olarak öteneçek

2. ödeme peton kalıplarının hazırlanarak temir bağlanmasını takiben iş sahibi ikkinci ödeme olan yüzde yirmibeşi öter,

3. ödeme betonların bidtiğnde kalıp sökümü tuvar örülmsi yalıdımın yabılması takiben yüzde yirmibeşi ödenir

4. ödeme bu sözleşme ile tarif etilen işin pıdiminde anlaşmaya varılan pırojeye uykun olarak bitiriltiğinte son ödeme yabılaçaktır

5. taktir beteli AB Doları özerinten öteneçektir

TAKDİR BETELİ' 45000 Bin AB Doları,

YÜKLENİÇİ İŞ SAHİBİ

.....

Ülkenin Birinde Mimarlık ve Şehircilik Sözlüğü!

Bir "Mimarlık Sözlüğü" hazırlama çalışmasına yıllar önce başlamıştım. Sözlüğün birinci baskısı 1976'da yayımlandı. Daha sonra yapılan beş baskı için sözlüğü hemen her defasında yeniden gözden geçirdim. Eksikleri tamamlamaya, yeni oluşan terimleri ve kavramları eklemeye, hataları düzeltmeye, bazı tanımları geliştirmeye çalıştım. Son araştırmalarım sırasında gördüm ki, ülkenin birinde kimi mimarlık ve şehircilik terimlerine değişik anlamlar yükleniyor. İşte, akıllara şenlik bu terimlerden birkaçı:

alt geçit Yayaların taşıtları rahatsız etmeden yolun karşı tarafına geçmeleri için yapılmış merdivenli yol. Önce inilir, sonra çıkılır.

apartotel (ya da rezidans) Turizm mevzuatının olanak ve avantajları apartı olarak yapılarak daire daire satılabilen apartman binası.

belediye Şehrin evkadını (Bu tanım Vedat Dalokay'a ait olup eskimiştir). Bugün, rant paylaşımının odak noktası.

dandik proje İlgili belediyeden ivedi onay almak üzere düzenlenen uydurma mimarlık ve mühendislik projesi. Daha sonra düzenlenen gerçek proje ile değiştirilir.

duble yol Yapıla bozula, parası duble ödenen yol.

gabari İmar planının öngördüğü azami bina yüksekliği olup özel durumlarda değişir. Binalar da ağaçlar gibi zamanla gerekli sulamalarla boy atarlar.

gecekond Gündüz yapılan, ancak yetkililerin, gözlerini yumdukları için gece yapıldığını sandıkları yağma tipi konut.

gökdelen İnsanlara yüksekte bakmak ve arsasını kat kat değerlendirmek isteyenlerin tercihi olan bina türü. "Yüksel ki yerin bu yer değildir / Dünyaya gelmek hüner değildir" mısraları gökdelenler için söylenmiş gibi görünüyor.

h=6.50 Eğimli arazide 6-7 katlı bina yapmaya elverişli yükseklik izni.

hazine arazisi Eskiden, devlete ait olup gecekondu yağmasına açık bırakılmış alan; şimdi, ayrıcalıklı yerli-yabancı yatırımcılara kendileri için uygun koşullarla satılan kamu toprağı.

imar durumu Arsanın ve malsahibinin konumuna göre arsada yapılabilecek binanın boyutlarını gösterir resmi belge.

imar hukuku İmar gubuku.

imar planı Planlı yağmanın aracı olarak düzenlenen, zamanla delik deşik edilen kentsel plan.

kaçak inşaat "Ruhsatsız yapılmış yapı" anlamındadır. Bunlar belediye yetkililerinin özel koşullu izniyle yapılırlar; ancak yasalar kaçak inşaatı izin vermediği ve yıkılmasını emrettiği için kuramsal olarak kaçak inşaat yoktur.

kaldırım Bkz. yaya kaldırım

kamu binası Kamu hizmeti vermek üzere inşa edilen ve ömrü çoğu kez, iki deprem arasındaki süreyle sınırlı bina.

kıyı şeridi İleride yağmalanmak üzere ayrılarak korunan su kenarı.

koruma kurulu İki çeşittir: Koruma Kurulu ve Korumama Kurulu. Koruma Kurulu kentleri, doğayı, tarihsel varlıkları koruyabileceklerini sanan donkişotlar kuruludur. Korumama Kurulu ise "korumacı" anlayışta olmayan üyelerin bu nitelikleriyle seçilerek ilgili bakanlıkça atandığı, politikacıları ve özellikle iş sahiplerini hoşnut etmekle yükümlü üyelere oluşan kuruldur. Bu iki zıt anlayıştaki kurullar esen politik rüzgârlara göre zaman zaman birbirlerinin yerini alırlar.

köprü Kentin bütün yolları tıkalı olduğu halde, iki yakayı birleştirmek üzere yapılan ve trafiği kargaşadan kurtaracağı sanılan ve savunulan gösterişli politik yatırım yapısı.

mevzii imar planı İmar planının yalnızca bir bölümünü ayrıcalıklı özel koşullara göre değiştiren özel plan. Arsa sahibinin isteği doğrultusunda, özel koşullara göre yapılaşma yoğunluğu değiştirilir, yeşil alanlar yapılaşmaya açılır.

meydan Kent merkezinde otobüs ve minibüs duraklarını barındıran kaotik (kargaşalı) geniş alan.

mimar Yapım sektöründe yeri olmayan, adı tarihe karışmış gereksiz meslek adamı. Çok gerekirse yabancı uyruklu olanları tercih edilir.

nâzım plan Usulen yapıлып daha sonra rafa kaldırılan şehir ana planı.

orman Yakılmak üzere korunan ya da işgal edip içine, ufaktan ufaktan yapılar yapıldıktan sonra 2B maddesi uygulanan ağaçlık alan.

park İleride kemirilerek yer yer yapılarla doldurulmak, bunlar yapıldıkça da halka kapatılmak üzere düzenlenmiş yeşil alan.

politikacı Çarpık kentleşmenin baş sorumlusu.

restitüsyon Bir arsada bulunduğu, arsa sahibinin isteğine göre varsayıлып hayal edilen bir tarihî binanın yetkililer ikna edildikten sonra sözde yeniden gerçekleştirilmesi.

restorasyon "Dilediğin gibi yap" yenilemesi.

ruhsat Çok çaresiz kalındığında alınan yapı yapma izni.

sahil şeridi Önü doldurularak ya da kazıklar çakılarak üzerinden otoyol geçirilecek su kenarı şeridi. Özellikle kazıklı yollar, taşıtları insanlardan çok seven, benbilirimci ve işbitirici belediye başkanlarının iştahını kabartır ve özel ilgi alanını oluşturur.

sit Yapılaşma için rezerv alan. Gerektiğinde özellikli kişi ya da kuruluşların kullanımına açılır.

sokak Önüne gelenin (su, kanal, doğalgaz, telefon ya da keyif için) kazarak yaz boz tahtasına döndürdüğü, yayaların ve taşıtların olanak ölçüsünde, çoğu kez güçlüklerle geçebildikleri yol.

sokak (yol) lambası Sokakları aydınlatmak üzere konmuş, çoğu, geceleri değil de gündüzleri yanan lamba.

su havzası İçme suyu sağlanan bir gölün çevresindeki su toplama alanı. Bu alana konutlar yapılır, pisuları gölde toplanır, daha sonra arıtılan bu sular içme ve kullanma suyu olarak şehir şebekesine verilir.

tarım arazisi İleride imara açılmak üzere şimdilik tarıma tahsis edilmiş arazi.

trafik ışığı Şoförleri kırmızı görmüş boğa gibi hızlandıran düzenek.

turizm alanı Ayrıcalıklı kişi ya da kuruluşların arazilerini, yürürlükteki imar koşullarını aşarak yapılaşmaya açmak ya da var olan yapılarının yoğunluğunu artırmak için bulunmuş sözümona yasal formül. Bu şanslı bölgeler Bakanlar Kurulu kararıyla belirlenirler.

üst geçit Yayaların taşıtları rahatsız etmeden yolun karşı tarafına geçmeleri için yapılmış bol merdivenli düzen. Önce çıkılır, sonra inilir.

yapı denetim kuruluşu Malsahibinin belediye ile ilişkilerini kurup yürüten şirket.

yapı sigortası "Ne gereği var efendim?"

yaya bölgesi Yayalar için düzenlenmiş olan, fakat içinden, başta polis araçları olmak üzere bütün taşıtların geçtiği bölge.

yaya geçidi Yayaların bir kaldırımdan ötekine geçerken ancak koşarak, taşıtlardan canlarını kurtarabildikleri geçit.

yaya kaldırımı Densizin otoparkı. Yayalar da yararlanabilirler; geçit bulabilirlerse park edilmiş otoların arasından slalom yaparak geçebilirler.

yeşil alan İleride üzerine gökdelen dikilecek arazi.

yol Yolsuzluğun aracı. Genelde kötü yapılır; yapımı en çok yolsuz kalmış müteahhitleri sevindirir. Müteahhitlerin ihtiyacına göre zaman zaman yenilenir.

yolsuzluk Yol(unu) bulamama durumu.

Tanımlar böylece sürüp gidiyor... Doğaldır ki bu terimlerin bilimle, milimle, okullarda okutulanlarla ilgisi yoktur. Bunların Türkiye'de olup bitenlerle de hiçbir bağlantısı yoktur. Benzerlikler görülürse bunların kesinlikle rastlantısal olabileceğini belirtmeliyim.

Yazarın öteki kitapları:

- Architecture et Bâtiment / Architecture and Building Le Moniteur, Paris, 1997
- Yağma Var! YEM Yayın, İstanbul, 1997
- Her Şeyin Mimarı Var YEM Yayın, İstanbul, 1998
- Mimarî İzlenimler YEM Yayın, İstanbul, 1999
- Galatasaray'da Düşler/Gerçekler YEM Yayın, İstanbul, 2004
- Mimarlık ve Yapı Terimleri Sözlüğü İngilizce-Fransızca-Türkçe / Türkçe-Fransızca-İngilizce YEM Yayın, Geliştirilmiş 3. Baskı, İstanbul, 2005
- Anılar Kuşlar Gibidir Remzi Kitabevi, İstanbul, 2007
- Mimarlık Cep Sözlüğü YEM Yayın, İstanbul, 2009
- Mimarlık ve Yapı Sözlüğü İngilizce-Türkçe / Türkçe-İngilizce YEM Yayın, Geliştirilmiş 4. Baskı, İstanbul, 2010
- Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü YEM Yayın, Geliştirilmiş 11. Baskı, İstanbul, 2010

Yazarın kişisel web sitesi: www.doganhasol.net

DOĞAN HASOL

Galatasaray Lisesi'ni ve İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'ni bitirdi, bir süre aynı fakültede asistanlık yaptı.

1965-1966'da Mimarlar Odası İstanbul Şubesi'nin Sekreter Üyeliği'ni, 1966-1969 arasında da Mimarlar Odası'nın dergisi Mimarlık'ın Yazı İşleri Müdürlüğü'nü yaptı. Mimarlar Odası yönetim kurullarında görev aldı.

1968'de bir grup arkadaşıyla birlikte, yapı alanında bir bilgi merkezi olan Yapı-Endüstri Merkezi'nin (YEM) kuruluşunu gerçekleştirdi. Daha sonra, YEM'in üyesi olduğu Uluslararası Yapı Merkezleri Birliği (UICB)'nin Başkanlığına iki kez seçildi. Başkanlığı sona ererken kendisine UICB Genel Kurulu'nca onursal üyelik payesi verildi.

Doğan Hasol, YEM'in bilgi merkezi işlevi doğrultusunda, Yapı dergisinin yanısıra başta Yapı Kataloğu olmak üzere, mesleki kataloglar ve mimarlık kitaplarının yayımlanmasına, kurslar, konferanslar, seminerler düzenlenmesine öncülük etti.

1990'da eşi Hayzuran Hasol ile birlikte, yapı dalında, Mimarlar Odası'nın Ulusal Mimarlık Ödülü'nü kazandı. Serbest mimarlık çalışmalarını eşi ve kızıyla birlikte kurdukları Has Mimarlık grubu içinde sürdürmektedir.

İlk baskısı 1976'da çıkan "Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü" 11 kez basıldı. Daha sonra yayımlanan (İngilizce-Fransızca-Türkçe) "Mimarlık ve Yapı Sözlüğü"nü izleyen Fransızca-İngilizce, İngilizce-Fransızca Mimarlık Sözlüğü, Fransız yayınevi Le Moniteur tarafından "Architecture et Bâtiment / Architecture and Building" adı altında Paris'te yayımlandı.

Hasol'un ayrıca, "Yağma Var!", "Her şeyin Mimarı Var", "Mimarî İzlenimler", "Galatasaray'da Düşler/Gerçekler", "Anılar Kuşlar Gibidir" ve "Mimarlık Cep Sözlüğü" adlı kitapları bulunmaktadır.

Kendisine 1998 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi'nce "fahri doktor", 1999'da Yıldız Teknik Üniversitesi'nce "onursal doktor" unvanı, 2000'de de Mimarlar Odası'nca "Mesleğe Katkı Başarı Ödülü" verilmiştir.

□Bkz. D. Hasol, Anılar Kuşlar Gibidir, Remzi Kitabevi, 2007, s.67.

^[2] Bkz. D. Hasol, Anılar Kuşlar Gibidir, Remzi Kitabevi, 2007, s.75.

[\[1\]](#) Ali Sirmen, "İnanmak Zorunda mı?", Cumhuriyet gazetesi, 11 Temmuz 1993.

^[4] Erol Akyavaş: Yaşamı ve Yapıtları, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2000, s.75-76.

[\[5\]](#) D. Hasol, "Olaylar Yorumla", Yapı dergisi, s. 263, Ekim 2003.

[\[6\]](#) London News Network | Style World, "Istanbul" programı.

□ D. Hasol, "Mimardan Arkitekt'e", Yapı dergisi, s. 152, Temmuz 1994.

[\[8\]](#) Toubon Yasası.

^[9] Yabancı kökenli lokantayı atarak onun yerine aldığımız bu sözcüğün, yazanın gönlüne göre çeşitli yazılış biçimleri vardır: restoran, restaurant, restourant, restorant, vd...

[\[10\]](#) Soner Yalçın, Hürriyet gazetesi, 10 Haziran 2007.

▣ D. Hasol, "Muhittin Güreli'den Anılar", Yapı dergisi, S. 266, Ocak 2004.

^[12] B. Özer, Paris'te Bir Türk Ressamı: Cihat Burak, Mimarlık ve Sanat, S. 9, 1963.

^[13] Ő. Vanlı, Mimarlık Sevgilim, İletişim Yayınları, İstanbul, 2000, s.112.

[\[4\]](#) C. Burak, Zenci Kalınız, YKY, İstanbul, 2009, arka kapak.

[\[15\]](#) Bertan Onaran, Doğuştan Oyuncu Cihat Burak, Zenci Kalımız, YKY, İstanbul, 2009, sunuş yazısı.

^[16] Mimarlık dergisi, S. 74, Aralık 1969 (Not: Dergi gecikmeyle çıkmış).

[\[17\]](#) C. Bektaş, Kuş Evleri, imentaş Gazbeton Kültür Yayınları, s.52.

[18] Hıfzı Topuz, Parisli Yıllar, Bilgi Yayınevi, 1994, s.26.

[\[19\]](#) Cahit Güneri, Osman Kibar, Aydın Boysan, Mimarlık dergisi, S. 3, 1965.

^[20] D. Hasol, Anılar Kuşlar Gibidir, Remzi Kitabevi, 2007.

^[21] Çetin Ünalın, Türk Mimarlar Cemiyeti'nden Mimarlar Derneği 1927'ye, Ankara, 2002, s.196.

^[22] Server Tanilli, "Strasbourg'da Bir Senfoni Orkestrası", Cumhuriyet gazetesi, 5 Ekim 2007.

^[23] D. Hasol, Yapı dergisi, S. 179, Ekim 1996.

^[24] Bu yazılar için ayr. Bkz. D. Hasol, "Bizden Mimarlık Öyküleri / Mimarların Çilesi", Yapı dergisi, S. 259, Haziran 2003.

^[25] Vietti'nin projesinin maliyeti 400.000 lira olarak hesaplanmış; Balmumcu projesine göre Sergievi 310.000 liraya bitmiş.

^[26] Sibel Bozdoğan, Modernizmin ve Ulusun İnşası, Metis Yayınları, 2002, s.157.

^[27] R. Simla Sunay Özdemir, Ankara Opera Binası ve 1923-1950 Yılları Arası Türk Mimarlığında Şevki Balmumcu'nun Yeri, YTÜ Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2001, s.97.

^[28] Adnan Kuruyazıcı, Ankara Tiyatro Binası İhtiyacımız ve Sergievi, Mimarlık dergisi, 1946.

^[29] Gürhan Tümer, Cumhuriyet Dönemi'nde Yabancı Mimarlar Sorunu, Mimarlar Odası İzmir Şubesi Yayını, 1998, s.83.

^[30] Anılarda Mimarlık, YEM Yayın, İstanbul, 1995, s.70.

^[31] Demokrat Parti iktidarı, Meslek Odalarının merkezlerinin Ankara'ya alınmasıyla merkez yönetimlerinde Ankara'da çoğunlukta olan memur mimar ve mühendislerin görev alacaklarını, onlara daha kolay söz geçirebileceğini düşünüyordu. 7303 Sayılı yasa bu amaçla çıkarılmıştı.

^[32] Bugünkü Karayolları Genel Müdürlüğü kompleksi daha sonra, Fikret Cankut ve Aktan Okan'ın projelerine göre yapılmıştır.

^[33] D. Hasol; "Hey Koca Vedat", Yapı dergisi, S. 113, Nisan 1991.

[\[34\]](#) Mimar Mehmed Ağa hakkını helal etmiş midir acaba?

^[35] Özlem Güvemli, Cumhuriyet gazetesi, 10 Nisan 2006.

^[36] Cumhuriyet gazetesi, 10 Haziran 2006.

^[37] D. Hasol, Cumhuriyet gazetesi, 13 Ağustos 2009.

^[38] Ayr. bkz. D. Hasol, "Bir Kürekçilik Öyküsü", Cumhuriyet gazetesi, 24 Nisan 2003.

^[39] Anılarda Mimarlık, YEM Yayın, İstanbul, 1995, s.72.

^[41] Ayr. bkz. D. Hasol, "Hoşgörü ve Bağnazlık", Yapı dergisi, S. 129, Ağustos 1992.

^[42] İsmet Barutçu, Mimarlık dergisi, Sayı 516, 1952.

^[43] Lokalin açılışına Türkiye güzeli Günseli Başar katılmıştır.^[44]

D. Hasol'un notu: Türkiye güzeli seçilen Günseli Başar, yarışmaya, Güzel Sanatlar Akademisi'nde okuduğu sırada katılmıştı. İsmet Barutçu'nun lokal açılışındaki duası kabul edilmiş olacak ki, çok kısa bir süre sonra Günseli, Dünya Güzeli değil ama Avrupa güzeli seçildi. Günseli Başar, bir mimarın, Peykân Dalbaşar'ın kız kardeşidir.

^[44] Çetin Ünalın, Türk Mimarlar Cemiyeti'nden Mimarlar Derneği 1927'ye, Ankara, 2002, s.171.

Table of Contents

[Önsöz](#)
[Dik Durmak!..](#)
[Meslek Şeref ve Haysiyeti \[1\]](#)
[Yanlış Alkış](#)
[Ergun Köknar'ın Cüssesi](#)
[Beyaz Gömlek](#)
["Dört Taraftan Kuşatıldık"](#)
["Evvel Allah Sonra Nâzım Plan!"](#)
[Bir Bayram Kutlama Kartı](#)
[Nimet Abla Camisi](#)
[Uzmanlık!](#)
[Kâr Binası](#)
[Kara Kazoz!](#)
[Müşteri Denince](#)
["Para Mimarla Yenir!" Üzerine Bir Çeşitleme](#)
[Manzara ve Yalı](#)
[Bitmemiş Resimler, Bitmemiş Ev](#)
[Mimarın Günahı...](#)
[Küçük Bir Yanlışlık](#)
["Doğan Çıldırılmış"](#)
[Sözlük ve Rakı Fiyatı](#)
["Ben Hep 10 Alırdım"](#)
[Pisuar](#)
[Mimar'dan Arkitekt'e... \[7\]](#)
[Mehmet Ali Handan Öyküleri](#)
[Orhan Safa Bey](#)
["Yeter Söz Milletindir!"](#)
[Hocadır Yöntemini Bilir](#)
[Sinan'ı Anmak](#)
[Kelvinator \[11\]](#)
[Mimar!Ressam!Yazar Cihat Burak](#)
["Türk Mimarisi Restoran Lokantasında"](#)
["Ben İtfaiyeci miyim?"](#)
["Ben de Vanlı Sayılırım"](#)
["Güngör Kabakçıoğlu İçerde Ne Yapiir?"](#)
[Vedat Dalokay ve Güvercinler](#)
[Camekâna Sıkışmak](#)
[Haluk Baysal](#)
[Aydın Boysan Öyküleri](#)
[Demirtaş Ceyhun Öyküleri](#)
["Bir Beygir Fazla"](#)
[Mimara Saygı](#)

["Bu Ne Tevazu?.." "Bu Ne Hiddet?"](#)
[İki Mimarın Orkestra Şefi Kızı](#)
["Dört Genç Ressam"dan İki \[23\]](#)
[Hayattaki Bir Mimarın Mezar Taşı](#)
["Yine Üç Doğan'dan Biridir..."](#)
[Bir Ödül Öyküsü](#)
[Rastlantının Böylesi](#)
[Mimarların Çilesi / Gariplikler \[24\]](#)
[Mimar Mimara Karşı](#)
["Her Terzi İpek Kumaş Dikemez!"](#)
["İstanbul Ama Nereli?"](#)
[Bir Ulu Çınar: Celal Esad Arseven](#)
[Celal Esad'ın Kupası ve Anımsattığı](#)
[Efsanevi Bir Yüzücü Mimar](#)
[Her Yaşta Spor](#)
[79'luk Bir Sporcu Mimar \[37\]](#)
[Bir Kürekçilik Öyküsü \[38\]](#)
[Maruf Önal'ın Anlattıkları](#)
[Maruf Önal'dan Mimar Darbı Meselleri](#)
[Kaybolan Emin Onat Büstünün Öyküsü](#)
[Bruno Taut \[41\]](#)
[İki Belling ve Türkçenin Zenginliği](#)
[Bonatz'ın Başına Gelenler](#)
["Sen Artistliği Sürdür"](#)
[James Stirling Kayboldu](#)
[Mario Botta'nın İstanbul Turu](#)
[İstikbal Gökdelenlerdedir! / Minareler ve Gökdelenler](#)
[Galatasaray Formasıyla Mimarlık Konferansı](#)
[Baklava ve Peynir Farkı](#)
[Bill'in Ağacı](#)
[Mimar Bunun Neresinde?](#)
[Türk Yüksek Mimarlar Birliği Lokali Açılış Duası](#)
["Bina Büyültme İnşaat Sözleşmesi\(!\)"](#)
[Ülkenin Birinde Mimarlık ve Şehircilik Sözlüğü!](#)